

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zhanar BAGİTZHANOVA

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK EKONOMİK YAPTIRIMLARI'NIN
RUS EKONOMİSİ VE DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 2014-2022

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Zhanar BAGİTZHANOVA

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK EKONOMİK YAPTIRIMLARI'NIN
RUS EKONOMİSİ VE DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: 2014-2022

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Zhanar BAGİTZHANOVA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (İmza)

Tez Başlığı: Avrupa Birliği'nin Rusya'ya Yönelik Ekonomik Yaptırımları'nın Rus
Ekonomisi ve DışPolitikası Üzerindeki Etkileri: 2014-2022

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 30/05/2024

Mezuniyet Tarihi : 11/07/2024

(İmza)
Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği’nin Rusya’ya Yönelik Ekonomik Yaptırımları’nın Rus Ekonomisi ve Dış Politikası Üzerindeki Etkileri: 2014-2022” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Zhanar BAGİTZHANOVA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Zhanar BAGİTZHANOVA
Öğrenci Numarası	
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Avrupa Birliği'nin Rusya'ya Yönelik Ekonomik Yaptırımları'nın Rus Ekonomisi ve Dış Politikası Üzerindeki Etkileri: 2014-2022
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 7. Alıntılar dahil: % 12.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLOLAR LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK YAPTIRIMLARIN KAVRAMSAL VE KURUMSAL DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Ekonomik Yaptırımların Tarihi ve Kavramı.....	5
1.2. Ekonomik Yaptırımların Amacı ve Türleri.....	14
1.3. Dış Politika Aracı Olarak Ekonomik Yaptırımlar.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIM POLİTİKASI

2.1. Avrupa Birliği'nin Rusya Federasyonu Üzerindeki Yaptırım Etkileri: Aşama, Form ve Yöntemler.....	26
2.1.1. Diplomatik Önlemler	31
2.1.2. Bireysel Kısıtlayıcı Önlemler	31
2.1.3. Borsalara Yönelik Ekonomik Yaptırımlar	32
2.2. Yaptırımların Rus Ekonomisinin Ana Sektörlerine Etkisi.....	33
2.3. SWOT Analizi	42
2.4. Avrupa Birliği Üye Ülkeleri için Yaptırımların Olumsuz Etkisi	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIMLARININ RUS DIŞ POLİTİKA KONSEPTİ ÜZERİNDEKİ POTANSİYEL ETKİLERİ

3.1. Ekonomik Yaptırımların Rus Dış Politikası Üzerindeki Etkileri.....	53
3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	56
3.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti	60

3.1.3.	Körfez Ülkeleri	62
3.1.4.	Afrika.....	63
3.1.5.	Türkiye	66
3.1.6.	Orta Asya Ülkeleri.....	71
3.1.7.	Hindistan.....	72
3.1.8.	Latin Amerika Ülkeleri.....	74
3.2.	Ekonomik Yaptırımlar Bağlamında Rusya’nın Güvenliği	77
3.3.	İkili Siyasi İlişkiler ve Diplomasi	80
SONUÇ		86
KAYNAKÇA.....		91
ÖZGEÇMİŞ		99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Tablodaki Ekonomik Yaptırımlar Türlerinin Açıklaması	10
Şekil 1.2 Günümüzdeki Yaptırım Politikasının Önemli Eğilimi	13
Şekil 1.3 Yaptırımlar sınıflandırılması	18
Şekil 1.4 Ekonomik yaptırımların türleri.....	20
Şekil 2.1 AB çeşitli kısıtlayıcı önlemleri.....	31
Şekil 2.2 Ekonomik Büyüme Oranı (Rusya Merkez Bankası)	34
Şekil 2.3 Ruble Dolar Kuru (Rusya Merkez Bankası)	36
Şekil 2.4 Enflasyon Dinamikleri ve Beklentileri (Rusya Merkez Bankası)	37
Şekil 2.5 Federal Bütçenin Temel Parametreleri (Rusya Merkez Bankası)	37
Şekil 2.6 2013-2022 yılları arasındaki Rusya'nın GSYİH'sinin Dinamikleri	37
Şekil 2.7 Rus Ticari Gayrimenkullerine Yapılan Yatırım Hacminin Dinamikleri ve Yabancı Sermayenin Payı.....	39
Şekil 2.8 Euro Bölgesi Tüketici Güven Endeksinin Dinamikleri.....	46
Şekil 2.9 Bölgedeki Ekonomik Durum Göstergesinin Dinamikleri	46
Şekil 3.1 Batı Yaptırımları Altında Rusya Federasyonu'nun Dış Ticareti 2022 Yılında Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaret Dinamikleri, 2021 Yılına Kadar %.....	54
Şekil 3.2 Rusya'nın İhracat Alanları	55
Şekil 3.3 ABD ve AB Yaptırımları (AB'ye Göre ABD Yaptırımları Daha Fazladır).....	57
Şekil 3.4 Rusya ile ABD Arasındaki Ticaret Hacmi	58
Şekil 3.5 Rusya'dan ABD'ye İthalat 2023	59
Şekil 3.6 ABD' den Rusya'ya İhracat 2023	59
Şekil 3.7 Rusya ve Çin Arasındaki Ticaret Hacmi	61
Şekil 3.8 Körfez Ülkeleri ile Ticaret Hacmi	63
Şekil 3.9 Rusya Afrika'daki Kapsamını Genişletmektedir	64
Şekil 3.10 Afrika ile Ticari ve Ekonomi İlişkiler	65
Şekil 3.11 Türkiye ile Ticaret Hacmi	69
Şekil 3.12 Türkiye ile İthalat ve İhracat	70
Şekil 3.13 Hindistan ile Ticaret Hacmi.....	72
Şekil 3.14 Rus Ulusal Güvenlik Politikasının Düzenleyici Belgeleri	78
Şekil 3.15 Mal Ticareti, Milyar Avro (European Commission, Trade Picture)	83
Şekil 3.16 Hizmet Ticareti, Milyar Avro (European Commission, Trade Picture).....	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 Siyasi Amaçlarla Uygulanan Ekonomik Yaptırımlar (1990’a kadar)	9
Tablo 1.2 Ekonomik Yaptırımların Dönemler Üzerindeki Etkisine İlişkin Ortalama Veriler .	10
Tablo 2.1 Rusya’ya Karşı Yaptırımların Ana Sektörler İçin Etkileri	39
Tablo 2.2 SWOT	43
Tablo 2.3 Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Olumsuz Etkisi	48
Tablo 3.1 Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği Arasındaki Karşılıklı Ticaret hacmi, 2014-2022 yılları Arasında Milyon Dolar Cinsinden Ölçülmüştür.	82

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEB	: Avrupa Ekonomik Birliği
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İş birliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İş birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika
EBRD	: Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
GAC	: Küresel Afrika Kongresi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OA	: Orta Asya
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
RF	: Rusya Federasyonu
SCO	: Şanghay İş birliği Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWIFT	: Tüm dünyadaki bankalar arasında elektronik fon transferi standardı sağlayan bir sistem

ÖZET

Son on yılda Rus dış politikası, Avrupa Birliği ve ABD'nin Ukrayna'daki olaylara tepki olarak uyguladığı ekonomik yaptırımların etkisiyle birtakım değişikliklere uğramıştır. Ekonomik ve siyasi alanları ilgilendiren yaptırımlar, uluslararası arenada etkisini giderek hissettirerek Rusya'nın Batı dünyası dışındaki ekonomik, politik ve diplomatik stratejilerine de tartışmaya açık etkiler oluşturmuştur. Bu noktadan hareketle, yaptırımların Rusya'nın dış politika mecraları üzerindeki etkilerini incelemek Rusya'nın farklı yönetsel alanları üzerindeki uygulamalarını da anlamamıza fırsat oluşturacaktır.

Nitekim, Avrupa Birliği tarafından uygulanan ekonomik yaptırımlar, Rus dış ticaret gelirlerinin beslendiği çeşitli sektörler baskı uygulayarak özellikle enerji, hizmet sektörü ve tarım alanlarında ilk olarak yansımalarını bulmuştur. Karşılıklı yaptırım denemeleri Rus dış politika ve küresel toplumla etkileşim stratejilerini hatırı sayılır ölçüde etkileyerek yeni konsept uygulamalarını devreye sokmuştur.

Kırım'ın 2014'te Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Doğu Ukrayna'da ayrılıkçı şiddet olaylarının yoğunlaşması gözlerinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştı. Ne var ki BM, genel kurulda veto yetkisi bulunan ve nükleer silahlara sahip olan Rusya'ya herhangi bir askeri müdahalede bulunamamıştır. Avrupa'nın doğusunda ve Karadeniz'in kuzeyinde cereyan eden bu olağanüstü gelişmeler Avrupa Birliği sınırlarında güvenlik açığı ortaya çıkarmıştır. Fiziki bir müdahalede bulunamayan Brüksel, Washington ile hareket ederek ve kısmen de küresel arenada prestijini korumak amacıyla ekonomik yaptırım kozunu kullanmak istemiştir.

Araştırmada yaptırımların Rus dış politikasına etkisi ekonomik, politik ve diplomatik açılardan ele alınmaktadır. Böylece Rusya'nın dış politikasındaki ana eğilimleri ve gelecek perspektifleri eleştirel bir bakış açısıyla irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış politika, Yaptırım, Avrupa Birliği, Rusya, Ekonomi, Dünya ekonomisi, Rus Ekonomisi, İhracat, İthalat, Ambargolar.

SUMMARY

THE IMPACT OF THE EUROPEAN UNION'S ECONOMIC SANCTIONS AGAINST RUSSIA ON RUSSIAN FOREIGN POLICY: 2014-2022

In the past decade, Russian foreign policy has undergone various changes due to the impact of economic sanctions imposed by the European Union and the United States in response to the events in Ukraine. Sanctions affecting economic and political spheres have gradually made their presence felt on the international stage, generating debatable impacts on Russia's economic, political, and diplomatic strategies outside the Western world. From this standpoint, examining the effects of sanctions on Russia's foreign policy outlets will also provide an opportunity to understand its practices in different administrative domains.

Indeed, the economic sanctions imposed by the European Union initially manifested their repercussions, particularly in sectors such as energy, services, and agriculture, which are vital for Russian foreign trade revenue. Mutual sanction attempts have significantly influenced Russian foreign policy and interaction strategies with the global community, prompting the introduction of new conceptual practices.

The annexation of Crimea by Russia in 2014 and the escalation of separatist violence in Eastern Ukraine directed the focus of the international community towards the United Nations. However, the UN, where Russia holds veto power in the General Assembly and possesses nuclear weapons, was unable to undertake any military intervention. These extraordinary developments unfolding in Eastern Europe and the northern Black Sea region exposed security vulnerabilities within the European Union's borders. Unable to engage in physical intervention, Brussels sought to leverage economic sanctions, in collaboration with Washington, partly to maintain its prestige in the global arena.

This research examines the impact of sanctions on Russian foreign policy from economic, political, and diplomatic perspectives. Consequently, the main trends and future perspectives of Russia's foreign policy have been critically scrutinized.

Keywords: Foreign Policy, Sanctions, European Union, Russia, Economy, World Economy, Russian Economy, Export, Import, Embargoes.

TEŞEKKÜR

İlk olarak Danışmanım Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e tez çalışmamın tamamlanması sürecindeki rehberliği, desteği ve yönlendirmeleri için derin bir minnettarlık duyuyorum. Danışmanımın yol göstericiliği ve desteği olmadan, bu çalışmanın başarılı bir şekilde tamamlanması mümkün olmazdı. Her adımda sabırla beni yönlendirdi, bana değerli bilgiler aktardı ve vizyonumu genişletmem için cesaretlendirdi. Akademik birikimi ve ilham verici tutumu, benim için gerçek bir rehberlik oldu.

Ayrıca, üniversite arkadaşlarıma tezimi değerlendirmesi için ayırdığı zaman ve ilgi için de ayrıca teşekkür etmek isterim. Onların geri bildirimleri ve önerileri, tezimin kapsamını genişletmeme ve daha derinlemesine araştırma yapmama yardımcı oldu.

Aileme, yakın arkadaşlarıma ve sevdiklerime sonsuz destekleri için teşekkür etmek isterim. Onların moral desteği ve anlayışı, benim bu uzun ve zorlu süreçte ilerlememi sağlayan en büyük güç oldu.

Son olarak, tez çalışmamı tamamlamam için sağladığı tüm imkanlar için Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teşekkür etmek isterim. Sağladığı kaynaklar ve ortam, araştırmalarımı gerçekleştirmem ve sonuçlarımı sunmam için önemli bir destek sağladı.

Zhanar BAGİTZHANOVA

Antalya, 2024

ÖNSÖZ

Dış politikanın en kapsamlı araçlarından biri, ekonomik yaptırımlardır. Yaptırımların kullanımı, tarih boyunca var olan bir uygulama olmasına rağmen, modern uluslararası ilişkiler bağlamında, diğer ülkeleri kendi iradelerine uymaya zorlamak için teknik araçlardan farklı bir rol oynamaktadır. Ekonomik yaptırımlara olan ilgi, baskı aracı olarak artmaktadır, çünkü dış ekonomik etkinin diğer araçlara kıyasla daha az sınırlamaya tabi olduğu düşünülmektedir.

2014 yılında Avrupa Birliği ülkeleri tarafından Ukrayna olaylarına karşı Rusya Federasyonu'na uygulanan yaptırımlar, Rus toplumunun tüm ekosistemini ve daha genel olarak dünya genelindeki jeopolitik durumu önemli ve geri dönüşü olmayan bir şekilde etkilemiştir. AB ülkeleri tarafından benimsenen yaptırım politikası, son on yılın önemli siyasi olaylarından biridir ve birçok ülkenin ticaret yaptığı Rusya Federasyonu'nun çıkarlarını doğrudan etkilemektedir, bu da yaptırımların küresel bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma çalışmasında, Rusya'ya karşı uygulanan ekonomik yaptırımların dış politika aracı olarak kullanılma durumu detaylı bir şekilde incelenmektedir. 2014 yılından itibaren AB-Rusya ilişkilerindeki yaptırımların niteliği, onların Rus ekonomisi ve dış politikası üzerindeki etkisi ve ikili ilişkilerin geleceği analiz edilmektedir.

Zhanar BAGİTZHANOVA

Antalya, 2024

GİRİŞ

Doğu Avrupa'daki son olaylar, dünya siyasetinde oldukça belirleyici hale gelmiştir. Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından ilhakı, genelde Berlin Duvarı'nın yıkılmasından özelde ise 2000 senesinden sonra Batı Dünyası tarafından desteklenen Post Sovyet arenada oluşturulan renkli devrimlerle izah edilebilir. Daha açık bir ifadeyle güç çekişmesinin yaşandığı ülkeler Rusya ile Batı Dünyasını karşı karşıya getirmişti. Literatürde çoğunlukla Rusya Federasyonu ile Batı arasındaki güç mücadelesinin Soğuk Savaş'tan sonra da şekil ve boyutunu değiştirerek devam ettiği genel bir kanıdır. Konunun uzmanları, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Vladimir Putin'in göreve başlaması arasında geçen on yıllık iyimser zaman dilimi dışında, çeşitli tarihsel ve siyasi kök nedenlerden kaynaklanan güç mücadelesinde bir süreklilik olduğunu savunulmaktadır. Üstelik NATO'nun eski Sovyet coğrafyasında yayılmaya başlaması taraflar arasında gerilimi tırmandırmıştır. 2004 ve 2007 yılları arasında Batı Dünyanın Baltıklara ve Karadeniz'e sınırı olan ülkeleri bünyesine katması bu duruma örnek verilebilir. Öte yandan önce NATO'ya üye yapılan bu eski demir perde ve SSCB ülkeleri aynı zamanda AB daha sonra mütevazı bir kömür ve çelik topluluğundan siyasi ve ekonomik bir birliğe dönüşmüştür. Üyelikleri tam üye olmaya hazır olmaları ve AB'nin özümseme kapasitesi açısından oldukça fazla tartışmaya yol açsa da Gürcistan ve Ukrayna'daki olaylara kadar Rusya Federasyonu'nun tepkisi görmezden gelinmiştir. Ancak Putin rejiminin iç güç konsolidasyonu ve Batı ile Doğu arasındaki gri bölgeyi Batı'nın etkisinden koruma kararlılığı Avrasya'da yeni bir çatışmayı başlatmıştır. Ukrayna bahsedilen çatışmanın tam merkezinde olmaktadır. Tarihsel seyri nedeniyle Ukrayna Rus ve Batı etkisi arasında bölünmüş nüfusu ile Doğu bloğunun çöküşünden sonra sosyal ve siyasi çalkantılara girmiştir. AB bir yandan karşılıklı ekonomik ve sosyal ortaklığını yoğunlaştırmak için Ukrayna'ya yaklaşırken diğer yandan Rusya Federasyonu Ukrayna'yı bölgede kendi etkialanının vazgeçilmez bir parçası olarak görmektedir. Bu güç mücadelesi yıllar içinde Ukrayna'nın iç siyasi yapısına da yansımıştır. Turuncu Devrim ve Maidan Protestoları, Batı'daki Batı yanlısı nüfus ve onların siyasi aktörleri ile Ukrayna'nın Rusya yanlısı, rusça konuşan Doğu bölgesi arasındaki iç güç dinamiklerinin ortaya çıkmasıydı. Maidan protestolarından sonraki son çatışma ise Kırım'ın Putin rejimi tarafından yasadışı olarak ilhak edilmesiyle sona ermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana kıtadaki ilk büyük çatışmaydı. Rusya Federasyonu'nun tam tersini kanıtlama çabalarına rağmen, uluslararası hukuk kuralları bunu açıkça bir toprak ihlali olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Putin'in hem Kırım'da hem de Ukrayna'nın doğusunda Donetsk ve Luhansk'ta belirlenmesi, diğer

bazı devletlerle birlikte AB ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından Rusya Federasyonu'na ekonomik yaptırımlar getirmesine yol açmaktadır.

Yaptırımların AB tarafından uygulanması, akademisyenler arasında yeni bir tartışma başlatmıştır. Bu tartışmanın birkaç yönü vardır. Ana yönlerden biri yaptırımların etkinliğidir.

Tartışmanın bir diğer yönü de küresel bir aktör olarak Avrupa Birliği'dir. AB'nin kendine özgü karakteri akademisyenler arasında tartışma konusu olmuş olsa da Ukrayna'daki son gelişmeler doğası ve iktidar sınırları konusunda yeni tartışmalara yol açmaktadır. Rusya AB için giderek daha sorunlu hale gelmektedir. AB Ukrayna egemenliğinin ihlallerine yanıt olarak Rusya'ya yönelik ilk yaptırımlarını kabul etmiştir ve o zamandan beri yürürlükte kalmaktadır. Maksimum etki için AB kısıtlayıcı tedbirlerini ABD ve Kanada gibi diğer ülkelerle koordine etmektedir. AB ve ABD yaptırımları benzer hedeflere odaklanmaktadır, ancak yaklaşımda bazen Atlantik ötesi ortaklar arasında sürtüşmelere neden olan önemli farklılıklar da vardır.

AB'nin ekonomik yaptırımları Minsk anlaşmalarının uygulanmasıyla bağlantılıdır ve bu da onları süresiz olarak uzun bir süreye uzatmaktadır. Avrupalı analistler tarafından ekonomik yaptırımların hedeflerinden biri, Ukrayna'daki çatışmanın tırmanmasını önlemek için Rusya'nın siyasi caydırılması olarak belirlenmiştir. Dış yaptırımların ve iç yapısal faktörlerin birleşimi, ekonomik sorunların çarpanı haline gelmiştir ve bu da Rusya Federasyonu'nun GSYİH'sinde olumsuz bir artışa yol açmıştır. Rus ekonomisinin ana sektörlerine karşı ekonomik yaptırımlar en son teknolojiye erişimi engellemektedir. Böyle bir durumda yaptırımlardan etkilenmeyen alanlarda iş birliğinin önemi belirli bir ölçüde artmaktadır. Küreselleşme çağında, yalnızca kendi güçlerine olan güven, gelişme umutlarını karmaşıklştırmaktadır. Rusya — AB yaptırım çatışması, tarafların küresel ekonomideki etkisinin ve dolaylı olarak dünya siyasetinde zayıflamasına yol açmaktadır. Yeni ekonomik gerçeklik nihayetinde her iki taraf yani potansiyel stratejik ortaklar için de dezavantajlıdır.

Şu anda Rus ekonomisi en iyi durumda değildir ve yaptırımların uygulanmasının zaten Rus ekonomisini nasıl etkilediği ve gelecekte nelerin beklemesi gerektiği sorusu özellikle akut bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Rusya Federasyonu ekonomisi bugün istikrarsız ve çok agresif bir dış çevre koşullarında faaliyet göstermektedir. Modern ekonomik kalkınmanın eğilimleri bir dizi jeopolitik faktörle ve her şeyden önce sosyal-ekonomik kalkınmayı istikrarsızlaştırmayı ve Rusya'nın savunmasını azaltmayı amaçlayan yabancı ülkelerin yaptırım etkilerine yönelik aktif girişimlerle bağlantılıdır. İlişkilerin böyle bir durumda olması Ukrayna krizinin etkisidir. Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların uygulanması, Batılı ülkelerin bakış açısından

ekonomik durgunluğa, nüfusun yaşam standardının azalmasına, sosyal hoşnutsuzluğun artmasına ve Rusya’da siyasi protestoya yol açmalıdır. Böylece Rusya’ya karşı uygulanan ekonomik yaptırımlar, Rus ekonomisinin büyümesini engelleyen ve Rus dış politikasını etkileyen ana faktörlerden biri olmaktadır.

Bu çalışma amacı yaptırımları modern uluslararası ilişkilerde bir etki aracı olarak ve teori olarak incelemek ve 2014-2022 yıllar döneminde Avrupa Birliği’nin Rusya’ya Yönelik Ekonomik Yaptırımlarının Rus Dış Politikası Üzerindeki Etkilerini ele almaktadır. Bu hedefe ulaşmak için aşağıdaki görevler tanımlanmıştır:

- ✓ Ekonomik yaptırımların tarihine genel bakış;
- ✓ Ekonomik yaptırımların amaçlarını ve türlerini araştırmak;
- ✓ Yaptırım etkisi altında Rusya’nın ekonomik ve politik gelişimini analiz etmek;
- ✓ AB’nin Rusya Federasyonu üzerindeki yaptırımların Rus ekonomisine ve Dış Politikasına Etkisini incelemek;
- ✓ Rusya Federasyonu’nun AB ülkeleriyle diplomasi ve ekonomik ilişkilerinin gelişimini öngörmek.

Delaysıyla Avrupa Birliği Ukrayna krizine AB yaptırım politikasında niteliksel olarak yeni bir adım oluşturan Rusya’ya yönelik bir dizi siyasi ve ekonomik yaptırımla yanıt vermektedir.

- ✓ Rusya’ya yönelik AB yaptırımları istisnai niteliktedir ve üç faktörün birleşimi nedeniyle stratejik öneme sahiptir: büyük güç rekabeti, küresel sonuçları olan büyük bir Avrupa krizi bağlamı ve yaptırımların AB'nin kendisi için maliyetleridir. AB kırılğan birliğini korumayı başarmış, kolektif diplomatik ve ekonomik ağırlığını çok zor şartlarda uygulamıştır.
- ✓ Yaptırımlar, krizi çözmek için diplomatik çabalara bir alternatif sağlamamıştır – aksine, sertleştirici yaptırımlar, Rusya'ya diplomasiye ciddi şekilde girmesi için baskı yapmanın bir yolu olarak kullanılmıştır.
- ✓ Yaptırımların Ukrayna’daki günlük gelişmeler üzerindeki etkisi sınırlı ve belirsiz olmuştur, ancak yaptırımlar, önemli uluslararası normları ihlal ettiği için Rusya'ya uzun vadeli bir maliyet yüklemiştir.
- ✓ Rusya yaptırımlarının politika süreci liderlik ve koordinasyon sorunlarını ortaya çıkarmıştır. AB dış politika mekanizmasındaki son reform yaptırımların hazırlanmasını kolaylaştırmıştır, ancak mevcut sistem hala AB yaptırım politikasının artan önemine uyacak gerekli kaynaklardan yoksundur.

Ukrayna krizi yaptırımları AB dış politikasının ön saflarına taşımıştır. Avrupa güvenliğine yönelik ciddi bir tehditle karşı karşıya kalan AB ve üye devletleri krize diplomasi ve yaptırımları birleştiren çift yönlü bir yaklaşımla yanıt vermiştir. İlki bir çözüm üretemediği, hatta krizin daha da tırmanmasını önleyemediği için, AB Mart–Eylül 2014 döneminde ikincisini kademeli olarak sıkılaştırmıştır. Birliğe özgü parça öğün bir tavırla AB, kırılgan birliğini korumayı başarırken konumunu sağlamlaştırmıştır.

Avrupa Konseyi'ne göre AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarının temel amacı, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerinde, yani toprakların yasadışı olarak ilhak edilmesi ve komşu egemen bir devletin kasıtlı olarak istikrarsızlaştırılmasında değişiklik getirmektir. Rusya, AB'nin en büyük komşusu ve önemli bir ticaret ortağı olduğu için bu siyaset, AB'nin bugüne kadarki yaptırım politikasının yanı sıra genel olarak dış politikasının en zorlu sınavıdır. Kendi isteklerine karşı AB büyük bir bölgesel güçle jeopolitik bir yüzleşmeye sürüklenmiştir. Tartışmasız net bir stratejiden yoksun olmasına rağmen, ekonomik nüfusunu benzeri görülmemiş bir şekilde ve büyük stratejik sonuçlarla kullanmaktadır. Son zamanlarda modernize edilen AB dış politika mekanizmasının şimdiye kadarki testi geçmesine rağmen, Rusya yaptırımları sürecinin liderlik ve koordinasyon zorluklarının altını çizdiği iddia edilmektedir.

Bu çalışma giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Dolayısıyla aşağıdaki konular ele alınacaktır:

- ✓ Ekonomik Yaptırımların Kavramsal ve Kurumsal Dönüşümü (Uluslararası politikanın eski bir aracı olarak ekonomik yaptırımlar; Ekonomik yaptırımların amacı ve türleri)
- ✓ Avrupa Birliği'nin Rusya'ya Yönelik Yaptırım Politikası (Rus karşıtı yaptırımların kullanımının kronolojisi; AB'nin yaptırım etkileri: sebepler, aşamalar, formlar, yöntemler; Yaptırımların Rusya ekonomisinin ana sektörlerine etkisi)
- ✓ Avrupa Birliği'nin Rusya'ya Yönelik Yaptırımlarının Rus Dış Politika Konsepti Üzerindeki Potansiyel Etkileri (Ekonomik Yaptırımların Rus Dış Politikası üzerindeki Etkileri, Ekonomik Yaptırımlar bağlamında Rusya'nın Güvenliği, Rusya Federasyonu'nun AB ile ikili ilişkiler ve diplomasi).

Bu çalışma ekonomik sonuçlar, diplomatik zorluklar ve stratejilerin gözden geçirilmesi bağlamında, Avrupa Birliği'nin yaptırımlarının Rusya'nın dış politikasına etkisini daha derinlemesine anlamayı ve bu önlemlerin yarattığı değişiklikleri uluslararası ilişkiler dinamiklerinde tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, yaptırımların küresel jeopolitik tablo ve Rusya'nın gelecekteki dış politika gelişimi üzerindeki etkisi konusundaki geniş tartışmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK YAPTIRIMLARIN KAVRAMSAL VE KURUMSAL DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Ekonomik Yaptırımların Tarihi ve Kavramı

Bugüne kadar ekonomik yaptırımlar en yaygın dış politika araçlarından birini temsil etmektedir. Yaptırımlar, dış politika araç setinde, güç kullanımına alternatif veya tamamlayıcı olarak ve müzakere pozisyonlarını güçlendirmek için güçlü bir yer edinmiştir. Bunlar yaptırımları başlatan bireysel devletleri ülkelerin siyasi taleplerini yerine getirmeye zorlamak için aktif olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yaptırımların giderek artarak kullanımı söz konusudur. Aynı zamanda yaptırımları atlatmak ve ulusal ekonomiler üzerindeki etkilerini hafifletmek ve hedef devletlerin istikrarı üzerindeki etkilerini hafifletmek için mekanizmalar geliştirilmektedir. Genellikle yaptırımların uygulanması, yaptırımların hedefleri (genellikle gelişmekte olan ülkeler) ile yaptırımları başlatanlar (genellikle gelişmiş ülkeler) arasında normatif ve etik bir anlaşmazlık ortaya çıkmaktadır. Başlatıcılar yaptırımları uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesini veya belirli normlara uyulmasını zorlamanın meşru yollarından biri olarak görmektedir. Yaptırımlara maruz kalan ülkeler ulusal güvenliklerine yönelik tehdit olarak değerlendirmektedir. Yaptırımları başlatan ülkeler ise ekonomik ve teknolojik üstünlüğe sahip ülkeler tarafından istismar edilen «kötü oyun» olarak algılanmaktadır. En iyi ihtimalle, bu ülkeler BM Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan yaptırımların meşruiyetini tanır, ancak gelişmiş ülkelerin tek taraflı tedbirlerini kabul etmemektedir.

Yaptırımların siyasi doğası, Max Weber'in tahakküm kavramı aracılığıyla yorumlanabilir; İktidar ilişkilerinin bir öznesinin kendi iradesini diğerine dayatma meşru olasılığını ima eder (Aleksieva, 2007: 400). «Kavramsal çevre», yaptırımları bir ticaret savaşı kavramıyla ilişkili kılan özelliklerin yanında, meşruiyet kaynakları ve yaptırımların etiği hakkında normatif anlaşmazlıkların konusu haline gelen mülkler haline gelecektir (Weber, 2016: 448).

Ekonomik yaptırımlar, devlet, savaş veya diplomasi kadar eski bir dış politika aracıdır. Ticari veya ekonomik ilişkilerin, farklı ekonomik fırsatların, ticarete asimetritelerin veya belirli mal ve hizmetlere bağımlılığın olması, siyasi hedeflere ulaşmak için manipülasyon ortamı yaratmaktadır. Ekonomik baskı veya siyasi arka planla ticarete müdahale vakası Antik Çağlarda ve Orta Çağlarda bilinmektedir. Bu biçimde M.Ö. 492'de Aegina şehir devleti vatandaşlarının esaretine tepki olarak Atinalı ticaret gemilerini ele geçirmiştir. (https://banks.academic.ru/1096/Istoriya_ekonomiçeskih_sanktsiy, erişim tarihi: 14.11.2022).

Orta Çağ'da Avrupa ülkelerinin kilise makamlarını Müslümanlara karşı tek taraflı kısıtlayıcı önlemleri aktif olarak kullanmıştır: gemilerin, silahların, mühimmatın ve diğer malların satışı yasaklanmıştır. 1179 Lateran Katedrali bu uygulamayı resmi olarak sağlamlaştırmıştır. Ekonominin, üretimin ve ticaretin geliştiği yeni bir çağda yaptırımlar geniş çapta gerçekleşmiştir (Cazairi, 2015:8). Yeni Zaman tarihinde Napolyon Bonapart'ın 1806-1814 yıllarında İngiltere'nin Avrupa limanlarına yönelik ablukasına tepki olarak uyguladığı kıtasal sistem (ambargo); 1806-1810'da Jefferson'ın İngiltere ve Fransa'ya karşı ambargosu; 19. yüzyılın ilk üçte birinde başlayan ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden yirmiden fazla «Pasifik ablukası» çarpıcı bir iz bırakmıştır. (Lance ve Engerman, 2003: 187–197).

19. yüzyılda deniz ablukası ekonomik yaptırımların ana aracıydı. Diğer ülkelerle savaş ilan etmek tek bir ülkenin deniz ticaretini sona erdirmek, düşmanın ekonomik potansiyelini zayıflatmaya ve askeri zafere yaklaşmaya yönelik alınan önlemlerdi. 1827'den (bilinen ilk deniz ablukası) 1914'e kadar Türkiye, Portekiz, Hollanda, Kolombiya, Panama, Meksika, Arjantin ve El Salvador'a karşı 21 abluka kaydedildi. Ablukanın organizatörleri çoğunlukla İngiltere (12 kez) ve Fransa (11 kez), İtalya ve Almanya (3 kez), Rusya ve Avusturya (2 kez) ve Şili'ydi. Özellikle 20. ve 21. yüzyıllarda ekonomik yaptırımlar yaygınlaşmıştır (Hogan, 1908: 34).

Başlangıçta yaptırımlar genellikle devam eden savaşların bir parçasıydı. Yaptırımların saldırganlığın yerini alması fikri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dikkat çekmiştir, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan önce yaptırımlar sadece askeri operasyonlarla bağlantılı olarak uygulanmıştır. Yaptırım hedefleri listesini genişlettikten sonra kullanım durumları önemli ölçüde artmıştır (ancak yaptırımların maliyeti hiçbir zaman dünyanın gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde birkaçını geçmedi). 20. yüzyılda yaptırım programlarının kavramsal ve kurumsal temelleri önemli ölçüde değişmiştir. Uluslararası örgütler önemli ve önde gelen aktörlere dönüşmeye başlamıştır; Milletler Cemiyeti'nin yasal temeli kuruldu, daha sonra Birleşmiş Milletler, AB ve diğerleri toplu yaptırımların öncüsü olmuştur, karar verme mekanizmaları ve prosedürleri daha karmaşık hale gelmiştir.

Yaptırım politikasının ideolojik temellerini değiştirme süreci, on milyondan fazla insanı öldüren Birinci Dünya Savaşı'nın trajik sonuçlarının gerçekleşmesiyle başlamıştır. Batılı kamu düşüncesi ve pratik siyaset, dış politika hedeflerine ahlaki olarak daha kabul edilebilir ve ulaşılmasına izin veren askeri eylemlere alternatif arayışlara yönelmesine neden olmuştur. Yaptırım rejimleri dış politika doktrini yazarlarının dikkatini askeri güce bir ilave olarak değil onun zorunlu bir ikamesi olarak çekmeye başlamıştır. Ekonomik yaptırımların aktif destekçilerinden biri olan ABD Başkanı Woodrow Wilson şunları yazmıştır: 'Boykot

edilen bir ulus kaçınılmaz olarak pozisyonlarını terk etmek zorunda kalacak. Bu ekonomik, barışçıl, sessiz, acımasız yaklaşımı benimsenmelidir- güç kullanmaya gerek yok. Bu güçlü bir araçtır. Boykot edilen ülkenin dışında hiçbir can kaybı olmaz ve üzerindeki baskı o kadar güçlü ki hiçbir modern ulus buna dayanamaz' (Vilson, 1942: 108). Son yüzyıl ekonomik yaptırımların savaşa tam teşekküllü bir alternatif olamadığını, ancak uluslararası politikanın bağımsız bir aracı haline geldiğini göstermiştir.

20. yüzyılda uluslararası ticari ilişkilerin gelişmesiyle birlikte ekonomik yaptırımlar yaygınlaşmış ve uluslararası ilişkilerde yaptırımlar 174 kez kullanılmıştır. Bunlar gelişmiş ülkelerin yanı sıra uluslararası kuruluşların (Milletler Cemiyeti ve BM) yaptırımlarını içermektedir. Profesör M. V. Bratersky'nin çalışmasında yer alan istatistikler 1950'lerde yaptırımların 15 kez, 1960'larda 20 kez, 1970'lerde 37 kez, 1980'lerde 23 kez ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana 50'den fazla kez uygulandığını göstermektedir (Braterskiy, 2009: 335-348).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce Yugoslavya, Yunanistan, Bolivya, Paraguay ve İtalya'ya toplu ekonomik yaptırımlar uygulanmıştır. Soğuk Savaş sırasında yaptırımlar genellikle etkisizdi çünkü ne Batı ne de Doğu blokları tarafından desteklenmemiştir (başta ABD ve SSCB olmak üzere). Her iki bloğun da desteğiyle tek yaptırımlar yalnızca iki kez uygulandı fakat bu yaptırımlar Rodezya ve Güney Afrika'da her iki durumda da etkisizdi. O dönemin toplu ekonomik yaptırımlarının en ünlü örneklerinden biri başta askeri ve bilgisayar ürünleri olmak üzere 'stratejik' mal ve teknolojilerin sosyalist ülkelere arzının kısıtlanmasıydı. 1949'da Doğu Bloku ülkelerine yapılan ihracatı kontrol etmek için özel bir Koordinasyon Komitesi (CoCom) kurulmuştur ve 17 ülke dahil olmak üzere geri kalan altı ülke komitenin resmi üyeliği olmadan iş birliği yapmıştır. Komite çalışmalarını 1994 yılında durdurmuştur. Uzun vadeli tek taraflı yaptırımların en ünlü örneği 1960-1962 yıllarında başlayan ve bugüne kadar devam eden Küba'ya yönelik ABD ambargosudur. Üçüncü ülkelerdeki şirketler de dahil olmak üzere ABD'li şirketlerin ABD'nin onayı olmadan Küba ile ekonomik bağları yasaklanmıştır. Küba makamlarına göre ambargonun doğrudan maliyeti cari fiyatlarla yaklaşık 1 trilyon dolardır. Bununla birlikte ABD'nin ekonomik yaptırımlarının hedefi olan Küba'da demokrasinin kurulması hedefine ulaşılamamıştır. 1990'dan beri BM çeşitli devletlere karşı aktif olarak uluslararası ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır. Bunlar: Irak (1990'dan beri), Yugoslavya (1991-2001), Somali (1992'den beri), Libya (1992-2003), Liberya (1992'den beri), Angola (1993-2002), Haiti (1993-1994), Ruanda (1994-2008), Sierra Leone (1997'den beri), Afganistan (1999'dan beri), Eritre ve Etiyopya (2000'den beri), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (2003'ten beri),

Fildişi Sahili (2004'ten beri), Sudan (2004'ten beri), Lübnan (2005'ten beri), İran (2006'dan beri), Kuzey Kore (2006'dan beri). Yaptırımlar genellikle kısımdır ve bu ülkelere silah ve askeri teçhizat tedarikini kısıtlamaktadır. Bazı durumlarda yabancı varlık dondurmaları kullanılmaktadır. Uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesinin şu anki aşamada etkisi, ülke üzerinde bir bütün olarak değil bireysel grupları üzerindeki etkidir. Yabancı varlıkların aranması ve sona erdirilmesi, yurtdışına yatırım yapma olasılığının reddedilmesi ve yabancı seyahatlerin yasaklanması gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Ülkenin ekonomisini devirmeyi amaçlamış olan bu sert ekonomik yaptırımlar insanlık dışı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise nüfusun en fakir insanların acı çekmesidir (https://banks.academic.ru/1096/Istoriya_ekonomiceskih_sanktsiy, Erişim tarihi: 14.11.2022). Gelişmekte olan ülkelerin veya bölgesel liderlerin inisiyatiflerine yönelik yaptırımlarla ilgili ayrıntılı istatistikler Gehry Hafbauer, Geoffrey Schott, Kimberly Elliott ve Barbara Oeg tarafından 'Ekonomik yaptırımların Yeni Uzmanlığı' adlı popüler çalışmalarında sunulmaktadır (Hafbauer vd., 2009: 248).

Hafbauer, Scott ve Elliott tarafından yapılan bir araştırma sonucunda ülkelerin ekonomik yaptırımlar açısından kendilerine nispeten eşit olan devletlerle 'iletişim kurmaya' hazır oldukları, yalnızca ilk önce ulusal güvenliğin temel çıkarları söz konusu olduğunda bu durumda bile özne ülkelerinin ekonomilerinin nesne ülkelerinin ekonomileri üzerinde en az on kat avantaj sağladığı ortaya çıkmıştır. Bir ülkenin dış politikasından önce ortaya konan görevler daha az önceliğe sahipse ve yaptırım konusu ülkenin davranışında 'sınırlı değişikliklere' indirgenirse, kural olarak, özne ülke ekonomisinin nesne ülke ekonomisine göre 200 kat daha fazla avantajı vardır. Nesne ülkede siyasi rejimin değişmesi sorusu ortaya çıkarsa, özne ülkesinin ekonomik avantajı 400 katına ulaşabilir. Aşağıda ekonomik yaptırımların siyasi amaçlarla kullanılmasının bazı parametrelerini ve sonuçlarını özetleyen bir tablo bulunmaktadır.

Tablo 1.1 Siyasi amaçlarla uygulanan ekonomik yaptırımlar (1990'a kadar)

Yaptırımların öznesi ve nesnesi	Yıllar	Başarı endeksi	Nesneye hasar GSYİH'nin % 'si	Özne-Nesne GSYİH oranı	Yaptırım türü	Nesneye hasar (Endeks)
İngiltere Almanya'ya	1914-18	12	7.1	1	X, M, F	4
İngiltere Rusya'ya	1918-20	1	4.1	1	X, M, F	3
Milletler Cemiyeti ve Paraguay Bolivya'ya	1932-35	6	3.0	224	X	2
Arap Ülkeleri Birliği İsrail'e	1946-	4	4.1	2	X, M, F	4
Hindistan Haydarabat'a	1948	12	2.0	22	X, F	2
ABD ve İngiltere İran'a	1951-53	12	14,5	235	X, M, F	1
ABD ve Güney Vietnam Kuzey Vietnam'a	1954-	1	3.1	358	X, M, F	2
ABD, İngiltere ve Fransa Mısır'a	1956	9	3.4	160	X, F	2
ABD Laos'a	1956-62	9	4.2	4372	F	1
ABD Küba'ya	1960-	1	4.4	173	X, M, F	3
BM Güney Afrika'ya	1962-	6	2.8	130	X, F	3
ABD Endonezya'ya	1963-66	8	2.0	145	F	1
İngiltere ve BM Rodezya'ya	1965-79	12	13.0	1388	X, M, F	3
Nijerya Biafra'ya	1967-70	12	15.2	3	X, M, F	3
Birleşik Krallık ve ABD Uganda'ya	1972-79	12	2.6	860	X, M, F	2
ABD Kamboçya'ya	1975-79	1	6.8	2523	X, M, F	1
ÇHC Arnavutluk'a	1978-83	1	3.3	249	X, M, F	2
ÇHC Vietnam'a	1978-88	3	3.5	41	F	1
ABD İran'a	1979-81	12	3.8	28	X, M, F	3
ABD Nikaragua'ya	1981-90	8	3.2	1727	X, M, F	3
Hollanda ve ABD Surinam'a	1982-88	9	7.8	2565	F	1
Güney Afrika Lesotho'ya	1982-86	16	5.1	103	X, M	2
ABD Panama'ya	1987-90	4	6.0	854	M, F	3
ABD Haiti'ye	1987-90	6	2.9	2383	F	1
Japonya, Almanya ve ABD Burma'ya	1988-	6	2.1	803	F	1
ABD ve İngiltere Somali'ye	1988-	4	2.0	1429	F	1
Hindistan Nepal'e	1989-90	9	4.6	94	X, M	1
ABD ve BM Irak'a	1990- 2003	-	48.0	242	X, M, F	4

Kaynak: Davis ve Engerman, 2003: 193

Başarı endeksi, 1'den 16'ya kadar sayısal bir değerle belirlenir ve 16 konunun belirlenen siyasi hedefe ulaşmasında maksimum verimlilik endeksi olarak tanımlanmaktadır.

Yaptırım türleri arasında finansal (F), nesne ülkeden ihracatın engellenmesi (X) ve nesne ülkeye ithalatın engellenmesi (M) sayılabilir.

Yaptırım konusunun ekonomik zararı 1 ile 4 arasında değişen bir endeks ile belirlenmektedir. 1, öznenin toplam karı, 2 – ekonomisi üzerinde önemsiz bir etki, 3 – düşük ekonomik kayıp, 4 – ciddi kayıplar anlamına gelmektedir.

Şekil 1.1 Tablodaki Ekonomik Yaptırımlar Türlerinin Açıklaması

Yukarıda verilen bilgilerden başka sonuçlar çıkarmak da mümkündür.

Devletler eğer kendi nüfusu onlardan etkilenirse, nadiren birisine karşı ekonomik yaptırımlar uygularlar. Bu kuralın istisnası özne ülkelerinin liderliğinin kendi halkı için bazı kayıplara rağmen uzlaşma sağlamadığı ve yaptırım uyguladığı en önemli siyasi meselelerdi. Bu örnekler arasında dünya savaşları sırasında Almanya'ya karşı müttefiklerin yaptırımları, Arap Birliği tarafından İsrail'e karşı yaptırımlar, 1990'da ABD ve BM'nin Irak'a karşı yaptırımları yer almaktadır.

Öbür tabloda özellikle zaman geçtikçe yaptırımların özne ülkelere daha ucuza mal olmaya başladığı gösterilmektedir. Dahası birkaç durum haricinde nesne ülkenin ekonomisine yaptırımlardan kaynaklanan ekonomik hasar da son yıllarda giderek azalmaktadır. Her şeyden önce bu tüm ülkelerin ihracat ve ithalat akışlarını önemli ölçüde çeşitlendiren küresel ticaretin küreselleşmesiyle kolaylaştırılmıştır.

Tablo 1.2 Ekonomik yaptırımların dönemler üzerindeki etkisine ilişkin ortalama veriler

Yıllar	Yıllık yaptırım sayısı	Yaptırımların başarısı (Endeks)	Nesneye hasar GSYİH'nin %'si	Özne ve nesne ekonomilerinin oranı	Özneye hasar (Endeks)
1914-1918	0.60	5.67	4.00	5.00	3.00
1919-1923	1.00	16.00	Veri yok	37.00	2.00
1924-1928	1.00	16.00	Veri yok	56.00	2.00
1929-1933	2.00	9.00	1.50	112.50	2.00
1934-1938	2.00	5.00	0.95	40.50	2.50
1939-1943	2.00	6.50	1.25	6.50	3.50
1944-1948	7.00	6.29	0.70	26.06	2.29
1949-1953	3.00	5.00	5.33	208.67	2.00
1954-1958	11.00	6.64	1.31	480.04	1.82
1959-1963	14.00	7.36	1.37	170.14	2.07
1964-1968	8.00	10.00	3.91	251.38	1.88
1969-1973	6.00	7.50	1.18	207.17	1.17
1974-1978	26.00	5.69	0.49	281.27	1.65
1979-1983	17.00	6.53	1.42	2270.43	1.94
1984-1990	1.86	5.58	5.56	610.54	1.85

Kaynak: Davis ve Engerman, 2003: 193

Bu tabloya göre çoğu durumda ekonomik yaptırımların nesne ülke ekonomisine önemli zararlar vermesinin mümkün olmamasıdır. Bu kuralın istisnası 1990'da Irak'a karşı yaptırımlar Irak'ın GSYİH'sinin yaptırımlar sonucunda %42'den fazla düştüğü zamandı. Ekonomik açıdan nispeten etkili olan İngiltere'nin GSYİH'nin %10'una mal olan Rodezya'ya(1965-1979) karşı yaptırımlarının da tanınması gerekmektedir. Diğer yaptırımların çoğu, yaptırımların bulunduğu nesne ülkelerin GSYİH'sinde %3-8'lik bir düşüşe neden olmuş ve budurum genellikle devlet için kritik değildir.

Bu örneklerle göre, yaptırımların ekonomik zarara etkili bir şekilde neden olma anlamında başarısının, Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük bir devletin katılımıyla hiçbir şekilde garanti edilmediği de açıktır. Yaptırım konusu olan bir özne ülkenin veya yaptırım uygulayan ülkelerin koalisyonunun üçüncü bir devlete ekonomik zarar verme kabiliyeti de coğrafi faktörlere (yakınlık), mevcut ticaret akışlarına ve iki tarafın ekonomilerinin karşılaştırmalı boyutlarına bağlıdır. Yaptırımların başarısı aynı zamanda nesne ülkenin uluslararası çevresiyle de ilişkilidir. Eğer bir nesne ülke komşularıyla iyi ve istikrarlı ilişkiler sürdürürse, kendisine uygulanan yaptırımların etkisi azalacaktır, çünkü nesne ülke ihracat ve ithalat için birçok alternatif fırsata sahip olacaktır. Bu nedenle belirli bir devlete karşı ekonomik yaptırımlar uygulayan ülkeler komşuların ortaya çıkan çatışmayla doğrudan bir ilişkisi olmasa bile, genellikle bu devletin komşularının desteğini almaya çalışırlar.

Tablolardaki veriler 20. yüzyılda yaptırımların ortalama etkinliğini yaklaşık %30 olarak göstermektedir. Ayrıca yaptırımların 1945 ve 1970 yılları arasındaki etkinliğinin 1970'den sonrakinden ortalama olarak daha yüksek olduğu da görülmektedir.

Ekonomik yaptırımların giderek azalan etkinliğinin nedeni modern küreselleşmiş ekonominin doğası olmaktadır. Dünya yavaş yavaş büyüyor ve birçok yönden zaten tek bir pazar haline gelmiştir ve Amerikan ekonomisinin ve dünyadaki siyasi müttefiklerinin ekonomilerinin göreceli hakimiyeti azalmaktadır. ABD ve Batı genel olarak dünya ekonomisi, mal ve hizmet ticareti üzerindeki kontrol ve etkinin önemli bir payını kaybetmiştir. Tarihsel olarak çoğu ekonomik yaptırımın uygulanmasından bu yana yaptırımların uygulanmasının etkinliği genel olarak azalmıştır.

Küreselleşme genel olarak dünya politikasında yaptırım kullanma pratiğini iki katına çıkarmıştır. Bir yandan küreselleşme ihracat ve ithalat pazarlarını çeşitlendirmektedir, diğer yandan yaptırımların etkin bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır, çünkü herhangi bir devlet ihracat ve ithalat için gittikçe daha fazla alternatif seçeneğe sahip olmaktadır. Öte yandan küreselleşmenin finansal ve bilgi bileşenleri uluslararası ödemelerin ve finansal akışların bir bütün olarak geçişini izlemeyi kolaylaştırmaktadır, bu da gelişmiş dünya rezerv

para birimi sahiplerine dünya ticaretinin finansal yönüne müdahale etme ve finansal alanda ticaret işlemlerini engelleme konusunda daha fazla fırsat sunmaktadır.

Ekonomik yaptırımlar ekonomik hasarın, kaybedilen faydaların, toplum ve siyasi sistem üzerindeki sonuçlarının eski siyasi kursa olan bağlılığını etkisiz hale getirdiği ve hedef devleti başlatıcı ülkenin taleplerine taviz vermeye zorladığı koşulları yaratmaktadır. Bu gereklilikler arasında işgal altındaki topraklardan askerlerin çekilmesi, uluslararası bir antlaşmaya (örneğin nükleer silahların yayılmasını önleme antlaşması) katılması, insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesi, adil seçimler yapılması ve uluslararası terörizme desteğin sona erdirilmesi sayılabilir. Bu nedenle çoğu durumda yaptırımlar bir ülkenin başka bir ülkenin karar verme sürecine doğrudan veya dolaylı müdahalesini ima etmektedir. Uluslararası belgelerde ekonomik yaptırımların açık ve kapsamlı bir tanımı yoktur: Uygulamalarının her bir özel durumu ayrı ayrı değerlendirilir ve bunun sonucunda belirli bir ülke üzerinde belirli bir ekonomik etki önlemi belirlenmektedir (Drezner, 1999: 4-6).

BM Tüzüğü'nün 41. maddesinde yaptırımlar uluslararası hukuk aktörleri tarafından bir suçtan sorumlu olarak belirlenen usul biçiminde uygulanan zorunlu önlemler olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemler arasında 'ekonomik ilişkilerin, demiryolu, hava, posta, telgraf, radyo veya diğer iletişim araçlarının tamamen veya kısmen sonlandırılmasının yanı sıra diplomatik ilişkilerin kopması' önlemleri yer almaktadır (Şakirov, 2011: 190–200). Ana birimi hala egemen bir devlet olarak kabul edilen modern uluslararası ilişkilerde yaptırımlar egemenliği ve egemen siyasi yönelimini ekonomik önlemlerle sınırlamak veya etkilemek için bir girişim olarak anlaşılabilir. Hafbauer ve meslektaşlarının tahminlerine göre yirminci yüzyılın 174 yaptırımından 109'u ABD, 16-İngiltere, 14-AB, 13-SSCB ve Rusya, 20- Birleşmiş Milletler tarafından başlatılmıştır. Başka bir deyişle yaptırımlar güçlü ve gelişmiş devletlerin veya derneklerinin bir aracıdır. Büyüklüklerine ağırlıklarına, küresel ve bölgesel hırslarına bağlı olarak yaptırımlar uygulayabilirler (Hufbauer vd., 2009: 5-17p). Boyut ve ağırlık başlatıcı devlete yaptırımların ekonomik maliyetlerini nispeten ağrısız bir şekilde yükseltmeyi ve hedef ülkenin tepkisini daha eşit hale getirmeyi mümkün kılan bir güvenlik ağı sağlamaktadır. Başlatıcı ülkeler genellikle hedef ülkeleri onlarca hatta yüzlerce kez daha fazladır. Bütün bunlar Weber'in anlayışına göre, yaptırımı bir tahakküm aracı olarak kullanmayı mümkün kılmaktadır- A öznesinin B öznesi üzerinde iradesini zorlama yeteneğidir. (https://banks.academic.ru/1096/Istoriya_ekonomičeskih_sanktsiy) (Erişim tarihi: 14.11.2022). Tek taraflı ekonomik yaptırımlar bir ülkenin yasama organı, hükümeti veya başkanı tarafından uygulanmaktadır. Yaptırımlar birkaç ülke tarafından da uygulanabilir. Ancak resmi yaptırımlar BM Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılan yaptırımlardır.

Başlatıcı ülkeler bu egemenliğin meşruiyetini uluslararası hukuk normları (örneğin BM Tüzüğü) veya ulusal yasalar aracılığıyla, ahlak ve ideoloji ilkelerine atıfta bulunarak sağlamaktadır.

Yukarıdakileri özetleyerek, modern yaptırım politikasının birkaç önemli eğiliminin altını çizmek mümkündür:

Yaptırımlar askeri güç kullanımına daha popüler bir alternatif haline gelmektedir.

Yaptırımlar resmi diplomasiye önüne geçiyor. İç politikada değişikliklere yol açmaktadır.

Uluslararası ihlallerin uygulanabilirliğini (başlatıcı ülkeler açısından) göstermiştir.

Küresel finansal sistemde değişikliklere neden olur. Uluslararası koalisyonun yeni imajını göstermektedir.

Hükümetler ve çok uluslu kuruluşlar, devlet ve devlet dışı aktörlerin çıkarlarını tehdit eden veya uluslararası davranış normlarını ihlal eden stratejik kararlarını değiştirmeye çalışmak için ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır.

Şekil 1.2 Günümüzdeki Yaptırım Politikasının Önemli Eğilimi

Eleştirmenler yaptırımların genellikle kötü düşünüldüğünü ve bir hedefin davranışını değiştirmede nadiren başarılı olduğunu söylerken savunucuları son yıllarda daha etkili olduklarını ve önemli bir dış politika aracı olmaya devam ettiklerini savunmaktadır. Yaptırımlar Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi de dahil olmak üzere bir dizi jeopolitik soruna Batı'nın tepkisinin belirleyici bir özelliği haline gelmiştir (<http://ekonomika.eizvestia.com/full/271-kak-sankcii-es-udaryat-po-rossii>, Erişim tarihi: 20.12.2022).

Birçok kaynak ve edebi yayında 'yaptırım' kavramının üzerinde durulmuştur. Ekonomik yaptırımlar dış politika ve güvenlik politikası amaçları için normal ticaret ve finansal ilişkilerin sona ermesi olarak tanımlanmaktadır. Yaptırımların bütün bir ülkeye, bireysel işletmelere, gruplara veya bireylere karşı ticari faaliyetleri yasaklayan kapsamı olabilir. İlk olarak bir yaptırım 'suçluya uygulanan ve onun için belirli olumsuz sonuçlar doğuran bir devlet önleyici tedbirdir; ikincisi bu normu ihlal eden kişi üzerindeki olası devlet etkisinin bir göstergesini içeren yasal normun yapısal kısmı; üçüncüsü yasal düzenleme,

suçların önlenmesi ve ortadan kaldırılması hedeflerine ulaşmanın yasal garantisidir; bir suçtan şüphelenilen bir kişiye karşı zorlayıcı önlemler alınmasına izin veren savcının eylemi (örneğin, gözaltı, kefalet, arama, posta ve telgraf yazışmalarına el konulması)' (Raizberg vd., 1999: 479). Yaptırımlar: seyahat yasakları, varlıkların dondurulması, silah ambargoları, sermaye kısıtlamaları, yabancı yardımın azaltılması ve ticaret kısıtlamaları gibi çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Terörle mücadele, karşı saldırı, yayılamayan, demokrasi ve insan haklarının teşviki, çatışmaların çözümü ve siber güvenlik gibi bir dizi dış politika hedefine ulaşmak için kullanılırlar. Yaptırımlar müdahale biçimi genellikle diplomasi vesavaş arasında daha ucuz, daha az riskli, ortalama bir eylem şekli olarak görülmektedir. Politikacılar yaptırımları ulusal çıkarların daha az önemli olduğu veya düşmanlıkların mümkün olmadığı dış krizlere bir cevap olarak görebilirler (Eaton ve Engers, 1999). Yaptırımlar en azından kısmen başarılı olabilir ve belirli gereklilikleri karşılamalıdır: Her tarihsel vakanın dinamikleri büyük ölçüde değişir. Bir ortamda etkili olan yaptırımlar sayısız faktöre bağlı olarak diğerinde başarısız olabilir. Nispeten sınırlı hedefleri olan yaptırım programları büyük siyasi emelleri olan programlardan daha başarılı olma eğilimindedir. Ayrıca yaptırımlar istenen ekonomik etkiye sahip olabilir, ancak davranışı değiştiremezler. Yaptırımlar genellikle zamanla gelişir. Önlemlerin kapsamı ve bunların arkasındaki mantık zamanla önemli ölçüde değişebilir. Yaptırımların karşılaştırmalı faydası önemlidir. Bazı durumlarda yaptırımlar basitçe bir çatışmanın ifadesi olarak algılanabilir.

1.2. Ekonomik Yaptırımların Amacı ve Türleri

Yaptırımlar kavramını kavramsallaştırmanın bir sonraki adımı, bunların benimsendiği siyasi hedeflerin yanı sıra kullanılan ekonomik araçları karakterize etmektir. Bu temelde bir yaptırım tipolojisi çizilebilir. Hafbauer ve meslektaşları yaptırımları aşağıdaki siyasi hedeflere göre sınıflandırmaktadır. Birincisi hedef ülkenin askeri potansiyelini zayıflatmak veya sınırlamak, belirli silahların ve askeri teçhizatın üretimi için ekonomik temeli azaltmaktır. Bu tür yaptırımlar genellikle askeri caydırıcılıkla el ele gitmektedir. Çarpıcı örnekleri Soğuk Savaş sırasında SSCB ve Çin'e (sözde Cocom ve Chicom) yönelik ihracat kısıtlamalarını içermektedir. Nükleer silahların, kitle imha silahlarının, diğer koruyucu silahların, füze teknolojilerinin ve bunların üretim araçlarının üretimi için ihtiyaç duyulan malzemelerin tedarikinde veya tek tek ülkelerin cephaneliklerindeki silahların, askeri teknolojilerin çekilmesine yönelik tedbirler üzerinde kısıtlamalar olabilir. İkinci hedef, düşmanlıkların önlenmesi veya hedef ülkenin saldırgan eylemlerden uzak tutulmasıdır. Klasik (ama talihsiz) bir vaka Milletler Cemiyeti'nin Habeşistan'ın işgali için İtalya'ya karşı yaptırımlarıdır. Bir

başka örnek de Kuveyt'in işgalinden sonra Irak'a uygulanan kapsamlı ambargodur. Ukrayna'daki iç savaş bağlamında Rusya'ya yönelik Batı yaptırımları modern bir örnek olarak kabul edilebilir. Tüm bu durumlarda başlatıcılar, ekonomik yaptırımların bir sinyal gönderebileceğini veya saldırgan bir politikanın bedelini kabul edilemez hale getirebileceğini ima eden caydırıcılık hipotezinden yola çıkarmaktadır. Üçüncü hedef siyasi rejimin değişmesi veya hedef ülkenin siyasi sisteminin istikrarsızlaştırılmasıdır. Hafbauer ve meslektaşlarına göre bu yaptırımların uygulanmasının en temel amacıdır. Yazarlar tarafından incelenen 174 vakadan 80'inde siyasi rejimin değişmesi istenmiştir. Aynı zamanda iktidara gayri meşru yollarla gelen bir siyasi rejimin cezalandırılmasından bahsedilebilir (Darbeler, seçim sonuçlarının açık veya hayali kavgaları, vb.). Soğuk Savaş döneminde rakibin kampına 'kaymış' eski müttefiklerin cezalandırılması vakaları yaygındı. Genellikle bu tür yaptırımlara rejimi veya liderlerini ortadan kaldırmak için özel hizmetlerin gizli operasyonları eşlik etmektedir. Dördüncüsü ise hedef ülkenin siyasi seyrinde ılımlı bir değişikliktir. Bu tür vakalara nadiren askeri caydırıcılık önlemleri veya istihbarat servislerinin operasyonları etkin olmaktadır. Yaptırımlar burada saf haliyle kendi başlarına kullanılmaktadır. Bu tür hedeflerin bir örneği insan hakları durumunu iyileştirmek, mülkün kamulaştırılmasıyla ilgili meseleyi çözmek, belirli sözleşmelere katılmaya zorlamak amacıyla yapılan baskıdır. Hafbauer ve meslektaşlarının üssündeki bu tür bölümlerin sayısı da oldukça belirgindir – 43, başlatıcı ile yaptırımların hedefi arasındaki nispeten dostça veya iyi komşuluk ilişkileri başarılarına katkıda bulunmuştur. Bu dört hedefin tümü savaşın ya da kuvvet eyleminin habercileridir, yani yaptırımlar belirli bir ülkeye yönelik geniş bir baskı önlem paketinin bir parçası olarak tanıtılmaktadır. Hedef ülkelerin önemli bir potansiyeli olması durumunda savaş başlayamayabilir (SSCB'ye veya ÇHC'ye karşı yaptırımlar), ancak yaptırımlar onun habercisi ya da ülkeye karşı güç baskısı için eşlik eden yöntem olmaya devam etmektedir.

Yaptırımlar başka bir devletin eylemlerine yanıt olarak bireysel bir devlet tarafından uygulanan zorunlu önlemleri de temsil edebilir. Bu önlemlere retorsiyonlar ve represyonlar denir (Keşner, 2015: 53). Misilleme, bir devletin başka bir devlete karşı düşmanca eylemlerde bulunmasına karşılık olarak verilen meşru ve zorunlu tepkiyi ifade etmektedir. Geri çekilmelerin asıl amacı çatışmayı meşru yollarla ve çözüm yöntemleriyle elde etmek ve ihlal edilen hakları geri kazanmaktır. Şiddet açısından cezalandırmalar, başka bir devletin eylemlerinin neden olduğu zararlar orantılı olmalıdır. Misillemeler başka bir devlette mal alımının kısıtlanması, yabancı vatandaşların topraklarına kabul edilmemesi gibi çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir fakat geçici ve ayrımcı önlemlerin kaldırılmasından hemen sonra durdurulmalıdır. Bugün var olan uluslararası hukuk ayrımcılık politikası izleyen bir devleti

etkilemenin diğer meşru yolları tam olarak kullanıldığında, ancak son çare olarak misillemelere başvurmaya gerektirmektedir. Represyonlar bir devletin başka bir devletin eylemlerine tepki olarak alınan meşru icra eylemlerini temsil etmektedir. Bunun temel amacı ihlal eden devletin yasadışı eylemleri bitirmesini, hasarları onarmasını ve gelecekte bu tür davaların tekrarlanmasını önlemesini sağlamaktır. Aslında unutulmamalıdır ki represyonlar örneğin demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo veya diğer iletişim türleri gibi ekonomik ilişkilerin tamamen veya kısmen kesilmesinin yanı sıra diplomatik, ticari ve ekonomik ilişkiler, suçlu ülkenin topraklarından mal ve hammadde ithalatına ambargo vb. ifade edilebilir (Arhipova ve Puzakova, 2013: 75). Represyonların tatmin olduğu anda durdurulması gerekmektedir. Buna ek olarak, modern uluslararası hukukun tartışmalı durumları çözmenin bir aracı olarak silahlı baskıya karşı yasaklama uyguladığı da önemlidir. Uluslararası uygulamada ekonomik yaptırımların bir ülkenin maddi zarara neden olan kendi uluslararası yükümlülüklerini ihlal ettiği takdirde uygulandığı dikkate alınmalıdır. Bunlar ihracat veya ithal mal ambargosu, tam ambargo şeklinde ifade edilebilir ve devletlerin maddi sorumluluğu, tazminatlar, iadeler ve sübvansiyonlar gibi biçimlerde ifade edilebilir (Romanova, 2014: 268).

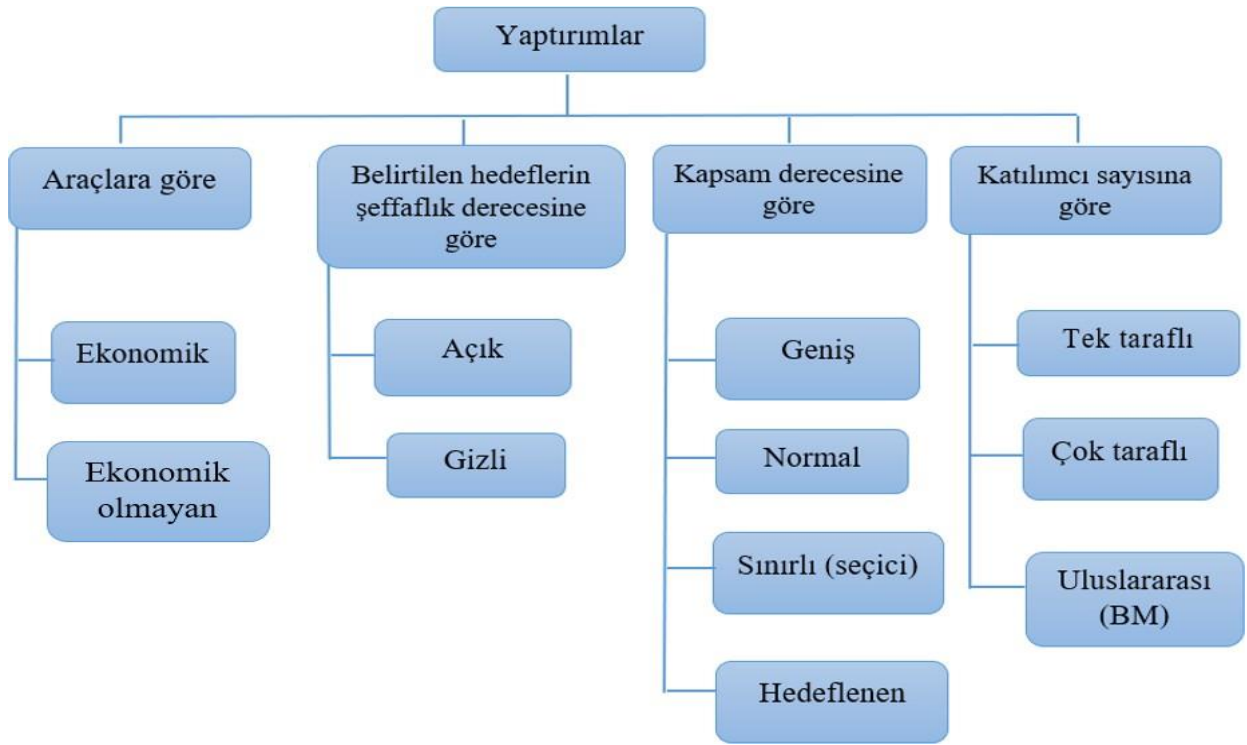
Ambargo, bilimsel ve teknik bilgilerin aktarılması, kurulmuş olan ticari ve ekonomik faaliyet türleri de dahil olmak üzere belirli sayıda malın herhangi bir ülkeye ithal edilmesine veya ihraç edilmesine yönelik bir yasaklama ve kısıtlamadır. Bu önlem ekonomik ve mali baskı aracı olarak, zorlama faktörü olarak kullanılmaktadır. Bugüne kadar ambargo Güvenlik Konseyi'nin eylemleri ülkenin uluslararası barışına ve güvenliğine zarar verebilecek ve tehdit edebilecek bir devlete yönelik kararına göre sıklıkla uygulanmaktadır. Reparasyonlar saldırgan bir devletin saldırganlığından etkilenen bir devlete verilen zararı ödemekle yükümlü olduğu bir tür maddi sorumluluktur (Drezner, 2015: 755–764). Başlangıçta tazminat talebi 1919'da Versailles Barış Anlaşması'nda belirlenmiştir; buna göre Almanya ve müttefikleri, devletlerin bu güçlerin Almanya'ya karşı savaş halinde oldukları dönemde uğradıkları kayıp ve kayıpları telafi etmek zorunda kalmıştır. Reparasyonların ödenmesi aşağıdaki ilkeler dayanmaktadır: 1) Reparasyonlar, mağlup ülkenin istikrarlı, barışçıl ekonomisine zarar vermemelidir; 2) yenilen ülkelerden mevcut sanayi ürünlerinin temini ve ayrıca sökülmüş askeri sanayi işletmelerinin onlardan ihraç edilmesi yoluyla reparasyonlar ödenmektedir; 3) zararın tazmini, mağlup ülkenin askeri potansiyelinin yok edilmesiyle birleştirildi (Ayvazov, 2013: 254). Barış antlaşmalarında yalnızca topraklarında düşmanlık yapılan ve toprakları ele geçirilen devletlerin tazminat alma hakkına sahip olduğu belirlenmiştir.

Restitüsyonlar, savaşı devletler tarafından düşmanının topraklarından yasadışı yollardan ele geçirdiği ve ihraç edilen mülkiyetin, çeşitli eşyaların, diğer değerli eşyaların zarar görme durumunda iade edilmesinden oluşan sorumluluk biçimlerinden biridir. Yasadışı olarak el konulan hemen hemen tüm mülkler restitüsyona tabidir. Belirli eşyaların iadesinin gerçekleştirilememesi durumunda, aynı türden eşyaların anlaşmaya göre devredilmesine izin verilmektedir. Böylece barış antlaşması uyarınca, 1947’de İtalya, yasadışı olarak ithal edilen tüm madeni altınları iade etmeyi veya aynı numunenin ağırlığına eşit miktarda altını ilgili devletlere devretmeyi taahhüt etmiştir. 1947 barış antlaşmalarında, işgal altındaki bölgelerden zorla çıkarılan tüm tanımlanmış mülklerin iadeye tabi olduğu özel bir ‘tazminat ve iade’ bölümü varmıştır (Otırba ve Kobayakov 2014: 35). Restitüsyon çeşitlerinden biri substitüsyon tahrip olmuş veya hasar görmüş mülkün (örneğin, binalar, sanat hazineleri, kişisel mülkler vb.) yasadışı bir biçimde değiştirilmesi olan ikamedir. Yukarıdakilerden ekonomik yaptırımların belirli bir ülkeye baskı uygulamak için tasarlanmış bir dizi ticari ve ekonomik önlem olduğu ve daha büyük ölçüde politik nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu faaliyetlerin yasaklayıcı bir niteliği vardır, devletin onayladığı siyasi ve ekonomik rotadaki değişikliği küresel toplumun amaçları için zorlamayı amaçlamaktadır.

Son zamanlarda literatürde ve siyasi sözlükte akıllı veya hedefe yönelik yaptırımlar gündeme gelmiştir. Bunlar hedef ülkenin ekonomisinin bireyleri, şirketleri veya sektörleri üzerindeki noktasal etkilerden anlaşılmaktadır. Bu yaptırımların çoğu mali niteliktedir. Bunlara vize kısıtlamaları da eklenebilir. Akıllı yaptırımların amacı nüfus üzerinde aşırı baskı olmaksızın siyasi seçkinleri veya bireyleri (uyuşturucu satıcıları veya teröristler gibi) cezalandırmaktadır. Akıllı yaptırımlar, 1990’larda Irak’a karşı uygulanan yaptırımlar gibi kapsamlı yaptırımlara karşıydı. Bunun sebebi ülke ekonomisine ve nüfusuna büyük zarar vermiş olmasıydı. Buna rağmen Saddam Hüseyin ve çevresi acı çekmeden iktidarda kalmaya devam etmektedir. Irak’ın askeri potansiyeli, yaptırımlar yerine müttefiklerin istilasıyla zayıflatılmıştır. Araştırma söyleminde bir başka eğilim de yaptırımların emsal teşkil ettiği ve bunların nasıl uygulanacağına dair bir tehdit olarak ayırt edilmesidir. Böylece Naveen Bapath yaptırımların uygulanmasının etkinliğini ve bunların kullanılmasının tehdidi durumunu araştırmıştır (Bapath vd., 2013: 79–98). Bu nedenle yaptırımlar ‘sembolik otorite’ için bir araç olarak kabul edilebilir, çünkü sonuçlara ulaşmak için yaptırımların kullanılması tehdidinin yeterli olduğu emsaller vardır. Burada benzer sembolik anlamlara sahip savaşgemileri veya kara kuvvetleri tarafından bayrağın gösterilmesiyle ilgili bir benzetme uygundur. Yaptırım tehdidinin hem hedef ülkeye hem de başlatıcı ülkenin halkına yönelik olabileceği dikkat çekicidir. Çoğu zaman bir başlatıcı ülkenin liderliği, hedef ülkeye karşı net

bir strateji olmaksızın, yalnızca iç izleyicileri mevcut bir siyasi sorunu çözmeye hazır olduklarına ikna etmek için yaptırımlar uygulamaktadır. Başlatan ülkenin yetkilileri konumlarını güçlendirmek ve eleştirilere karşı korunmak için faaliyet izlenimi vermeye çalışırken yaptırımlara ‘güvenlik tiyatrosu’ işlevi kullanılmaktadır.

Mevcut yaptırımların uygulamalarının analizine dayanarak bunları sınıflandırmak için aşağıdaki şemayı önerilebilir:

Şekil 1.3 Yaptırımlar sınıflandırılması

Kaynak: Dmitrieva, 2015: 120-143

Uygulanan yaptırımlar, ekonomik ve ekonomik olmayan olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak ekonomik olmayan yaptırımlar da ekonomik zarara neden olabilir. Örneğin, ekonomik olmayan yaptırımlar çerçevesinde kişilerin yer değiştirmesinin yasaklanması, nesnenin yurtdışındaki ekonomik faaliyetinin azalmasına, müzakerelerin veya sözleşmelerin ihlaline, bu kişileri temsil eden şirketlerin faaliyetlerine zarar gelmesine vb. yol açabilir. Ekonomik olmayan yaptırımlar arasında kuruluşlarda (OECD, NATO) iş birliğinin yasaklanması ve sınırlandırılması, hükümet ziyaretlerinin ve parlamento değişimlerinin engellenmesi, vize verilmesi ve buna bağlı olarak ülkeye girişin, ülke içinden geçişin yasaklanması, uluslararası ekonomik, politik zirvelere, kültürel ve sportif etkinliklere katılımın reddedilmesi vb. sayılabilir.

Kapsam derecesine göre yaptırımlar büyük ölçekli, orta ve sınırlı olarak sınıflandırılmaktadır. Geniş veya kapsamlı yaptırımların daha olumsuz sonuçları vardır ve

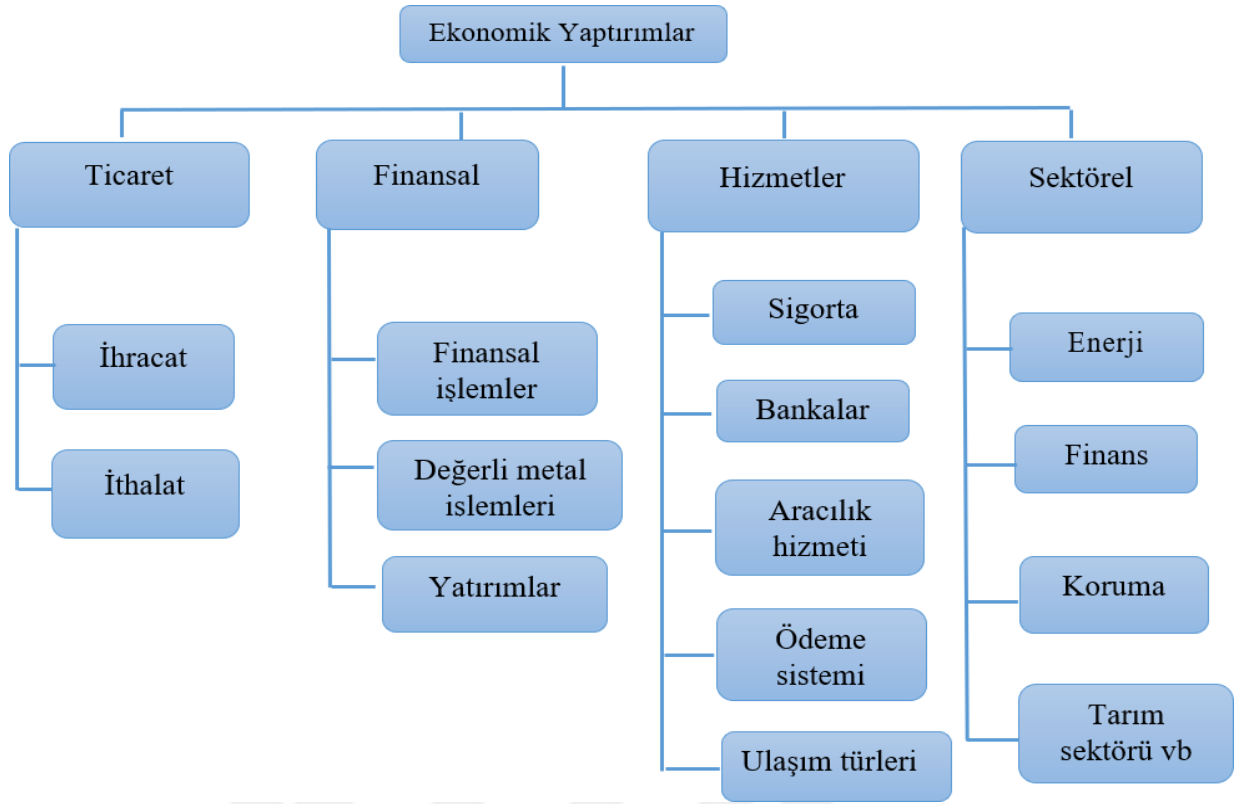
nadiren uygulanmaktadır. İlimli, sınırlı yaptırımlar ekonominin bireysel sektörlerini veya alt sektörlerini etkileme amacını taşımaktadır. Bu gruba, bireylere ve kuruluşlara yönelik hedeflenmiş (nokta, hedeflenmiş, ‘akıllı’) yaptırımlar dahil edilebilir ve bu tür yaptırımların araçları hem ekonomik hem de ekonomik olmayan araçlar olarak hareket edebilir. Hedefe yönelik yaptırımların klasik bir örneği El Kaide örgütüne ve Taliban hareketine (1999) karşı yürütülen eylemlerdir ve bunlar 3 türdür: mal varlıklarının dondurulması, hareket yasakları ve listelenmiş bireylere ve tüzel kişilere silah ambargosu.

Kullanılan yaptırım, uygulama mekanizmalarının netleştirilmesinde kullanılan araçların çok çeşitli olduğunu göstermektedir. Fonların ve finansal varlıkların dondurulmasını, mülkten alınan fonların dondurulmasını ve sadece bölgeye girişi değil aynı zamanda transit geçişi de engellemek içindir. Ambargolar yalnızca doğrudan değil, dolaylı olarak silah tedarikini, yalnızca silahların kendisini değil, aynı zamanda paramiliter teçhizatı da dahil olmak üzere askeri danışmanlık hizmetlerini ve eğitimini içermektedir (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/226/71/PDF/N0422671.pdf?OpenElement>, Erişim tarihi: 21.12.2022).

Geleneksel olarak ekonomik yaptırımlar kavramına uygun araçlar kullanılarak uygulanan resmi yaptırımlar (kapsamlı / hedefli) tanıtılmaktadır. Bununla birlikte dış ticaret politikasının geleneksel tarife dışı önlemleri de siyasi baskıya katkıda bulunabilir. Bu grup (uluslararası spor müsabakalarına, kültürel etkinliklere katılımın yasaklanması, kamu kuruluşlarından dışlanma vb.) yalnızca belirli bir politikadan memnuniyetsizliği ifade etmeyi veya itibarı zedelemeyi amaçlayan bir dizi ekonomik olmayan yaptırım araçlarını içermektedir. Maddi zarara neden olmaktadır. Örneğin, 2018’de Rusya’da Dünya Kupası’nın düzenlenmesi kesinti durumunda bir kayıptır.

Yaptırım uygulayan tarafın katılımcı sayısına göre bunlar tek taraflı ve çok taraflı olarak sınıflandırılmaktadır. Tek taraflı yaptırımlar bireysel ülkeler tarafından uluslararası hukuk normlarını ihlal eden bir devlete karşı uygulanan zorunlu önlemlerdir. Çok taraflı yaptırımlar bir grup devlet veya uluslararası kuruluş tarafından uygulanan zorunlu eylemlerdir. BM Tüzüğü’nün VII. Bölümünde çok taraflı yaptırımlar ‘dünyaya yönelik bir tehdit, barışın ihlali veya bir saldırı eylemi durumunda’ öngörülen toplu önlemlerdir. Bununla birlikte BM Tüzüğü’nün 53. maddesi uyarınca bölgesel ölçekte çok taraflı yaptırımlar uygulanabilir, bu durumda uluslararası nitelikte olmayacaktır (<https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/chapter-7>, Erişim tarihi: 21.12.22).

Ekonomik tamamlayıcılık açısından ticari ve finansal yaptırımlar ayırt edilebilir.

Şekil 1.4 Ekonomik yaptırımların türleri

Kaynak: Dmitrieva, 2015: 120-143

İlk durumda muhatap ülke ile dış ticaret işlemlerine kısıtlamalar getirilmektedir ve karşılığında misilleme önlemleri alınabilir. Dış ticaret kısıtlamaları alanında (yalnızca mallar değil, aynı zamanda hizmetler, örneğin ulaşım, telekomünikasyon) yaptırımların amacı tüketiciler için ilgili sonuçları olan, hedef ülkede ithal ikamesi ürünlerin fiyatlarında bir artış olabilir. Kullanılan kısıtlamalar farklıdır. Örneğin, İran'a yönelik yaptırımlar çerçevesinde ABD, Avrupa şirketlerinin mal ve hizmetlerini Avrupa Birliği'nden İran'a ihraç etmesinde devlet garantisini askıya almıştır. İhracat yaptırımları ekonominin belirli sektörlerine silah, askeri teçhizat ve teknoloji tedarikinde ambargo veya ekipman tedarikinde kısıtlama şeklinde olabilir. Örnek olarak 2014-2017 yılları arasında Rus karşıtı yaptırımlar ve 1973 Arap ülkelerinin petrol ambargosu gösterilebilir. İthalat yaptırımlarına örnekler: ABD'nin İran petrolünü satın alma konusundaki kısıtlamaları; Rusya'nın ABD, AB ve Rus karşıtı yaptırımları destekleyen diğer ülkelerden gıda ithalatına ilişkin kısıtlamalarıdır.

Ticaret yaptırımlarının etkinliği sorunu özellikle özel bir ürünle ilgili değilse, bunları kolayca atlatabilmeleridir. Ancak bu durumda arabuluculuk maliyetleri, kaçakçılık, yolsuzluk riskleri nedeniyle malların fiyatları artacak, ancak hedef ülkeler teknik olarak ticaret yaptırımlarını atlayabilecekler. Çin Batı'nın modern silah tedariki üzerindeki kısıtlamalarını etkili bir şekilde atlayarak, bunları Rusya'da sipariş ederek kendi muadillerini üretiyor. Rusya

ithalat ikamesi politikası izliyor ve AB, kayıp Rus pazarını telafi etmek için ürün pazarlarını çeşitlendiriyor. Nükleer reaktörler gibi özel mallarla durum daha zordur. Ancak Kuzey Kore'nin deneyimlerinin gösterdiği gibi hedef ülkelerin siyasi iradesi kısıtlamaları aşabilir (Feaver ve Lorber, 2015: 22-27).

Mali yaptırımlarda durum tamamen farklıdır. Bu tür yaptırımların araçları çok çeşitli şekillerde olabilir. Örneğin, Amerikan veya Avrupa bankalarında bankaların finansmanının yasaklanması; krediler, hibeler, kalkınma yardımı, askeri yardım, ülkelere veya şirketlere yapılan yatırımların yasaklanması; ülkeler, şirketler ve bireylerle finansal işlemlerin yasaklanması, programların finanse edilmesi; mülklerin ve banka mevduatlarının el konması; muhabir hesapların tutuklanması kapatma; ihraç edilen hisse senetlerinin, tahvillerin, mevduat makbuzlarının satın alınmasının yasaklanması gibi. Bu sıradaki ayrı bir yer başlatıcı ülkedeki veya talep edildiği takdirde, bireylerin, şirketlerin veya ülkelerin banka varlıklarının geçici olarak feshi veya süresiz olarak el konulmasıdır. Hafbauer ve meslektaşlarına göre bu yaptırımların %80'i ABD tarafından uygulanmıştır. Bu şaşırtıcı değildir çünkü bu tür yaptırımların etkinliği ABD'nin küresel finansal sisteme hakimiyeti ve doların küresel hesaplamalardaki rolü tarafından sağlanmaktadır. Finansal yaptırımlar ticaret yaptırımları uygulanmadan ticaret akışlarının azalmasına neden olabilir, çünkü ticaret kredisi alma olasılığını azaltır ve ödemeleri engellemektedir. Amerikalı uzmanlar ticari yaptırımların çoğu zaman nüfusun yaşam standartlarını etkilerken, mali yaptırımların aksine elitleri ve ilgili güç yapılarını etkilediğine inanmaktadır. Ticaret yaptırımlarıyla karşılaştırıldığında, finansal yaptırımların avantajı, daha kolay ve daha hızlı olmaları (finansal piyasanın devlet tarafından daha iyi düzenlenmesi) ve etraflarından dolaşmaları daha zor olmalarıdır (ABD yaptırımlar uygularsa, alternatif yatırımcılar veya bağışçılar bulmak çok zordur). Buna ek olarak finansal yaptırım yatırımcıları, yaptırım uygulanmayan ülkelere korkabilirler, çünkü yatırımcılar ABD pazarı ile yaptırım uygulanan bir ülkenin pazarı arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır (Cooper ve Lorber, 2016: 36-42). Elbette birçok firmanın tercihi bellidir. Mali yaptırımlara cevap vermek çok zordur. Sonuç olarak finansal yaptırımlar ticaretten dahakülfetli hale gelmektedir. Hafbauer ve meslektaşlarının hesaplamalarına göre, hedef ülkelere yönelik mali yaptırımlardan kaynaklanan kayıplar ortalama %1,7, ticaret yaptırımlarından ise GSYİH'İN %0,7'sini oluşturmaktadır. Aynı anda iki tür yaptırım uygulanırsa kayıplar ortalama %2,9, varlıkların dondurulması ise GSYİH'İN % 4,3'üdür (Hafbauer vd., 2009: 5-6).

Hafbauer, Schott, Elliott'un araştırmasının eleştirmenlerinden biri olan Robert Pape, yaptırımların ticaret ve ekonomik savaşlardan ayırt edilmesi gerektiğini söylemiştir. Pape'nin

yaptırımların tanımı birçok yönden Hafbauer'in kolektifinin tanımına benzer. Pape yaptırımların temel anlamının siyasi bir amaca sahip olmak olduğuna inanmaktadır. Bu amaç hedef ülkenin refahını bozmak, ticari araçlar yardımıyla siyasi nitelikte bazı eylemlerde bulunmaya teşvik etmektir. Pape doğrudan ve dolaylı yaptırımlar arasında ayırım yapmaktadır. İlk durumda ülke hükümetine doğrudan baskı yapılır, buna göre tavizlere gitmenin yaptırımlara katlanmaktan daha iyi olduğu sonucuna varılmalıdır. İkinci durumda protesto, kamuoyunda bir tepki yaratmaktadır, böylece duyarlılıktaki artış hedef ülkedeki siyasi güçte bir değişikliğe yol açmaktadır (Pape, 1997: 94).

Ekonomik savaş Hafbauer ve kolektifinden farklı bir şekilde ele alınmaktadır. Pape hedef devletin askeri kapasitesini barışçıl veya savaş zamanında azaltmayı amaçlayan ekonomik savaş önlemleri olarak görmeyi önermektedir. Hafbauer ise ekonomik önlemleri hem yaptırımların bir alt türü olarak hem de caydırıcı olarak görmektedir. Askericaydırıcılığın siyasi bir amacı olduğu için bu tanım daha uygundur. Yaptırımlar İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve Japonya arasındaki çatışma gibi bir savaşın karesi olabilir. Ve savaş zamanında hareket edebilirler. Özellikle İtilaf Devletleri Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya, İngiltere Falkland ihtilafı sırasında Arjantin'e yaptırım uygulamıştır. Askeriyönleri ayrı bir yaptırım hedefleri kategorisine ayıran Hafbauer grubunun metodolojik eğilimi yeterlidir. Ancak Pape'nin ekonomik yaptırımlar ile ticaret savaşları kavramlarını birbirinden ayırma fikri özel bir ilgiyi hak etmektedir. Pape ekonomik yaptırımların ve ticaret savaşlarının amaçlarında farklılık gösterdiğine dikkat çekmektedir. Yaptırımlar siyasi hedeflere ulaşmayı hedefliyorsa, ticaret savaşlarının özü ekonomik verimliliği artırmaktır. Her iki durumda da sükûnet söz konusudur ancak ticaret savaşı, ticaret ve üretim için ekonomik açıdan daha elverişli koşulların sağlanmasını içerirken, yaptırımlar söz konusu olduğunda katılımcılar ekonomik kayıplara rağmen politik hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Ticaret ortakları arasında genellikle ticaret savaşları meydana gelmektedir. Aksine yaptırımların değişimi hem ortaklar arasında hem de zayıf ekonomileri olan ülkeler arasında gerçekleşebilir. (Pape, 1997: 117).

Yaptırımların amaçlarını ve türlerini inceleyerek modern dünyada yaptırımların asıl amacının belirli bir ülkenin politikasını, seyrini değiştirmek olduğu ve bunlara ulaşmanın en yaygın aracının ekonomik (finansal, ticaret, hizmetler, sektörel) yaptırımlar olduğu tespit edilmiştir.

1.3. Dış Politika Aracı Olarak Ekonomik Yaptırımlar

Dış ekonomik etki araçlarının kilit türleri arasında ticaret politikaları, finansal ve makroekonomik politikalar yardım sağlanması ve ekonomik yaptırımların gerçek kullanımı yer almaktadır. Yaptırımların politik hedeflere ulaşmanın ekonomik bir aracı olarak önemi artmaktadır. Bu koşullar altında modern dünya politikasındaki ekonomik yaptırımların araştırılmasının önemi de artmaktadır, çünkü bu aracı devletlerin dış politika gücünü belirleme modeline ‘dahil etme’ ve projeksiyonun belirli türlerini, durumlarını ve koşullarını sınıflandırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Modern gerçekliklerde yaptırımlar ülkeler arasındaki ekonomik, politik ve ticari ilişkileri düzenlemek için sıklıkla kullanılan bir araçtır (Pelzman ve Perez-Lopez, 1983: 73).

Dış politika araçları arasında ekonomik yaptırımlar giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Bununla birlikte modern uluslararası ilişkilerde rolleri bazı ülkeleri başkalarının iradesini yerine getirmeye zorlamak için tamamen teknik araçların ötesine geçmektedir. Yaptırımlar devletler arasındaki güç ilişkilerinin, egemenliklerinin ve oluşturdukları uluslararası ilişkiler hiyerarşisinin dönüşümünün bir göstergesi haline gelmektedir. Ancak günümüzde bu durum değişerek uluslararası ilişkilerde yalnızca güç dengesi veya uluslararası normlar diliyle tanımlanması zor olan dönüşümler oluşmaktadır. Niteliksel olarak yeni bir bağımsız değişken karışımı ortaya çıkmaktadır. Birçok dış politika aracından sadece biri olarak yaptırımlar yine de değişiklikleriyle ilgili ilginç bilgiler vermektedir. Bu özellikle son dönemler için geçerlidir. Kuzey Kore, İran ve Rusya’ya karşı oluşturulan yaptırımlar henüz yürürlüğe girmemiş, ancak Çin’e karşı makul bir şekilde tartışılan yaptırımlar yürürlüğe girmiştir. Modern yaptırım politikaları birkaç önemli eğilimi göstermektedir.

Birincisi, yaptırımlar askeri gücün kullanımında belirgin şekilde daha popüler bir alternatif anlam vermektedir. Askeri caydırıcılık söylemi kaçınılmaz olarak yaptırımların uygulanmasına eşlik etse de gücün kullanımı sembolik bir hale gelmektedir. Irak ve Yugoslavya’ya karşı yaptırımlar uygulayan Washington ve müttefikleri kararlı bir şekilde zorlayıcı önlemlere başvurmuştur. İran’a yönelik davranış tamamen farklı olmuştur- önemli askeri üstünlüğe rağmen onu havadan bombalamaya bile cesaret edemediler. Kuzey Kore’ye yönelik saldırı konusu sürekli tartışılmaktadır, ancak böyle bir senaryonun riskleri şimdiye kadar bunu yalnızca Pyongyang’a bir sinyal olarak bırakmıştı. NATO’nun Rusya ile sınırlarda askeri olarak inşası yeni zirvelere çıkmaktadır, ancak nükleer süper güce karşı savaş enkorkunç sonuçlarla belirgindir. Aynı şey henüz yaptırım kapsamına girmeyen ancak askeri gücünü hızla artıran Çin için de söylenebilir.

İkincisi, yaptırımlar resmi diplomasiyi ortadan kaldırmakta mevcut kurum ve oyun kurallarının erozyonunu göstermektedir. Görünüşe göre giderek daha fazla sinyal verme rolü oynamaya başlamaktadır. Siyasi sinyaller resmi diplomatların karşılıklı ‘trolling’ akışında boğulduğunda yaptırımlar sinyal göndermek ve konumlarına dikkat çekmek için alternatif bir araç haline dönüşmektedir.

Üçüncüsü, yaptırımlar iç politikada değişiklikler göstermektedir. Görünüşe göre alışılmış ideolojik çizginin kaybı ve popülizmin yükselişi, gelişmiş ülkelerdeki dış politikanın meşruiyetini daha da kötüleştirmektedir. Dış krizlere tepki vermek ve aynı zamanda popülist eleştiri dalgasından kaçmak için iç izleyicilere ‘en azından bir şey’ vermek gerekmektedir. Bu konuda yaptırımlar vazgeçilmezdir. Bunlar halka ‘satılması’ zor olan resmi diplomatların alışılmış mantraları değildir. Ve zor bir çizginin parçası olarak düşünülebilecek somut bir adımdır. Yaptırımlar ‘güvenlik tiyatrosu’ gibi - daha etkili önlemlerin yokluğunda eylemlerin bir tür taklidi.

Dördüncüsü, yaptırımlar uluslararası düzeni ihlal edenlerinin (gelişmiş ülkelerin başlatıcıları açısından) en kötü niyetli olanların şaşırtıcı bir şekilde hayatta kalmasını göstermiştir. Bu küresel ekonomideki mütevazı rollerine rağmen. Yaptırımlar onlara zarar verir, zaman zaman taktik tavizler vermektedir, ancak siyasi rotaları değişmeden kalırlar, askeri programlar bir şekilde gelişir ve siyasi rejimler yeterince konsolide olmaya devam etmektedir.

Beşincisi, yaptırımlar küresel finansal mimarideki değişikliklerin tetikleyicisidir. ABD’nin küresel finans alanındaki hâkim konumunu kullanma girişimi hedef ülkeleri alternatif ödeme ve finansal sistemler kurmaya motive etmektedir. İran ya da Kuzey Kore’ye bu görev mümkün değildir. Rusya’nın da onunla başa çıkması pek olası değil, ancak sesi çok daha yüksek ve yaptırımlara uyum sağlama deneyimi daha belirgindir. Bu tür sistemlerin yaptırım savaşı durumunda ‘yedek havaalanı’ olarak oluşturulması ÇHC’yi başlatırsa değişim süreci geri döndürülemez hale gelebilir. Bugün Rusya ve Çin zaten gelişmiş ülkelerin tek taraflı yaptırımlarına karşı çıkan onlarca gelişmekte olan ülkenin liderleridir. Çin ve Rusya’nın tandemi Batı’nın baskısı durumunda kullanılabilecek alternatif bir modernizasyon kaynağı oluşturmaktadır.

Son olarak altıncı sırada, yaptırımlar uluslararası koalisyonların yeni gerçekliğini göstermektedir. 18. yüzyılda Avrupa diplomasisinin mantığının küresel bir ölçeğini görüyoruz (Godovannik, 2015: 64-87). Rusya kural olarak bu sistemde öncü bir rol oynamamıştır, ancak göz ardı edilemezdi. Bir ya da daha fazla büyük oyuncuyla koalisyon kurarak kendini çok iyi hissetmiştir. Bugün Rusya birleşik ve sağlam bir Batı ile karşı karşıyadır. Ancak küresel

ölçekte konsolide Batı bile 18. yüzyılın zaman ve mekânın da küreselleşmiş ve son derece sıkıştırılmış bir manzaraya sahip olan büyük resmin sadece bir kısmıdır. Yaptırımsavaşlarında Kara Şövalyenin rolü kolay kar için ambargo altındaki malların banal kaçakçılığının ötesine geçmektedir. Kara Şövalyeler — bağımlı ülkelerin alternatif ortakları - daha belirgin bir siyasi rol üstlenmektedir. Mevcut hiyerarşiyi zayıflatarak onu değiştirmeye zorlamaktadır. Bu durumda savaş, statükonun destekçilerinin elindeki tek araç olmaya devam eder ve bu modern uluslararası ilişkiler için gerçekten tehlikeli bir durumdur.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIM POLİTİKASI

2.1. Avrupa Birliği'nin Rusya Federasyonu Üzerindeki Yaptırım Etkileri: Aşama, Form ve Yöntemler

Avrupa Birliği'nin Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların amacı Rusya'nın eylemlerinden dolayı ciddi sonuçlar elde etmek ve Rusya'yı saldırganlığını sürdürme fırsatından mahrum etmektir.

Avrupa Birliği politikasında diplomatik etki önlemlerinin önemini ve önceliğini daha fazla vurgulamakta ve yaptırımları kendi amaçlarına ve çıkarlarına ulaşmak için son dışpolitika aracı olarak görmektedir. Bununla birlikte AB birtakım nedenlerden dolayı kısıtlayıcı önlemleri aktif olarak kullanmaktadır.

Birincisi, ABD'nin aksine, AB'nin kendi çıkarlarını sağlamak için yeterli askeri mekanizmaya sahip olmaması, çünkü askerî açıdan ABD'den çok daha büyük ölçüde NATO'nun yeteneklerine dayanması gerektiğidir. İkinci olarak, AB'nin kendi iç pazarının büyüklüğü ve çekiciliği nedeniyle, ticari ve ekonomik faaliyetlerin olası kısıtlaması, yaptırım uygulanan ülke, kişi veya tüzel kişi için AB gerekliliklerine uyma konusunda ek bir teşvik sağlamaktadır. Üçüncüsü, AB 28 ülkenin birleşmesini temsil etmekte ve diğer uluslararası alanlarda (BM, Yirmi Grup, vb.) gerekli kararları kabul etmek ve lobi yapmak için büyük fırsatlara sahiptir. (<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.en07.pdf>, Erişim tarihi: 09.10.23)

Avrupa Birliği hem kendi çıkarlarını hem de uluslararası barışı ve güvenliğini korumak için yaptırım mekanizmasını (Birliğin resmi terminolojisine göre 'kısıtlayıcı önlemler/kısıtlayıcı önlemler') aktif olarak kullanmaktadır. Şu anda, AB yaptırımları kapsamında (hem BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak hem de bundan bağımsız olarak uygulanan) 4.030 tüzel kişi ve 7.902 kişinin AB yaptırımları altında olduğu 38 kısıtlayıcı tedbir rejimi bulunmaktadır. (https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/measures_en.pdf)

AB, BM Güvenlik Konseyi kararlarının getirdiği her türlü yaptırıma uymakta ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler tarafından yaptırımlara uyumu koordine etmektedir. Buna ek olarak, AB kendi takdirine bağlı olarak BM tarafından uygulanan yaptırımları kendi kısıtlayıcı önlemleriyle eşit olarak genişletebilir ve tamamlayabilir. AB tarafından yaptırımların kullanılmasının başlıca hedefleri şunlardır:

- ✓ Başta uluslararası barış ve güvenliğin ihlali olmak üzere AB dış politikasının temel ilkelerine yönelik tehditlere karşı mücadele;

- ✓ Terörle mücadele;
- ✓ Başta nükleer silahlar olmak üzere kitle imha silahlarının yayılmasına karşı mücadele;
- ✓ İnsan hakları ihlalleriyle mücadele;
- ✓ Bölgelerin yasadışı ilhak edilmesine ve egemen bir devletin kasıtlı istikrarsızlaştırılmasına karşı mücadele.

Avrupa Birliği'nde kısıtlayıcı önlemlerin uygulanması, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası (Common Foreign and Security Policy) hükümleri tarafından belirlenmektedir. Bu fırsat Avrupa Birliği'nin İşleyiş Anlaşması'nın 215. maddesinde yer almaktadır. AB Kısıtlayıcı Tedbir rejimi AB'nin tüm yetkisi dahilinde (Birlik üyesi ülkeler topraklarında) ve üçüncü ülkelerdeki iştirakler de dahil olmak üzere Birlik ülkelerinin ikamet ettiği tüm gerçek ve tüzel kişiler tarafından zorunlu kılınmalıdır.

AB'nin başlıca kısıtlayıcı önlemleri şunlardır:

- ✓ AB ülkelerine giriş yasağı;
- ✓ Yabancı bir ülkenin varlıklarının, AB üyesi ülkelerin topraklarında bulunan gerçek ve tüzel kişilerin dondurulması;
- ✓ Finansal kısıtlamalar (ülkenin Merkez Bankasının varlıklarının dondurulması, yaptırımlar konusu, özel bankalara ve diğer tüzel kişilere kredi verilmesinin yasaklanması, para transferlerine ilişkin kısıtlamalar vb.);
- ✓ Belirli mal ve hizmet gruplarının teslimatlarına ilişkin kısıtlamalar (silah ve askeri teçhizat tedarikinin yasaklanması; 'polis ve cezai makamlar tarafından kullanılabilir ekipman'; yüksek teknoloji malların ve 'çift amaçlı' malların tedarikinin yasaklanması (petrol ve gaz endüstrisi ve enerji sektörü için ekipman da dahil olmak üzere); yazılım tedarikinin kısıtlanması; altın, değerli metaller vb.);
- ✓ Belirli mal ve hizmet türlerinin ithalatının yasaklanması (petrol ve gaz temini, parçalar ve aksesuarlar vb.);
- ✓ Ulaşım kısıtlamaları vb.

Bu kısıtlamalar Avrupa Birliği Konseyi'nin Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birliği Yüksek Temsilcisi'ni (HR) temsil etmek üzere oybirliğiyle aldığı kararlarla alınmaktadır. Konsey'in bölgesel çalışma grupları (yaptırım tesisinin bölgesel üyeliğine bağlı olarak), Uluslararası İlişkiler Danışmanları Çalışma Grubu (RELEX), Siyasi İşler ve Güvenlik Komitesi (PSC), Daimî Temsilciler Komitesi (Daimî Temsilciler Komitesi (COREPER II) hazırlık aşamasında belirli kısıtlayıcı önlemler için öneriler oluşturulmaktadır. AB Konseyi tarafından kısıtlayıcı önlemlerin uygulanmasına ilişkin kararın alınması halinde bu karar

Avrupa Birliği'nin Resmî Gazetesinde (Avrupa Birliği Resmi Dergisi) yayınlanacaktır. AB Konseyi ayrıca karar hakkında Avrupa Parlamentosu'na bildirimde bulunmakla yükümlüdür. Ayrıca AB yetkilileri kendisine karşı alınan kısıtlayıcı önlemler hakkında bir kişiye veya tüzel kişiye resmi bildirim göndermektedir. Buna karşılık AB yaptırımlarına tabi olan gerçek veya tüzel kişi, dayatılan kısıtlamaların gözden geçirilmesine ilişkin resmi bir açıklama yapabilir. (<https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html>, Erişim tarihi: 12.10.2023)

Kısıtlayıcı önlemler veya yaptırımlar, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) için önemli bir araçtır. Bunlar AB tarafından siyasi diyalog, ek çabalar ve elindeki diğer araçların kullanımını içeren kapsamlı ve kapsayıcı bir siyasi yaklaşımın parçası olarak kullanılmaktadır.

Yaptırımlar, ODGP'nin hedeflerine ulaşmak amacıyla karşı karşıya oldukları kişilerin politikalarını veya davranışlarını değiştirmeye yöneliktir. Bunlar aşağıdakilere hedeflenebilir:

- ✓ politikaları nedeniyle AB üyesi olmayan ülkelerin hükümetleri
- ✓ Hedeflenen politikaları yürütmek için fon sağlayan tüzel kişiler (şirketler)
- ✓ Terörist gruplar gibi gruplar veya kuruluşlar
- ✓ Hedefli politikayı destekleyen, terörist faaliyetlerde bulunan kişiler vb.

Yaptırımların kabul edilmesine yol açan politikalardan veya eylemlerden sorumlu olmayanlar için olumsuz sonuçları en aza indirecek şekilde tasarlanmıştır. Özellikle AB yerel sivil nüfusa ve ilgili ülkedeki yasal faaliyetlere maruz kalmayı en aza indirmek için çalışmaktadır.

AB tarafından alınan tüm kısıtlayıcı önlemler, insan hakları ve temel özgürlükler de dahil olmak üzere uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerle tamamen uyumdur.

Yaptırımların uygulanmasındaki ana vazifeler:

- ✓ Avrupa Birliği'nin değerlerinin, temel çıkarlarının ve güvenliğinin korunmasını sağlamak;
- ✓ barışı korumak;
- ✓ demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve uluslararası hukuk ilkelerini güçlendirmek ve desteklemek;
- ✓ Çatışmaların önlemek ve uluslararası güvenliğin güçlendirmek.

Kabul edilen kısıtlayıcı önlemlerin AB üyesi ülkeler tarafından ulusal düzeyde uygulanması zorunludur. AB ülkelerine giriş yasağı ve silah ve askeri teçhizat arzının yasaklanması gibi önlemler daha fazla onay verilmeksizin gerçekleştirilirken, finansal ve ekonomik nitelikteki önlemler (varlıkların dondurulması, finansal işlemlerin kısıtlanması vb.) AB Konseyinin belirli kısıtlayıcı önlemleri ve bunların uygulanma mekanizmalarını

netleştiren ek düzenlemeleri gerektirmektedir. Bu düzenlemeler, Uluslararası İlişkiler Danışmanları Çalışma Grubu (RELEX) tarafından onaylandıktan sonra, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birliği Yüksek Temsilcisinin ve Avrupa Komisyonu'nun Sunulması Konseyi tarafından kabul edilmektedir. Kural olarak, bu AB Konseyi yönetmelikleri, Konsey'in her iki belgenin de maksimum etkiye sahip olması için kısıtlayıcı önlemler getirme kararı ile aynı anda alınmaktadır.

AB, kısıtlayıcı önlemlere (yaptırımlara) yönelik amaçlı ve farklılaştırılmış bir yaklaşıma sahiptir. Yaptırımlar, AB'nin amaçlarına ve değerlerine aykırı olan siyasi zorluklar ve olaylara hızla yanıt vermesini sağlayan önleyici tedbirlerdir.

Örneğin yaptırımlar hedeflenebilir:

- ✓ Terörizm
- ✓ Nükleer silahların yayılmasına yönelik faaliyetler
- ✓ İnsan haklarının ihlali
- ✓ Yabancı toprakların ilhak edilmesi
- ✓ Egemen bir ülkenin kasıtlı olarak istikrarsızlaştırılması
- ✓ Siber saldırılar

Geniş anlamda yaptırımlar veya diplomatik yaptırımlar, hedef ülke ile diplomatik ilişkilerin kesilmesi veya AB ve üye devletlerinin diplomatik temsilcilerinin koordineli olarak geri çekilmesi gibi eylemleri de kullanmaktadır. Yaptırımlar dar anlamda AB sözleşmelerinde belirli bir yasal çerçeveye ihtiyaç duyar ve şunları içermektedir:

- ✓ silah ambargosu
- ✓ Listelenen kişilerin girişine ilişkin kısıtlamalar (seyahat yasağı): Hedef kişiler AB vatandaşı oldukları sürece AB'ye giremez veya vatandaşlık üye ülkelerinin dışına çıkamazlar.
- ✓ Listelenen bireylere veya kuruluşlara ait varlıkların dondurulması: AB'deki tüm varlıkları dondurulur ve AB bireyleri ve kuruluşları listede yer alan kişilere herhangi bir fon sağlayamaz.
- ✓ Belirli malların ithalatına veya ihracatına ilişkin yasaklar, yatırım yasakları, belirli hizmetlerin sağlanmasına ilişkin yasaklar vb. dahil olmak üzere belirli ekonomik faaliyet sektörlerine ilişkin ekonomik yaptırımlar veya kısıtlamalar.

AB, hem kendi inisiyatifiyle hem de BM Güvenlik Konseyi kararlarını yerine getirmek için kısıtlayıcı önlemler uygulayabilir. Avrupa Birliği BM Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği tüm yaptırımları uygulamaktadır ve AB üye devletlerinin yaptırımlarla ilgili eylemlerini daha iyi koordine etmek için BM ile sürekli diyaloga girmektedir. AB, BM

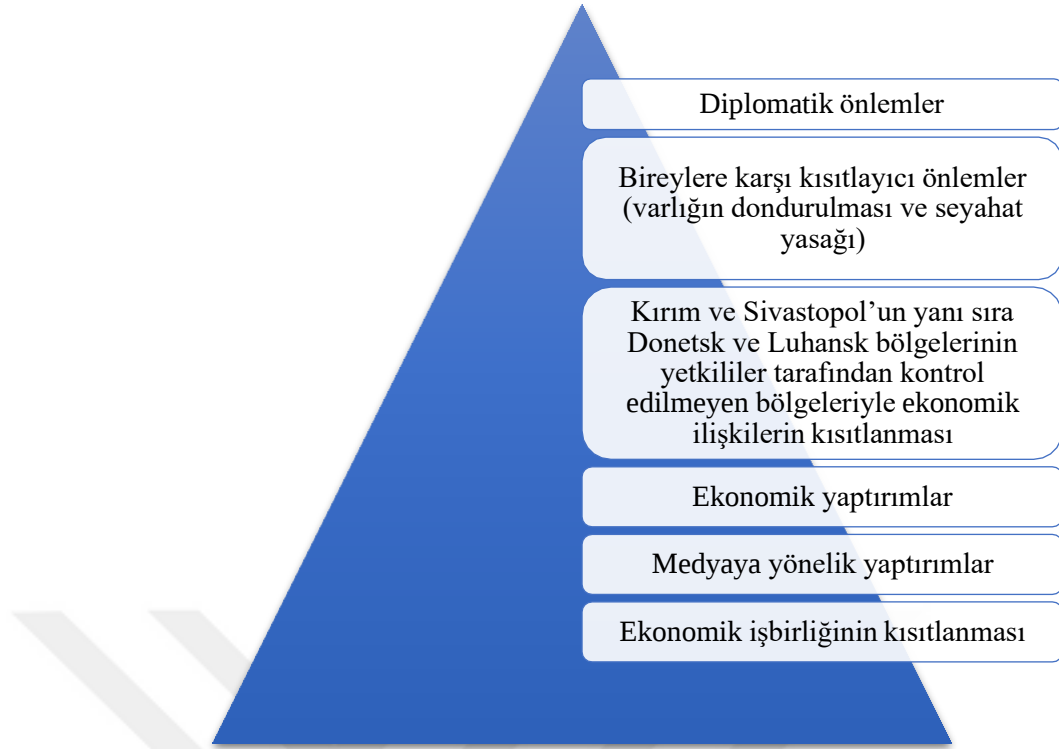
Güvenlik Konseyi tarafından dayatılanlara ek önlemler olarak da BM yaptırımlarını artırabilir. Konsey ayrıca kendi inisiyatifiyle yaptırım uygulamaya karar verebilir.

Mart 2014'ten bu yana AB başlangıçta Kırım ve Sivastopol'ün yasadışı ilhakına ve Ukrayna'nın kasıtlı olarak istikrarsızlaştırılmasına yanıt olarak Rusya'ya giderek kısıtlayıcı önlemler (yaptırımlar) uygulamıştır. 23 Şubat 2022'de AB Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerinin hükümet dışı kontrolündeki bölgelerinin tanınmasına ve bu bölgelere Rus silahlı kuvvetlerinin atanmasına yanıt olarak yaptırımları genişletmiştir. 24 Şubat 2022'den sonra Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri saldırganlığına yanıt olarak AB yaptırımları büyük ölçüde arttırmıştır. Yaptırım listesine önemli sayıda kişi ve kuruluş eklemiştir ve Rusya'nın ekonomik tabanını önemli ölçüde zayıflatmak, onu kritik teknolojilerden ve pazarlardan mahrum etmek ve savaş yürütme kabiliyetini önemli ölçüde azaltmak amacıyla benzeri görülmemiş önlemler almıştır.

Buna paralel olarak Belarus'la ilgili AB yaptırım rejimi o ülkenin Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığına katılımına ve Belarus'taki durum göz önüne alındığında halihazırda yürürlükte olan yaptırımlara ek olarak genişletildi. Bu yaptırım rejimi bir dizi finansal, ekonomik ve ticari önlemden oluşmaktadır. (<https://finance.ec.europa.eu/>, Erişim tarihi: 28.10.23)

Mart 2014'ten itibaren AB yanıt olarak kademeli olarak kısıtlayıcı önlemler uygulamaya koymuştur:

- ✓ 2014'te Kırım'ın yasa dışı ilhakı;
- ✓ Donetsk ve Lugansk bölgelerinin hükümet kontrolünde olmayan bölgelerinin 2022'de bağımsız birimler olarak tanınması kararı;
- ✓ 2022'de Ukrayna'ya karşı sebepsiz ve haksız askeri saldırı.

Şekil 2.1 AB çeşitli kısıtlayıcı önlemleri

2.1.1. Diplomatik Önlemler

2014 yılında AB – Rusya zirvesi iptal edilmiştir ve AB üyesi ülkeler düzenli ikili zirveler yapmamaya karar vermiştir. AB ile Rusya arasında vize sorunları ve yeni anlaşma konusunda ikili müzakereler askıya alınmıştır.

4 ve 5 Haziran 2014 tarihlerinde Soçi’de yapılması gereken G8 zirvesi yerine Brüksel’de Rusya’nın katılımı olmadan bir G7 toplantısı yapılmıştır. O zamandan beri toplantılar G7 formatında gerçekleşmektedir. AB ülkeleri, Rusya’nın Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Uluslararası Enerji Ajansı’na katılım müzakerelerinin askıya alınmasını desteklemiştir.

2022 yılının şubat ayında Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik askeri saldırganlığı nedeniyle Avrupa Birliği diplomatlar, diğer Rus yetkililer ve işadamları için AB’ye ayrıcalıklı erişim sağlayan vize rejiminin kolaylaştırılmasına ilişkin hükümlerin yürürlükten kaldırılmasına karar verdi. Bu karar sıradan Ruslar için geçerli değildir.

2.1.2. Bireysel Kısıtlayıcı Önlemler

Varlıkların dondurulması ve Seyahat yasağı

877 kişi (22 Belarus vatandaşı dahil) ve 62 tüzel kişi Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve bağımsızlığına zarar veren eylemleri nedeniyle malvarlığı dondurma ve seyahat yasağına tabidir.

Bu önlemler Mart 2014'te uygulanmıştır. Son geçerlilik süreleri 16 Aralık 2022'ye kadar uzatılmıştır.

Kırım ve Sivastopol'la ekonomik ilişkilerin kısıtlanması

AB Konseyi Rusya Federasyonu tarafından Kırım ve Sivastopol'un yasadışı ilhakına tepki olarak kısıtlayıcı önlemleri onaylamıştır.

Önlemler AB vatandaşları ve AB'de bulunan şirketler için geçerlidir. Eylemleri Kırım ve Sivastopol'un toprakları ile sınırlıdır.

Bu önlemler şunları içermektedir:

- ✓ mal ithalatının yasaklanması;
- ✓ ekonominin belirli sektörleri ve altyapı projeleriyle ilgili ticaret ve yatırımların kısıtlanması;
- ✓ turizm hizmetlerinin sağlanmasının yasaklanması;
- ✓ belirli mal ve teknolojilerin ihracatının yasaklanması.

21 Haziran 2021'de AB Konseyi bu önlemleri 23 Haziran 2022'ye kadar uzatmıştır.

AB Konseyi Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerinin yetkililer tarafından kontrol edilmeyen bölgelerini bağımsız olarak tanıma kararına ve ardından gelen Rus birliklerini oraya gönderme kararına tepki olarak kısıtlayıcı önlemleri onaylamıştır. Bu önlemlerin etkisi sadece Donetsk ve Luhansk bölgelerinin yetkilileri tarafından kontrol edilmeyen toprakları için geçerlidir. Bu önlemler şunları içermektedir:

- ✓ mal ithalatının yasaklanması;
- ✓ ekonominin belirli sektörleriyle ilgili ticaret ve yatırımın kısıtlanması;
- ✓ turizm hizmetlerinin sağlanmasının yasaklanması;
- ✓ belirli mal ve teknolojilerin ihracatının yasaklanması.

Bu önlemler 24 Şubat 2023 tarihine kadar geçerlidir.

2.1.3. Borsalara Yönelik Ekonomik Yaptırımlar

Temmuz ve Eylül 2014'te AB, ekonominin belirli sektörlerinde Rus Borsasını sınırlamak üzere ekonomik yaptırımlar uygulamıştır.

Mart 2015'te AB liderleri, mevcut yaptırım rejimini Aralık 2015 sonunda sona erecek olan Minsk anlaşmalarının tam olarak uygulanmasına bağlamaya karar vermiştir. Bu gerçekleşmediğinden, AB Konseyi ekonomik yaptırımları 31 Temmuz 2016'ya kadar uzatmıştır. 1 Temmuz 2016'dan itibaren ekonomik yaptırımlar her seferinde sürekli olarak 6 ay uzatılmaktadır. Her seferinde karar, Minsk anlaşmalarının uygulanmasına ilişkin durumun tartışılmasının sonuçlarına göre yapılmaktadır.

Şu anda ekonomik yaptırımlar 2023 yılına kadar yürürlükte kalmaya devam etmektedir.

Bu yaptırımlar ekonominin finans, ticaret, enerji, ulaştırma, teknoloji ve savunma sektörlerine yöneliktir ve şunları öngörmektedir:

- ✓ belirli Rus bankaları ve şirketleri için birincil ve ikincil AB sermaye piyasalarına erişimin kısıtlanması;
- ✓ Rusya Merkez Bankası ve Belarus Merkez Bankası ile işlem yasağı;
- ✓ Yedi adet Rus bankasının ve üç Belarus bankasının SWIFT sisteminden çıkarılması;
- ✓ Rusya ve Belarus'a avro cinsinden banknot verilmesi yasağı;
- ✓ Tüm Rus havayolları için geçerli olan AB hava sahasında uçuşların ve AB havaalanlarına erişimin yasaklanması;
- ✓ Çeşitli sektörlerde (havacılık, petrol rafinerisi ve metalürji dahil) Rusya'ya mal ve teknoloji ihracatının yasaklanması;
- ✓ Askeri kullanım için çift kullanımlı malların Rusya'ya ihracatının yasaklanması;
- ✓ Silah ihracatı ve ithalatının yasaklanması.

Ekonomik işbirliğine ilişkin önlemler

Ekonomik işbirliğini kısıtlamak için önlemler Temmuz 2014'te AB liderleri tarafından tanıtılmıştır:

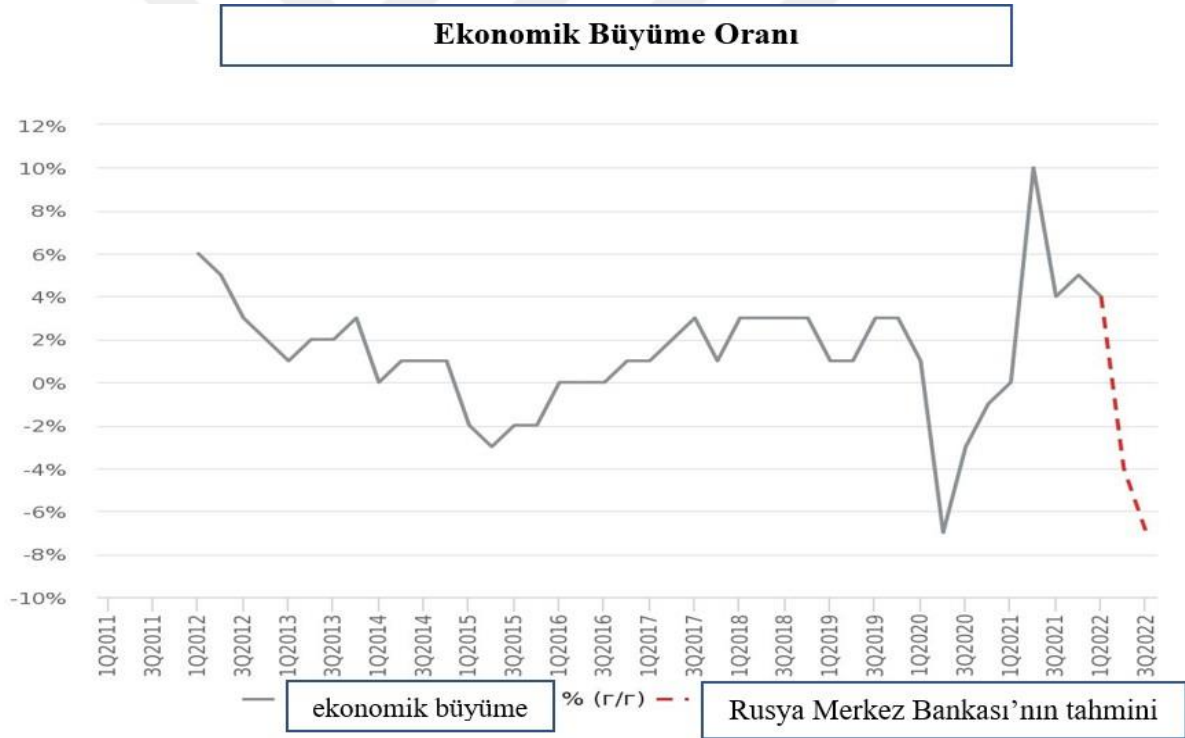
- ✓ Avrupa Yatırım Bankası, Rusya Federasyonu'ndaki finansal işlemlerle ilgili yeni anlaşmaların imzalanmasını askıya almakla görevlendirilmiştir;
- ✓ AB ülkeleri, yeni operasyonların finansmanını da askıya almak amacıyla Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın Yönetim kurulunda konumlarını koordine etmeyi kabul etmiştir;
- ✓ AB ile Rusya arasındaki ikili ve bölgesel işbirliği programlarının uygulanması gözden geçirildi; bazı programlarda işbirliği askıya alınmıştır.

2.2. Yaptırımların Rus Ekonomisinin Ana Sektörlerine Etkisi

2014'ten bu yana AB Ukrayna'daki savaşa yanıt olarak Rusya'ya kademeli yaptırımlar uygulamıştır. Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve devam eden askeri saldırının ardından AB 23 Şubat, 25 Şubat, 28 Şubat / 2 Mart, 15 Mart, 8 Nisan, 3 Haziran, 21 Temmuz, 6 Ekim, 16 Aralık 2022 ve 25 Şubat 2023 tarihlerinde Rusya'ya yönelik on yaptırım paketinde daha kapsamlı ve sağlam yaptırımlar uygulamaktadır.

2022'deki ekonomik büyümedeki yavaşlama, görünüşe göre Mart-Nisan aylarında görüldüğü kadar önemli olmayacaktır. Rusya Merkez Bankası ağustos orta vadeli tahmininde beklenen ekonomik büyümeyi düzelterek, %8-10'luk bir düşüşün %4-6'luk bir düşüşle değiştirildiğini, ancak 2023'te daha önemli bir düşüş ve 2024'te daha yavaş bir toparlanma öngördüğünü belirtmektedir. Daha yumuşak bir yörüngeye rağmen, genel düşüş ve süresi Rus ekonomisi için önemli olmaktadır. Bugüne kadar daha sonraki toparlanmanın umutlarının değerlendirilmesi zordur – sözde yapısal dönüşümün başarılarına bağlıdır, bunun sonucu olarak mevcut koşullar altında ekonomik faaliyetlerin basitleştirilmesi olacaktır.

İhracat, ithalat, bankacılık işlemlerinde yaptırımlar Batılı karşı taraflarla iş birliğinin sona ermesi kaçınılmaz olarak üretimde ve malların satışında fırsatların kısıtlanmasına yol açmaktadır. Buna karşılık bu teslimatın fiyatının artması veya yavaşlaması, donanımın değiştirilmesi vb. yoluyla malların ve hizmetlerin kalitesinin düşmesine veya fiyatının artmasına neden olmaktadır.

Şekil 2.2 Ekonomik Büyüme Oranı (Rusya Merkez Bankası)

Yaptırımlar yatırım faaliyetlerini çeşitli şekillerde etkilemiştir:

- ✓ Hem ekonominin durumu hem de uygulanan yaptırımlar açısından yüksek düzeyde belirsizlik, işletmenin yatırım kararlarına izin vermemektedir;
- ✓ Yabancı sermayeye erişimin getirdiği kısıtlamalar, büyük bir Rus işi için yeni projelerin finanse edilmesine yönelik fırsatları azaltmaktadır. İdari önlemler ve

yabancı ortaklarla ilişkilerin kopması mevcut faaliyetlerin sürdürülmesinde bile birçok şirket için sorun yaratmaktadır;

- ✓ Yabancı şirketler Rus pazarından tamamen ayrılmaktadır ya da yatırım projelerinin daralmasıyla sınırlı kalmaktadır. Her halükârda, yabancı işletmelerin yatırım faaliyeti önemli ölçüde azalmıştır.

Makroekonomik Analiz ve Kısa Vadeli Tahmin Merkezi'nin yatırım faaliyeti endeksine göre, bu rakam çok önemli ölçüde azalmıştır: yıl başında pandemiden sonra 2019 ortalamasının %125,5'ine kadar ulaşmıştır, Nisan ayında 2019 ortalamasının altına, mayıs ayında ise 2019 ortalamasının %91,9'una düşmüştür. (https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/42305/report_08092022.pdf., Erişim tarihi: 15.11.23).

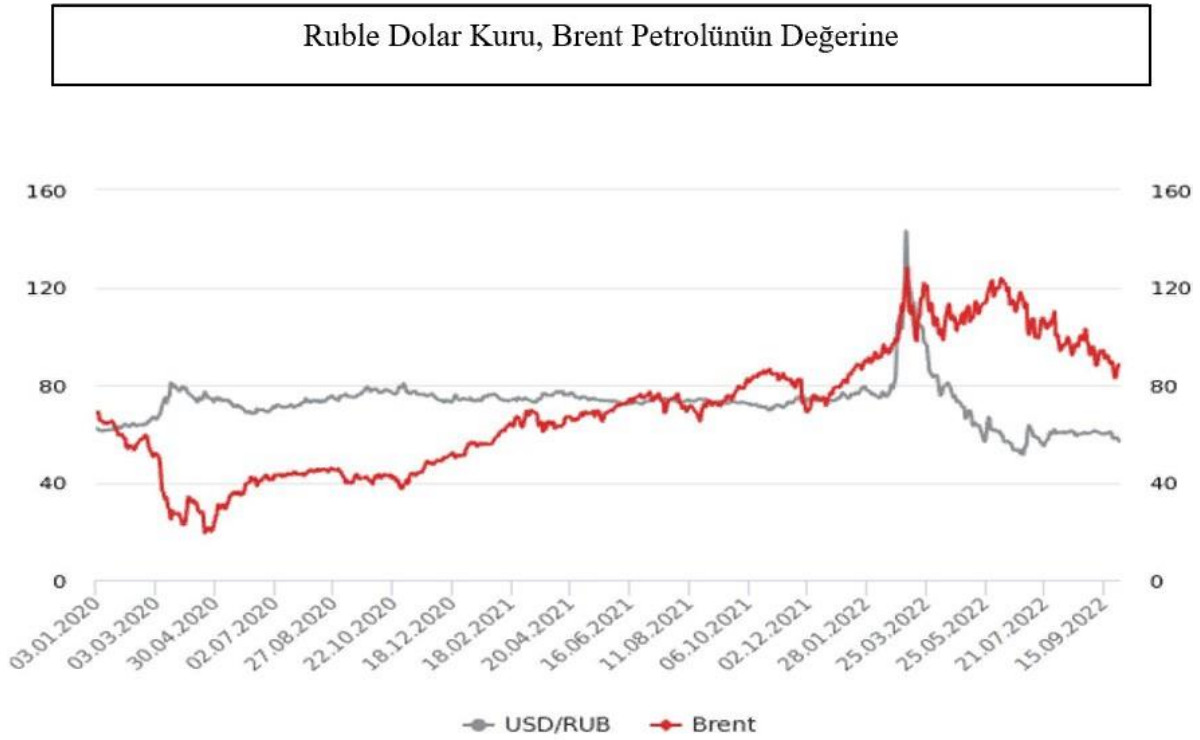
Yatırım faaliyetinin restorasyonunda önemli bir faktör, ulusal projelerin finansmanı da dahil olmak üzere kamu yatırımları olabilmektedir. Ancak, kamu harcamalarının verimliliğinin eskisinden daha yüksek olacağına güvenilmemelidir.

İşgücü piyasasındaki durum da yaptırımların etkisini yaşamaktadır. Yabancı şirketlerin Rus pazarından ayrılmasından dolayı iş sayısı azalmıştır: Stratejik Araştırmalar Merkezi Rusya Federasyonu'ndaki faaliyetlerini askıya alan veya kısıtlayan şirketlerde 350 bin kişiye kadar çalıştıklarını ve sadece yabancı işletmelerde doğrudan 2 milyon kişiye istihdam edildiğini tahmin etmektedir ve 4'ten 6 milyonu da dolaylı olarak yabancı işletmelerle (alıcılar / tedarikçiler) bağlantılıdır. Hem yüksek vasıflı işgücünün ayrılmasından hem de ülkeler arasındaki karmaşık hareketlerden ve para transferleri ile ilgili sorunlardan ve göçmenlerin çıkışından dolayı işgücü piyasası, arzın azalmasına da maruz kalmaktadır.

Geleneksel olarak Rus işgücü piyasası için uyum, aksama süresi, eksik istihdam ve diğer gizli işsizlik biçimleri yoluyla gerçekleşmektedir. Aynı zamanda resmi işsizlik oranı, yılın başındaki %4,4'ten Mayıs 2022'de %3,9'a kadar rekor bir düşük seviyeye gerilmiştir.

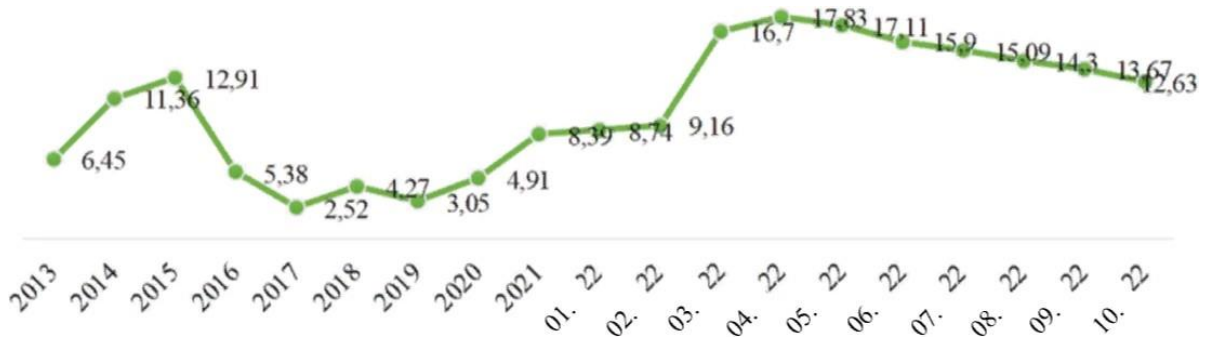
Ruble kuru 24 Şubat 2022'deki olaylardan hemen sonra keskin bir şekilde zayıflamıştır. Rusya'dan hızlı ve önemli miktarda sermaye çıkışı nedeniyle ilk yaptırımların ilan edilmesinin yanı sıra hem Rus ekonomisinin beklentileri hem de açıklığı ile ilgili belirsizlik düzeyinin artması nedeniyle ilk yaptırımların ilan edilmesinden sonra değer kaybetmiştir. Ancak Nisan ayında, cari hesap bakiyesindeki artışın arka planına karşı rublenin kademeli olarak güçlendirilmesi başlamıştır. Bunun nedeni, bir yandan ithalat hacmini azaltan kısıtlamaların getirilmesiydi: uluslararası ödemelerin komplikasyonu, yabancı şirketlerin Rusya Federasyonu pazarından ayrılmasıdır ve Rus karşı taraflarıyla çalışmayı reddetmesidir. Öte yandan, petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle değer bakımından ihracat artmaktadır.

Diğer zamanlarda Rus ekonomisinin güçlenmesine işaret edecek olan ulusal para biriminin güçlü oranı şu anda açıklık derecesinde ciddi bir düşüşün işaretidir. Uzun vadede cari işlemler dengesinde kademeli bir düşüş beklenebilir: Rus petrol ambargosunun yürürlüğe girmesinden sonra ihracat hacimleri azalacaktır (petrolün bir kısmı Doğuya ihraç edilebilse de); paralel ithalatlar yapılacaktır.

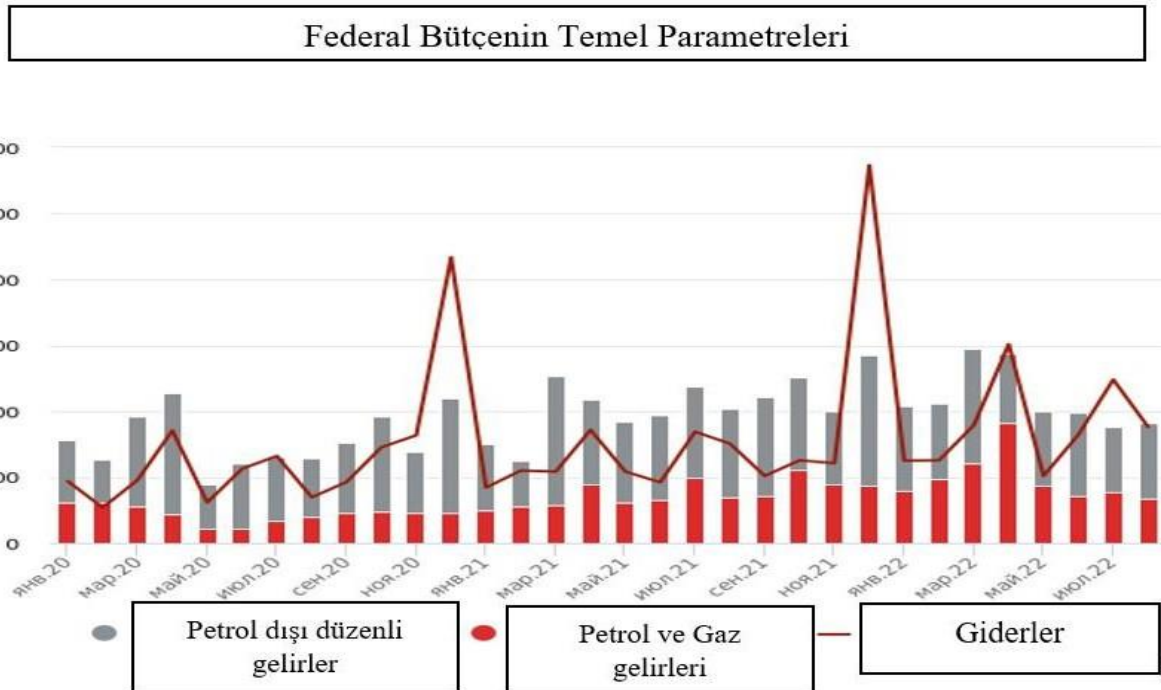
Şekil 2.3 Ruble Dolar Kuru (Rusya Merkez Bankası)

Rus pazarındaki enflasyon dinamikleri tüketim, para birimi kursu ve enflasyon beklentilerinin dinamikleri ile belirlenmiştir. Çatışmanın başlamasından ve yaptırımların uygulanmasından sonraki ilk ayda fiyatlar, yoğun talep, rublenin keskin bir şekilde zayıflaması ve enflasyonist beklentilerin artması nedeniyle keskin bir şekilde yükselmiştir. Ancak sonraki haftalarda fiyat artışının fiyatı önemli ölçüde düştü ve mayıs ayında çatışmanın başlangıcından itibaren ilk kez haftalık deflasyon gözlenmiştir. Enflasyon hızının bu kadar keskin bir şekilde zayıflamasının ana faktörü, güçlü bir ruble nedeniyle daha ucuz olan ithal malların katkısı nedeniyle ulusal para oranının güçlendirilmesidir.

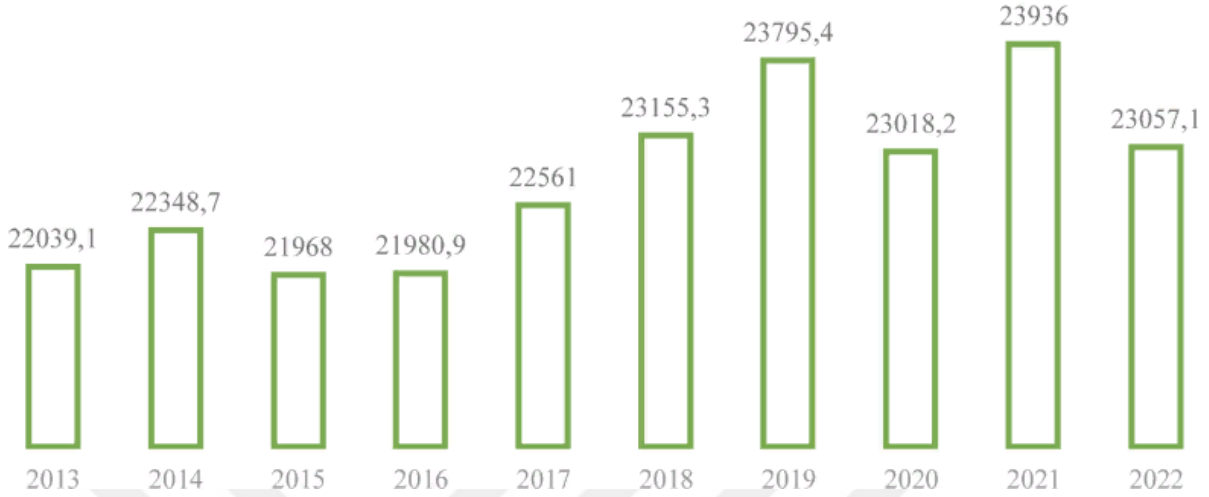
Şekil 2.4 Enflasyon Dinamikleri (Rusya Merkez Bankası)

Yaptırımlar Rusya'nın federal bütçesini de etkiledi: ekonomik kriz, petrol dışı bütçe gelirlerine önemli ölçüde vurdu ve harcamalar artmaya devam etmektedir. Çatışmanın başlamasından sonraki ilk aylarda petrol ve gaz gelirleri, Rus petrolünün indirimle satışına rağmen petrol piyasasının büyümesiyle artmıştır. Temmuz ayında Maliye Bakanlığı 2022'de ilk kez petrol ve gaz gelirlerinde bir düşüş olduğunu bildirmiştir - düşüş geçen yılın aynı ayına göre %22,5 olmuştur. 2022 yılının temmuz ayında petrol dışı gelirler 2021 yılının temmuz ayına göre yaklaşık %29 oranında düşmüştür (<https://www.csr.ru/upload/iblock/ecb/2xnbgwcbkvr5418o8y8uzd6qbez2iywv.pdf>, Erişim tarihi: 19.12.23).

Şekil 2.5 Federal Bütçenin Temel Parametreleri (Rusya Merkez Bankası)

Genel olarak yaptırımların ve karşı önlemlerin olumsuz etkilerine ve ekonomik krizin genel durumunun Rus ekonomisinin tüm sektörleri üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen, belirli yatırım tedbirleri farklı endüstrileri farklı şekillerde etkilemektedir.

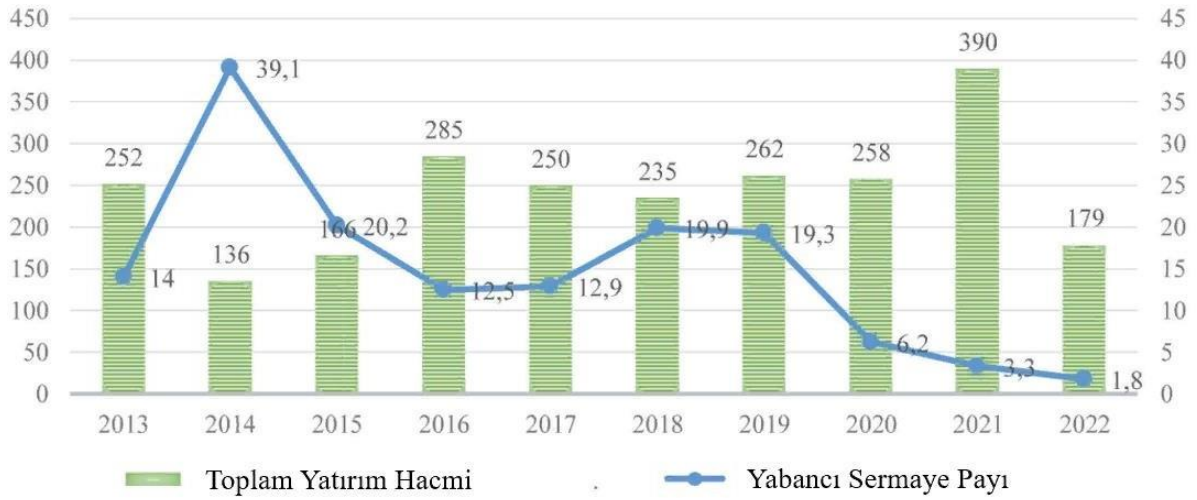

Şekil 2.6 2013-2022 yılları Arasındaki Rusya'nın GSYİH'sinin Dinamikleri, milyar ruble

Kaynak: Amirova, 2022: 138-143

Şekil 2.6'da gördüğümüz gibi 2014 yılının sonunda Rus karşıtı yaptırımların uygulanmasından itibaren 2015 yılı Rusya'nın GSYİH hacminin azalması olmuştur. 2016 yılı ekonomi gelişmesi gerçekleşmemiştir: GSYİH hacmi aynı şekilde kalmıştır. 2017 yılında Rusya ekonomisi geri normalleşmeye başlamıştır: 2016 yılına kıyasla GSYİH büyümesi %2,64 olmuştur. Sonraki iki sene de daha iyi göstergeler çıkarmıştır: 2018 yılı GSYİH hacmi %2,6, 2019'da ise daha %2,76 artmıştır. 2020 yılında yine GSYİH azalması görülmektedir, fakat fark ettiğimiz gibi yaptırımlardan dolayı değil diğer faktörler etkisinden olmuştur (covid-pandemi). 2021 yılı ise Rusya ekonomisi yeniden büyümeye başlamıştır: GSYİH hacmi 2020 yılına kıyasla %3,99. 2022 yılında yeni Rus karşıtı yaptırımlarının uygulanmasıyla GSYİH hacmi 2020 yıl seviyesine kadar gerilemiştir.

Aşağıdaki şekildeki verilere göre, 2015-2016 yıllarında yabancı yatırımların Rus gayrimenkulüne olan katkısı keskin bir düşüş yaşamıştır. 2017'de ise durum neredeyse değişmedi: toplamın %12,9'unu oluşturmuştur. Ancak, 2018-2019 yıllarında yabancı yatırımcıların Rus gayrimenkulüne olan ilgisi yeniden artmaya başlamıştır: sırasıyla %19,9 ve %19,3 oranında bir paya sahip olmuştur. Ne var ki, 2020'de büyük bir düşüş yaşanmıştır - %6,2'ye, ardından 2021'de %3,3'e ve 2022'nin ilk yarısında rekor seviyede %1,8'e kadar azalmıştır.

Şekil 2.7 Rus Ticari Gayrimenkullerine Yapılan Yatırım Hacminin Dinamikleri ve Yabancı Sermayenin Payı

Kaynak: Dolmatova vd., 2022: 130-134

Tablo 2.1’de ekonomik yaptırımların Rus ekonomisinin hangi ana sektörlerini daha çok etkilediği gösterilmektedir.

Tablo 2.1 Rusya’ya karşı yaptırımların ana sektörler için etkileri

	Etkileyen üçüncü faktörler	Yaptırımların sonuçları	Şişe boynu etkisi
Petrol ve gaz sektörü	- Dünya koşulları; - İran anlaşması	Ambargonun yürürlüğe girmesinden bu yana petrol, petrol ürünleri, gaz ve fiyat tavanının fiziksel ihracat hacminde azalma	- Tankerler sigortası; - AB dışındaki teslimatlar için filo ve altyapının mevcudiyeti
Makine Mühendisliği	- Üçüncü ülkelerde gerekli ekipmanın mevcudiyeti; - Lojistik zorluklar	Kurulu ekipmanın çalışamaması	Benzersiz teknolojilerin değiştirilmesi (alt sektörler göre değişir)
Yüksek teknoloji	Rus savunma sektörünün ihtiyaçları	- Yabancı teknoloji ve entegratörlerin reddi; - Bazı şirketlerin piyasadan ayrılması ve yeniden işlenmesi	Yüksek nitelikli personelin çıkışı
Ticaret	Pandemi nedeniyle devam eden lojistik zorluklar	Emtia yapısının ve lojistik zincirlerinin değiştirilmesi	Rus bilgi sistemlerine geçiş
Metalürji	Dünya koşulları	Geleneksel ihracat pazarlarında varlıkta döngünün zayıf aşamasındaki keskin bir düşüş	Lojistik zincirler ve ödemeler
Tarım	Gıda krizinin tehdidi	- Tahıl ihracatında zorluk; - Tarım ekipmanlarına erişimde zorluk	- Yabancı karşı tarafların uyumu; - İthal tarım ve hayvancılık malzemelerinin temini

• Rus petrol ve gaz endüstrisi yaptırımlar karşısında ve mevcut dünya durumunun arka planına karşı önemli bir baskı altındadır. Çatışmanın başlamasından sonraki ilk aylarda, Rusya'nın enerji ithalatının geleceğine ilişkin büyük ölçüde artan belirsizlik ortamında, petrol

fiyatındaki artış nedeniyle petrol ve gaz gelirlerinde önemli bir artış olmuştur. Ancak 2022 yazının ortasına kadar, petrol fiyatının ardından petrol ve gaz gelirleri düşmeye başlamıştır. Yaz sonunda ve sonbaharın başlarında, petrolden elde edilen ihracat gelirleri, Ural petrolünde indirimden düşürülmesiyle desteklenmiştir. Nisan ayından ağustos ayına kadar Rus petrolü varil başına 30-35 dolar daha ucuzdu, ağustos ayı sonunda fark 23-24 dolara düştü ve bu seviyede kalmıştır.

Rus petrol ve gaz endüstrisinin konumunu etkileyen dış koşullar arasında, ABD'nin İran'la bir nükleer anlaşma yapma olasılığı ve ardından önemli miktarda petrol ve gaz pazarına girmesi yer almaktadır. Olası bir küresel durgunluğun da olumsuz bir etkisi olabilir. Rus petrol üreticileri için olumlu bir dış faktör, OPEC+'ın petrol üretimini önemli ölçüde artırma konusundaki isteksizliğidir: Eylül 2022'den bu yana üretim, petrol fiyatını önemli ölçüde etkilemeyecek şekilde günde yalnızca 100 bin varil artırılmıştır.

2022 yılının Mayıs ayında altıncı yaptırım paketinin getirilmesi çerçevesinde kabul edilen Rusya Federasyonu'ndan gelen petrol ambargosu tam olarak yürürlüğe girmiştir ve Rus petrol ve gazının fiyat tavanı da yükselmiştir. Ambargonun kademeli olarak uygulanması Rusya Federasyonu'ndan gelen petrol üreticilerinin akımları Asya pazarlarına yönlendirmelerine izin veriyor, ancak asıl kısıtlama Asya pazarlarına petrol ihraç etmek için filo ve altyapının olmaması ve Avrupalı operatörler için petrol taşıyan Rus gemilerinin sigortalanmasının yasaklanmasıdır.

- Makine mühendisliği yaptırımlarının en ciddi etkisi esas olarak yüksek teknoloji gerektiren parçaların ve yedek parçaların olmamasıdır. Bu da mevcut ekipmanın çalışmasının imkansızlığına yol açmaktadır. Dolayısıyla, AB'den ithalatla ilgili kısıtlamalar arasında kuantum bilgisayarlar, yüksek teknoloji ürünü elektronik cihazlar, yazılımlar, gelişmiş yarı iletkenler, makineler ve ulaşım ekipmanları bulunmaktadır. Bu bileşenlerin ithal ikamesi hızlı olmayan bir süreçtir (eğer mevcut koşullar altında tamamen mümkün ise). Bu nedenle, makine mühendisliğine yönelik yaptırımların etkilerini azaltmanın ana yolu, üçüncü ülkelerdeki alternatif perakendecileri ve paralel ithalatı araştırmaktır; bu da maddi lojistik maliyetlerle ve artan teslimat süreleriyle ilişkilidir.

Durumu daha da karmaşık hale getiren lojistik kısıtlamalar: hem 2020-2021'deki kilitlenmelerden sonra devam eden kısıtlamalar hem de Çin'deki yeni koronavirüs salgınlarıyla ilişkili olanlardır.

- Yüksek teknoloji bileşenler ve yazılımların ithal edilmesinde benzer zorluklar, yüksek teknoloji alanında faaliyet gösteren işletmeler tarafından da yaşanmaktadır. Uluslararası bilişim devlerinin bir kısmı Rusya'daki faaliyetlerini durdurmuştur. Uluslararası

ortak araştırma projeleri durduruldu – bunların hepsi sektördeki yatırımları önemli ölçüde azaltacaktır. Devlet destek programlarının savunma sektörünün finansmanının genişlemesi koşullarında gerekli miktarda fon sağlayıp sağlayamayacağını söylemek zordur. Yüksek vasıflı personelin yurt dışına göç etmesi sektör üzerinde ek bir baskı oluşturmaktadır.

- Ticaret sektörü için yaptırımların başlıca sonuçları lojistik kısıtlamalar ve tedarikçi değişimleri düzleminde yatmaktadır. Rusya Federasyonu'na malların ithalatının durdurulması hem doğrudan yasaklardan hem de birçok yabancı üreticinin Rusya ile çalışmayı durdurmasından kaynaklanmaktadır. Yeni tedarikçiler bulmak, paralel ithalat zincirlerini araştırmak, yeni lojistik şemalar oluşturmak, ticaret sektöründeki işletmeler için maliyetleri ve zaman çizelgelerini artırmaktadır. Buna ek olarak, endüstri, değişen ürün yelpazesinden dolayı da dahil olmak üzere azalan tüketici faaliyetinin sonuçlarını yaşamaktadır. Yabancı yazılım tedarikinin durdurulması ticaret sektörünü de etkiler - yeni bir bilgi sistemine geçiş önemli maliyetlerle ilişkilidir.

- Metalürjide ise üreticiler - metalurji endüstrisinin ihracatçıları (özellikle demir-çelik sektörü) - karşı tarafların ayrılmasıyla ilgili en büyük sorunları yaşamaktadır: Rusya Merkez Bankası tarafından yapılan bir şirket anketine göre, şirketlerin sadece% 18'i ihracat arzındaki durumun değişmediğini, diğer üreticilerin ihracatının zor olduğunu veya durdurulduğunu bildirmiştir (işletmelerin% 35'i yeni alıcılar bulmayı başardıklarını belirtse de). Rus ekonomisinden gelen metallere olan talep de ekonomik kriz nedeniyle ve endüstriyel malların, özellikle de otomotiv endüstrisinin üretiminin düşmesiyle azalmaktadır. Sektör birçok Rus endüstriyi için ortak lojistik sorunları da yaşamaktadır.

Dış koşullar da baskı uygulamaktadır – küresel metal piyasasının dinamikleri, tüm ekonomik göstergelerdeki genel düşüşün ve enerji için yüksek fiyatların arka planına karşı yavaşlamaktadır.

- Tarımla ilgili ilk sert yaptırımlar (mineral gübrelerin üretimi de dahil olmak üzere) hem Avrupa Birliği hem de ABD tarafından dünya gıda güvenliğini korumak amacıyla hafifletilmiştir. Resmi olarak Rus tarım endüstrisi ile yapılan işlemlerin yasaklanmamasına rağmen, Rusya Federasyonu'ndan gelen gemilere Avrupa limanlarının kapatılması, artan sigorta primleri, lojistik zorluklar ve finansal işlemlerin sıkı koşulları gibi sözde gizli yaptırımlar nedeniyle büyük ölçüde karmaşık olmaktadır. Finansal gizli yaptırımların çoğunun, toksik karşı taraflarla etkileşim için önemli bir risk primi gerektiren yabancı finansal kurumlardaki uyum çalışmalarının sonucu olduğu gözlemlenebilir.

Tarım sektörü parçaların ve tarım ekipmanlarının tedarikinin durdurulması nedeniyle de ciddi zorluklar yaşamaktadır.

Tarım endüstrisi için bir başka tehlike de, bazı üreticilerin Rusya pazarındaki faaliyetlerini durdurmuş olan ekim malzemesinin ve ithal ıslahın elde edilmesinde olası kesintilerdir; veterinerlik ilaçları ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir. (http://www.forecast.ru/_ARCHIVE/Analytics/PROM/2022/INV_2022-07-08.pdf, Erişim tarihi: 29.12.23).

Böylece dokuz yıl boyunca devam eden yoğun yaptırım savaşlarının ardından Rus ekonomisi, kısmi izolasyon koşullarında var olma konusunda oldukça uyum sağlamıştır. Batı'dan gelen öngörülere rağmen, Rus ekonomisi çökmüş değildir; ancak, uygulanan kısıtlamaların ciddi zararlar verdiği kesindir.

2.3. SWOT Analizi

Avrupa ülkeleriyle yüksek teknoloji, finans alanı ve stratejik endüstriler alanında iş birliği yapmak için uygulanan kısıtlamalar Rusya ekonomisi için en güçlü olumsuz etkiydi. Rus bankalarının mevcut kredileri alma olasılığını sınırlayan ekonomik yaptırımlar, ülkedeki yatırım krizine ve rublenin neredeyse iki katına çıkmasına neden olmuştur. Mevcut durum, yerli şirketlerin dış borçlarının daha da pahalı olmasına yol açabilir.

Rusya için ekonomik yaptırımların, petrol ihracatına yönelik güçlü odaklılık nedeniyle olabildiğince dinamik olarak gelişmeyen bir ülkenin ekonomisini kurmak için mükemmel bir bahane olduğu belirtmelidir. Rusya, yurtdışından ithal edilen birçok ürünü üretmek için muazzam miktarda kaynağa sahiptir.

Uzmanların bakış açısına göre, Batı'nın yaptırımları, başta tarım sektörü olmak üzere Rus ekonomisinin gelişmesi için güçlü bir itici güç haline gelebilir. Ayrıca, Batı'nın yaptırımları Rusya'yı Latin Amerika ve Asya pazarlarına yeniden yönlendirebilir.

Sonuç olarak, olumsuz yönlerine rağmen yaptırımların da olumlu bir etkisi vardır. Rus karşıtı yaptırımlar, devlet kurumlarını daha önce kabul etmeyecekleri kararlar almaya zorlamaktadır. Örneğin, yaptırımlar olmadan, ithal ikamenin konusu ortaya çıkmayacaktı.

Yaptırımların olumlu sonuçlarını böylece not edebiliriz:

- ✓ Rusya, tüm Avrupa ve Amerikalıların ithalat ikamesi konusunda çalışmaya başlamıştır - ürünlerin yeni ithalat ve pazarlama pazarlarına giriş;
- ✓ İthal ikamesi politikası çerçevesinde kendi tarımının ve balıkçılığının geliştirilmesi, kendi teknolojilerinin tanıtılması, lojistiğin iyileştirilmesi;
- ✓ Minerallerin satışına karşı, üretim tabanının genişlemesi.

Dolayısıyla, Rusya'ya uygulanan yaptırımların aynı zamanda olumsuz sonuçları da vardır, aynı zamanda ülke ekonomisinin gelişmesine ve onu daha yüksek kaliteli bir seviyeye taşımasına da ivme kazandırmıştır.

Yaptırım politikasının Rusya Federasyonu ekonomisi üzerindeki etkileri SWOT analizi ile belirlenmektedir. Analizin sonuçlarına göre, Rusya'nın mevcut fırsatları gerçekleştirmek ve tehditlerle yüzleşmek için iç güçlere ve kaynaklara sahip olup olmadığını ve hangi içsel eksikliklerin hızlı bir şekilde ortadan kaldırılmasını gerektirdiğini değerlendirmek mümkün olacaktır.

Tablo 2.2 SWOT

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
1. Ekonomiye modernize etme çabası; 2. Genetiği değiştirilmiş organizmalar içeren düşük kaliteli ürünlerin ithalatında azalması; 3. Rus halkının dış tehditlere tepki olarak bir araya gelmesi.	1. Ülkenin kriz durumu; 2. Döviz kurundaki keskin artış, ithal edilen malların yüksek maliyetine yol açmıştır; 3. Yabancı yatırımlar akışının yavaşlaması; 4. Petrol fiyatlarındaki düşüş; 5. Ticaret hacminin azaltılması.
Fırsatlar	Tehditler
1. Yerli üretimin daha da geliştirilmesi için beklentiler; 2. Yeni istihdam yaratmak, ülkedeki işsizlik sorununu bu şekilde çözmektedir; 3. Rusya'nın yüksek uluslararası seviyeye ulaşması ve «hammadde iğneden» kurtulması; 4. Diğer ülkelerle yeni siyasi ve ekonomik bağların kurulması; 5. Kendi tek ödeme sisteminin oluşturulması.	1. Ülkenin kriz durumu; 2. Rusya ithal bağımlı bir ülke olduğu için, bir ürün krizine yol açabilecek ithalat kaynaklarının yetersizliği; 3. Gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle toplumun sınıfsal farklılaşması artabilir; 4. Dış politika çatışmalarının şiddetlenmesi.

2.4. Avrupa Birliği Üye Ülkeleri için Yaptırımların Olumsuz Etkisi

Yaptırımlar iki ucu keskin bir silahtır. Onları Rusya'ya karşı uygulayarak, Avrupa ülkeleri zaten zor durumlarını daha da kötüleştirmiştir. Eski Dünya ülkelerinde ekonomik büyüme 1,5 kat yavaşlamıştır - 2022 yılın sonunda yaklaşık % 3 olmuştur, ilk altı ayın etkisini azaltmıştır. Ancak 2023 yılı Almanya ve İtalya gibi büyük AB ülkelerinde GSYİH 0,2-0,3 oranında bir düşüş olmaktadır.

Yaptırımlar, Rusya ile olan ticaretin ve genel karşılıklı bağımlılığın çok daha küçük olduğu göz önüne alındığında, bunları uygulayan ülkelere – özellikle ABD yerine AB Üye Ülkelerine - ekonomik bir maliyet getirmiştir. AB ülkeleri için ana etkilerden biri, Rusya'nın çeşitli tarımsal gıda ürünlerini yasaklayan karşı yaptırımlarından kaynaklanmaktadır. 2013 yılında AB'nin yasak kapsamındaki mal ihracatı 5,1 milyar Euro değerindeydi – AB'nin o yıl Rusya'ya tarımsal gıda ihracatının %43'ü ve dünyaya tarımsal gıda ihracatının %4'üdür. Yasağın etkileri, o zamana kadar tarımsal gıda ihracatlarının yarısından fazlasını Rusya'ya gönderen üç Baltık ülkesinde özellikle şiddetliydi. Bir dereceye kadar, bu etkiler o zamandan

beri hafifletilmiştir: Tazminat ödemeleri ve pazar desteği de dahil olmak üzere AB önlemleri, çiftçilerin acil krizden kurtulmasına yardımcı oldu ve ihracatçılar, örneğin Asya’da alternatif pazarlar bulmuştur.

AB ekonomisinin diğer sektörlerinin çoğu doğrudan etkilenmemektedir. Ne AB ne de Rusya yaptırımları, Avrupa’nın Rusya’ya ihracatının (makine, otomobil ve kamyonlar, elektrikli ve elektronik ekipmanlar, ilaçlar) veya Rusya’nın Avrupa’ya ihracatının (hidrokarbonlar, metaller) ana kategorileri için geçerli değildir. Genel olarak, Rusya’ya yapılan toplam AB ihracatı 2014’te 99 milyar dolardan 2015’te 70 milyar dolara ve 2019’da yalnızca kısmen toparlanarak 88 milyar dolara gerilemiştir. Bu düşüş, kısmen, yukarıda bahsedilen Rusya’daki dış ticaret ve yatırım ortamındaki genel bozulmayı yansıtmaktadır, ancak muhtemelen en azından döviz kurlarıyla ilgisi vardır. İkincisi, petrol fiyatları ile korelasyon eğilimindedir. Temmuz 2014’ten itibaren altı ay içinde ruble, euro karşısında % 40 oranında değer kaybetmiştir ve bu da AB mallarını Rus tüketiciler için neredeyse iki kat daha pahalı hale getirmiştir.

Ticaret ve diğer etkileri birleştirerek, AB ekonomisi için yaptırımların maliyetini değerlendirmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Yine, önemli farklılıklar var. Mutlak anlamda, AB ekonomisinin yaklaşık 10 kat daha büyük olduğu göz önüne alındığında, GSYİH’ye göre AB için çok daha küçük olmalarına rağmen, AB ve Rusya kayıpları aynı büyüklük sırasındadır.

Özel operasyonun başlamasından sonra Batı, yenilenmiş bir güçle Rusya karşıtı bir yaptırım politikası başlatmıştır, ancak seçilen strateji gördüğümüz gibi Batı ülkelerini de etkilemiştir.

Avusturya Başbakanı Karl Nehammer, ‘Yaptırımlar Rusya’yı Avrupa Birliği’ndendaha güçlü bir şekilde etkilemeli’ demiştir. Fakat Batı ülkelerindeki yiyecek ve yakıt fiyatları artmaktadır ve Avrupa’daki bazı şehirlerde insanlar hayatın değerlenmesinin arka planına karşı kitlesel protestolara katılmaktadır. Batı için Rusya’ya karşı yaptırımların neye dönüştüğünü anlamak için, yerel medyanın materyallerine ve politikacıların ifadelerine bakmak yeterlidir.

Avrupa Birliği’ni Rusya’ya yönelik uyguladığı ekonomik yaptırımlar, AB’nin kendi üyeleri üzerindeki ekonomik yapılarına, Rusya ile olan ticari ilişkilerine ve ulusal çıkarlarına bağlı olarak çeşitli etkiler meydana getirmiştir. Yaptırımların temel etkileri şu şekilde özetlenebilir:

Ekonomik Etkiler: Rusya ile ticaret ve ekonomi alanında yakın iş birliği içinde olan AB ülkelerinde, yaptırımlar ekonomik aktivitelerde düşüşe ve pazar kayıplarına yol açabilir.

Örneğin, Polonya ve Baltık ülkeleri gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, önceden Rusya ile önemli ticari ilişkilere sahipken, yaptırımlar ve karşı yaptırımlar nedeniyle ekonomik zorluklarla karşılaşabilirler.

Enerji Güvenliği: Bazı AB ülkeleri, özellikle gaz tedariki alanında, enerji kaynaklarının Rusya'dan ithalatına bağımlıdır. Yaptırımlar, bu ülkelerin enerji güvenliği için ek riskler oluşturabilir ve enerji kaynakları ile tedarikçileri konusunda alternatif arayışları teşvik edebilir.

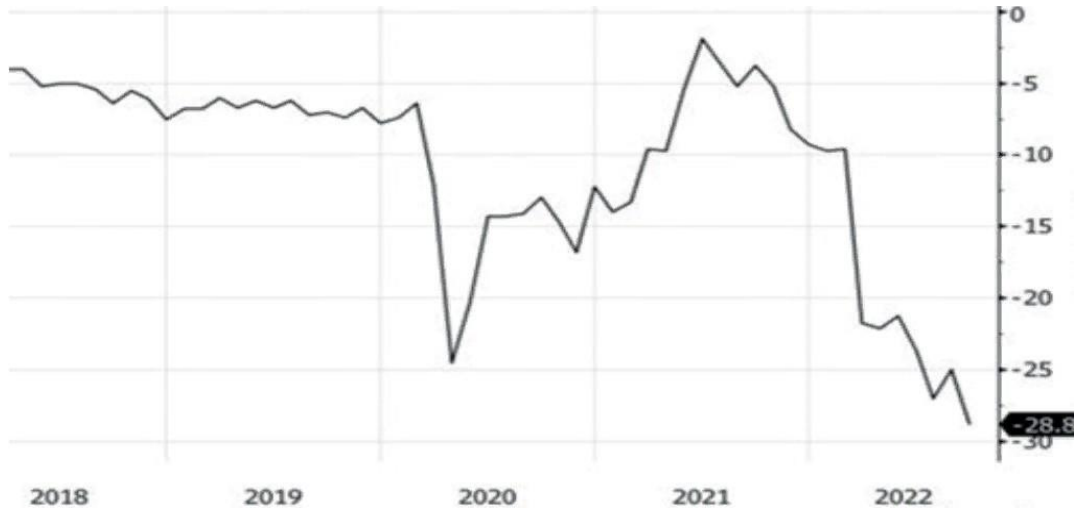
Diplomatik ilişkiler ve güvenlik: Rusya'ya yönelik yaptırımların uygulanması, Avrupa Birliği (AB) ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Özellikle Rusya'ya sınırı olan bazı AB ülkelerinin güvenliği ve istikrarı üzerinde etkili olabilecek bu gerilim, uluslararası ilişkilerin karmaşık dinamiklerine işaret etmektedir.

Ticaret ve ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi: Yaptırımlar, AB ülkelerini Avrupa içinde ve dünyanın diğer bölgelerinde alternatif pazarlar ve iş birliği ortakları aramaya yönlendirmiştir. Bu durum, ekonomik çeşitliliğin artırılmasına ve Rusya pazarına olan bağımlılığın azaltılmasına katkı sağlayabilir. Böylelikle, ekonomik açıdan daha dirençli bir yapı oluşturulması hedeflenmektedir.

İç politika: Yaptırımların uygulanması, AB ülkelerinde Rusya'ya karşı politika konusunda iç tartışma ve anlaşmazlıklara neden olabilir. Farklı siyasi güçler, yaptırım politikasının etkinliği ve ulusal çıkarlar üzerindeki etkileri konusunda çeşitli görüşlere sahip olabilir. Bu durum, ulusal politikaların ve AB'nin dış ilişkiler stratejilerinin şekillendirilmesinde belirleyici bir rol oynayabilir.

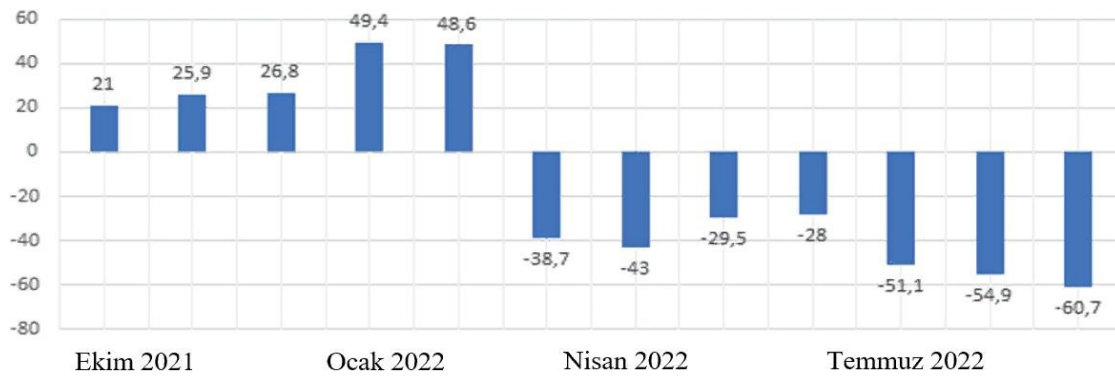
Avrupa Birliği (AB) üye devletleri, 2021 Eylül ile 2022 Eylül arasındaki süre zarfında enerji ve hammadde ürünlerindeki fiyat artışlarıyla başa çıkmak amacıyla toplamda 450 milyar avroyu tahsis etmişlerdir (Brüksel merkezli Bruegel Enstitüsü'nün 23 Eylül 2022 tarihli araştırmasına göre). Avrupa'nın birçok ülkesi, ciddi enflasyon şokları ile karşı karşıyadır ve bazı ülkelerde enflasyon endeksleri tarihsel zirvelere ulaşmıştır. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (Eurostat) verilerine göre, Euro Bölgesi ülkelerinde 2022 Ağustos'unda yıllık tüketici enflasyonu %9,1 seviyesine yükselmiş, bir önceki yıla kıyasla %3 artmıştır (AB genelinde ise %10,1'e erişmiştir). En kötü durumda olan ülkeler arasında Estonya (%25,2), Letonya (%21,4) ve Litvanya (%21,1) bulunmaktadır. Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan ve Polonya gibi ülkeler de yüksek iki basamaklı enflasyon oranlarına sahiptir. Tüketici fiyatlarında yaşanan artış özellikle motorin, gıda ve temel ihtiyaç ürünlerini etkilemektedir. AB ülkelerinde endüstriyel enflasyonun da arttığı gözlemlenmektedir. Almanya Federal İstatistik Ofisi'nin 20 Eylül 2022 tarihli raporuna göre, sanayi ürünlerinin

fiyatları 2021 Ağustos'una göre %45,8 artmıştır. Belge, söz konusu artışın ‘geçen yılın aynı dönemine kıyasla tarihsel süreçteki en yüksek artış olduğunu’ belirtmektedir. Alman şirketlerindeki fiyat artışının başlıca nedeni, enerji kaynaklarının fiyatlarında meydana gelen artıştır. Avrupa'da enerji sorunları nedeniyle tüketici duyarlılığı rekor düzeyde düşük seviyelere ulaşmıştır. Avrupa Komisyonu'nun değerlendirmesine göre, Euro Bölgesi'ndeki tüketici güven endeksi Eylül 2022'de gözlemlenen en düşük seviyeye (eksi 28,8) geriledi, ancak Kasım ayına kadar hafif bir iyileşme gösterdi (eksi 25,8). Bu endeks, tüketici harcamalarını önceden tahmin eden bir öncü göstergedir. Endeksin düşmesinin temel nedeni, hanhalklarının kış mevsiminde elektrik enerjisi kıtlığına ve zaten hızla artan enflasyona daha fazla hız kazanmaya hazırlanmalarıdır.

Şekil 2.8 Euro Bölgesi Tüketici Güven Endeksinin Dinamikleri. European Union Consumer Confidence. DG ECFIN

Kaynak: https://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/index_en.htm (Erişim tarihi 17.01.23).

Şekil 2.9 Bölgedeki Ekonomik Durum Göstergesinin Dinamikleri. ZEW Indicator of Economic Sentiment

Kaynak: <https://www.zew.de/en/publications/zew-expertises-research-reports/research-reports/business-cycle/zew-financial-market-survey> (Erişim tarihi: 26.11.23)

Ekonomik yaptırımlar ve Ukrayna'daki durumdan en fazla etkilenen Avrupa ülkelerinin ilk on listesine, negatif etkinin azalma derecesine göre sekiz Orta ve Doğu Avrupa

ülkesi (Polonya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya, Macaristan, Estonya, Romanya) ve Almanya ile İtalya girmiştir. Yaptırımların ve Ukrayna'daki durumun ekonomi üzerindeki en az etkisinin olduğu altı ülke ise (negatif etkinin artış derecesine göre) Norveç, İrlanda, Kıbrıs, Danimarka, İsviçre, Hırvatistan olarak belirlenmiştir.

Norveç ve İrlanda, Avrupa'da negatif etkilerin beklenmediği tek ülkelerdir. Aksine, Norveç petrol ve gaz fiyatlarındaki artışlar nedeniyle bütçe açığında ve cari işlemler dengesinde rekor düzeyde artışlar elde etmiştir, İrlanda ise elektronik endüstrisi ve yazılım ürünlerine yönelik yoğun dış talep sayesinde makroekonomik göstergelerini önemli ölçüde iyileştirmiştir.

Tablo 2.3 Ekonomik Göstergeler üzerindeki Olumsuz Etkisi

		Olumsuz Etki (puanlarda)		
		2022	2023	Toplam 2022–2023
1.	Polonya	-4,894	-3,615	-8,509
2.	Letonya	-6,015	-1,873	-7,888
3.	Çek	-5,950	-1,708	-7,658
4.	Slovakya	-4,468	-3,119	-7,587
5.	Litvanya	-5,141	-2,267	-7,408
6.	Macaristan	-4,832	-2,345	-7,178
7.	Estonya	-5,785	-0,910	-6,695
8.	Almanya	-3,861	-2,778	-6,640
9.	Romanya	-3,474	-1,919	-5,393
10.	İtalya	-2,707	-2,536	-5,243
11.	İsveç	-1,905	-2,833	-4,738
12.	Birleşik Krallık	-2,726	-1,804	-4,530
13.	İspanya	-2,376	-1,905	-4,282
14.	Slovenya	-2,046	-2,027	-4,073
15.	Bulgaristan	-3,236	-0,780	-4,016
16.	Lüksemburg	-2,518	-1,119	-3,638
17.	Avusturya	-2,142	-1,321	-3,463
18.	Hollanda	-2,178	-1,116	-3,294
19.	Fransa	-1,774	-1,484	-3,258
20.	Belçika	-2,136	-1,016	-3,151
21.	Portekiz	-1,926	-1,078	-3,004
22.	Malta	-1,372	-1,496	-2,867
23.	Finlandiya	-1,650	-0,977	-2,626
24.	Yunanistan	-2,103	-0,377	-2,480
25.	Hırvatistan	-1,308	-0,541	-1,849
26.	İsviçre	-1,300	-0,515	-1,815
27.	Danimarka	-1,142	-0,667	-1,809
28.	Kıbrıs	-1,392	-0,300	-1,692
29.	İrlanda	1,448	0,313	1,760
30.	Norveç	5,077	3,888	8,966

Kaynak: Vavt Hesaplamaları <https://www.vavt.ru/> (Erişim tarihi: 19.11.23)

Orta derecede negatif etkiden etkilenen ülkeler arasında Kıbrıs, Danimarka, İsviçre ve Hırvatistan bulunmaktadır. Bu ülkeler, kamu bütçesi veya cari işlemler dengesi açısından eksiklik veya orta düzeyde negatif bir dengeyi yanı sıra ılımlı bir enflasyon artışını karakterize etmektedirler.

Yüksek negatif etkiden etkilenen 14 ülke arasında Yunanistan, Finlandiya, Malta, Portekiz, Belçika, Fransa, Hollanda, Avusturya, Lüksemburg, Bulgaristan, Slovenya, İspanya,

İngiltere ve İsveç bulunmaktadır. Bu grup ülkelerin çoğunda, enflasyon, cari işlemler dengesi ve kamu bütçesi dengesi eşzamanlı (çoğu kez belirgin bir şekilde) kötüleşme eğilimindedir. Bu grup ülkelerin hemen hepsi, önemli miktarda net enerji ithalatçısıdır. Çok yüksek negatif etki gösteren 'anti-liderlerin on' listesi ise Polonya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya, Macaristan, Estonya, Almanya, Romanya ve İtalya'dan oluşmaktadır.

Polonya, petrol ve gaz ithalatına son derece bağımlıdır. Aynı şekilde, Rusya ve Ukrayna'ya olan ihracat büyük ölçüde bu ülkelere bağımlıdır ve bu da keskin bir şekilde azalmıştır. Ülkenin zayıf bir ulusal para birimi bulunmakta ve AB'den alınan desteklerin nispeten azalması bütçe dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sonuç olarak, Polonya net negatif etki açısından açıkça lider konumundadır. Diğer grup ülkelerinde ise tüm göstergelerde benzer veya neredeyse aynı durum gözlenmektedir.

İtalya'nın neredeyse %100'lük bir oranda petrol ve gaz ithalatına bağımlılığı vardır. Ayrıca, 2022'de hala devam eden COVID-19 salgını nedeniyle yabancı turizmin çok yavaş toparlanması etkili olmuştur. Artan devlet harcamaları ve zayıf euro ise yüksek enflasyona neden olmaktadır. Ülke, resesyon sınırında dengeleme çabası içindedir.

Almanya Başbakanı Olaf Scholz, Rus karşıtı yaptırımların uygulanmasında «ters etkilerinin» dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu etkinin gelmesi uzun sürmemiştir. Almanya'da yıllık enflasyon rekor seviyelere ulaşmıştır, Alman halkı ürün kıtlığı ve fiyat artışlarından şikâyet etmektedir.

Enerji kaynaklarının fiyatlarındaki artış nedeniyle, ülke «yeni yoksulluk» ile karşı karşıya kalmıştır. Ona göre, nüfusun bir kısmı zaten fazladan kilovat harcamamaya ve enerji tasarrufu yapmaya çalışmamakta, maliyetleri azaltmaya daha fazla ikna edilmelerine gerek kalmamaktadır.

Kimyasal endişeler de Rus enerji ambargosunun Alman endüstrisi için yıkıcı sonuçlara yol açacağı konusunda uyarıda bulunmaktadır. Örneğin, bir ülke Rusya'dan gaz ithalatını durdurmaya karar verirse, çelik, kimya ve kâğıt endüstrisi işletmeleri birkaç hafta içinde kapanacaktır.

Bloomberg'in tahminlerine göre, ülkede Rus gazının reddedilmesi durumunda 220 milyar avroluk bir üretim düşüşü meydana gelecektir.

Yakıt fiyatlarındaki artış nedeniyle, Fransa'nın çeşitli şehirlerindeki yüzlerce taksişoförü protestolara katılmıştır. Mart ayı sonuna kadar ülkedeki petrol ürünlerinin maliyeti tarihi zirveye ulaşmıştır: dizel yakıtı litre başına 2,1165 avroya, benzin SP95 1,967'ye ve Süper SP95 2,0042'ye yükselmiştir.

Fransızlar gelecek sezon arz kesintileri riski nedeniyle elektrik ve gazdan tasarruf etmeye çağırılmaktadır, ‘aksi takdirde kışın işler kötü olabilir’.

Parlamentoda yaptırımlar nedeniyle tarıma yönelik tehditler hakkında bahsedilmektedir: çiftçiler gelecek yıl azotlu gübre kıtlığı nedeniyle üretimde bir azalmaya izin vermektedir. Siyasetçiler, Avrupalı azotlu çözüm üreticilerinin, AB'nin Rusya'ya karşı yaptırımlarından sonra değeri rekor seviyelere ulaşan gaza bağlı olduğunu belirtmektedir.

Yerel basında, Batı'nın Rus karşıtı yaptırımlarının başarısızlığı hakkında görüşler ortaya çıkmaktadır. Gazeteciler son zamanlardaki kısıtlayıcı önlemlerin başarılı olamayacağına inanmaktadır, çünkü bu tür adımlar daha önce istenen sonucu vermemiştir.

2022 yılın mart ayının sonunda İspanya, enerji fiyatlarının ayarlanması ve istihdamdan tasarruf edilmesini talep eden mitinglere boğulmuştur: İspanya'nın 58 şehrinde büyük çaplı protestolar düzenlenmiştir.

Çiftçiler ve kamyoncular da ülke genelinde greve gitmiştir. Madrid'de ulaşım işçileri akaryakıt zammına karşı çıkmıştır, buna 4 bin kişi katılmıştır.

İspanyol medyası tarafından yapılan bir ankete göre, katılımcıların neredeyse yarısı evde ısıtmayı kullanmayı bırakmıştır, %44'ü daha az gıda ve tüketim malları satın almaya başlamıştır ve %22'si ‘yağmurlu bir gün’ için stok yapmaya karar vermiştir.

Bundan önce, İspanya'daki yetkililer mağazaların istisnai durumlarda tek bir alıcıya satabilecekleri ürün sayısını sınırlamasına izin vermiştir.

Ayrıca Ekonomik yaptırımların, AB'nin bazı üyelerinin tarım sektöründe önemli etkilere yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu etkilerin ana unsurları aşağıda sıralanmıştır:

Pazar kaybı: Özellikle tarım sektöründe Rusya ile yakın ilişkiler içinde olan bazı AB ülkeleri, Rusya'nın karşı yaptırımları nedeniyle pazar kaybı yaşadılar. Örneğin, Baltık ülkeleri, Finlandiya, Polonya ve Almanya gibi ülkeler, Rusya'nın en büyük tarım ürünleri ithalatçılarından biri olmaları sebebiyle tarım ürünlerinin satışında zorluklarla karşılaşabilirler.

Ekonomik sıkıntılar: Rusya'daki pazar kaybı, bazı AB ülkelerinin tarım sektörü için ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmasına neden oldu. Tarım işletmeleri ve çiftçiler, pazar eksikliği sonucunda satış hacimlerindeki azalma ve gelirlerdeki düşüşle mücadele etmek zorunda kaldılar. Ekonomik zorluklar: Rusya'da yaşanan pazar kaybı, bazı AB ülkelerinin tarım sektörü için ekonomik sıkıntılara neden oldu. Tarım işletmeleri ve çiftçiler, pazareksikliği sonucunda satış hacimlerindeki azalma ve gelirlerdeki düşüşle karşı karşıya kaldılar.

İhracat Stratejilerinin Yeniden Değerlendirilmesi: Avrupa Birliği üyesi bazı ülkeler, yaptırımlar ve karşı yaptırımlara verilen yanıtla yönelik tarım ürünleri ihracat stratejilerini

yeniden gözden geçirmek zorunda kalmışlardır. Bu ülkeler, Avrupa içinde ve dışında alternatif satış pazarlarını aramak için daha etkin bir şekilde hareket etmişlerdir.

AB Desteği: Avrupa Birliği, yaptırımlar ve karşı yaptırımlardan kaynaklanan zorluklarla başa çıkmak için üye ülkelere yardım etmek amacıyla önlemler almıştır. Bu önlemler arasında finansal destek sağlanması, zararların telafi edilmesi ve tarım sektörünü teşvik etmeye yönelik programların geliştirilmesi bulunmaktadır.

Tarım Üretiminin Çeşitlendirilmesi: Bazı AB ülkeleri, ihracat pazarlarına olan bağımlılığı azaltmak amacıyla tarım pazarlarını geliştirmeye ve üretimi çeşitlendirmeye daha fazla odaklanmışlardır. Bu çabalar arasında Rusya dışındaki pazarlara yönelik girişimler de bulunmaktadır.

Yaptırımlardan etkilenen ülkelerin belirlenmesi, onların özel ekonomik yapılarına, Rusya'ya olan bağımlılıklarına ve diğer faktörlere bağlıdır. Ancak, geleneksel olarak Rusya ile yakın ticari ilişkilere sahip olan Polonya, Litvanya, Letonya, Estonya, Finlandiya ve Almanya gibi ülkelerin, yaptırımlar ve karşı yaptırımlardan potansiyel olarak en çok etkilenecekleri öne çıkarılabilir.

Dolayısıyla bu yaptırımların Avrupa Birliği'nin kendilerini de olumsuz etkileyerek ülke durumlarını daha da kötüleştirdiği görülmektedir.

AB, bu yaptırımlarla Ukrayna ve diğer AB ülkelerinin güvenliğini savunmayı hedeflemektedir. Ancak, gördüğümüz gibi AB ülkelerinde yaptırımların etkileri farklılık göstermektedir.

Öncelikle, AB ülkeleri arasında yaptırımların uygulanması konusunda farklı görüşler vardır. Bazı ülkeler Rusya'yla olan ticarî ilişkilerini sürdürmek istedikleri için yaptırımlara karşı çıkmaktadır. Bazıları ise, yaptırımların devam etmesi gerektiğini savunmaktadır.

Yaptırımların AB ülkelerine en büyük etkisi, ticaret ilişkilerine neden olan ekonomik kayıplar olmuştur. Rusya AB'nin dış ticaret ortaklarından biridir ve en büyük petrokimya ve doğalgaz kaynaklarına sahiptir. Bu nedenle, yaptırımlar bu ülkelerin Rusya ile olan ticaretlerinde ciddi bir azalmaya yol açmıştır. Özellikle, Almanya, İtalya ve Fransa, Rusya ile olan ticaretlerinde önemli kayıplar yaşadılar.

Yaptırımların diğer bir etkisi, Avrupa ülkelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin bozulmasıdır. Özellikle Orta ve Batı Avrupa ülkeleri, Rusya ile olan ticaret ortaklıkları nedeniyle yaptırımların ardından birbirlerine karşı suçlamalarda bulundular. Ancak, yaptırımların uzun süre devam etmesi nedeniyle, ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar azalmıştır.

Sonuç olarak, AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarının ülkeler üzerindeki etkisi farklılık göstermektedir. Yaptırımların en belirgin etkisi, ekonomik kayıplarına neden olan

ticaret ilişkilerinde yaşanan azalmadır. Ancak, yaptırımların uzun süre devam etmesi, ülkeler arasındaki ilişkileri etkilemiş olsa da bazı ülkeler çok önemli müttefiklerine olan bağımlılıklarını değiştirmeden yaptırımlara devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIMLARININ RUS DIŞ POLİTİKA KONSEPTİ ÜZERİNDEKİ POTANSİYEL ETKİLERİ

3.1. Ekonomik Yaptırımların Rus Dış Politikası Üzerindeki Etkileri

Avrupa Birliği'nin yaptırımlarının Rusya'ya olan etkisi, ülkenin dış politikası üzerinde çeşitli sonuçlara yol açmıştır. Öncelikle, bu yaptırımlar Rus ekonomisine büyük zararlar vermiştir ve Rusya, enerji kaynaklarına olan bağımlılığını azaltmak için alternatif çözümler aramak zorunda kalmıştır. Bu durum, Rusya'nın Asya ülkeleriyle olan ilişkilerini güçlendirmesine yol açmıştır. Özellikle, Rusya Çin ve Hindistan ile olan ilişkilerini artırmaya odaklanmıştır, böylece Asya ülkeleriyle ticaretini artırmıştır.

İkinci olarak, Rusya ve AB arasındaki siyasi, sosyal ve kültürel ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Rus hükümeti, bu yaptırımları AB'nin saldırgan bir davranışı olarak görmektedir ve bu da Rusya ve AB arasındaki siyasi-sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur.

Üçüncü olarak, Rusya'nın Ukrayna politikasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu yaptırımlar, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri, siyasi ve ekonomik müdahalelerini sınırlamıştır ve bu da Rusya'nın Ukrayna politikasında değişiklik yapmasına yol açmıştır.

Son olarak, Rusya'nın uluslararası itibarını da ciddi şekilde zedelemiştir. Rusya'nın uluslararası itibarı ve statüsü yaptırımlar nedeniyle zarara uğramıştır ve bu da Rusya'nın Batılı ülkelerin yanı sıra diğer ülkelerle ilişkilerinde de olumsuz etkilere yol açmıştır.

AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları Rusya'nın ekonomik kayıplar yaşamasına, siyasi-sosyal ilişkilerinin zayıflamasına, Ukrayna politikasında değişiklik yapmasına ve uluslararası alandaki itibarının düşmesine neden olmuştur. Ancak, yaptırımların sonuçları her zaman tahmin edilemez ve AB ülkeleri alternatif planlar geliştirmek zorundadır. Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlarının Rusya'nın dış politikası üzerindeki etkileri oldukça tartışmalıdır. Yaptırımların Rusya'ya ekonomik açıdan ciddi bir zarar verdiği, ancak Rusya'nın yaptırımlara karşı kararlı bir tutum sergilediği kabul edilmektedir. Bazı çalışmalar, yaptırımların Rusya'nın Batı'ya olan bağımlılığını azalttığını ve Rusya'yı diğer ülkelerle daha yakın iş birliği aramaya ittiğini göstermiştir. Bununla birlikte, yaptırımların Rusya'nın Ukrayna politikasında bir değişikliğe neden olmadığı da belirtilmektedir.

Batılı devletler tarafından uygulanan yaptırımlarla Rusya, uluslararası sistemden tecrit riski altına girmiştir. Ancak bazı bölgesel güçler sayesinde Moskova, yaptırımlara rağmen serbestçe hareket edebileceği bir alan elde etmiştir. Bu fırsatı sağlayan ülkeler arasında Çin, Hindistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ön plana çıkmaktadır.

Rusya'nın dış ticaret alanında 2022 başı, geçmiş trendlerin bir devamı niteliğindedir. Ancak mart ayında yaptırımların uygulanmasıyla durum değişiklik göstermiştir. Önceden

Rusya'nın ihracat ve ithalatının yaklaşık %55'i yaptırımlara katılan ülkelerden gelmekteydi. Rusya, dış ticaretini yeniden şekillendirmek zorunda kalmıştır ve dost olmayan ülkelerin payı %45'e düşmüştür. Bu değişim, Asya ülkeleriyle yapılan iş birlikleri sayesinde hızla gerçekleşmiştir.

Şekil 3.1 Batı yaptırımları altında Rusya Federasyonu'nun dış ticareti 2022 yılında Rusya Federasyonu'nun dış ticaret dinamikleri, 2021 yılına kadar %

Kaynak: UN COMTRADE statistics, SPUTNIK

Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Rusya'nın dış ekonomik faaliyetlerinde BDT, BRICS, SCO, APEC gibi çok taraflı ekonomik iş birliği alanlarını ve AEB çerçevesinde entegrasyonunu güçlendirmeyi öncelikli alanlar olarak belirlemektedir.

BDT, daha önce Sovyetler Birliği'ne üye olan devletlerin bir araya geldiği bir topluluktur: Rusya, Belarus, Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan,

Kırgızistan ve Türkmenistan. Ukrayna ise hiçbir zaman bu topluluğa resmi olarak üye olmamıştır.

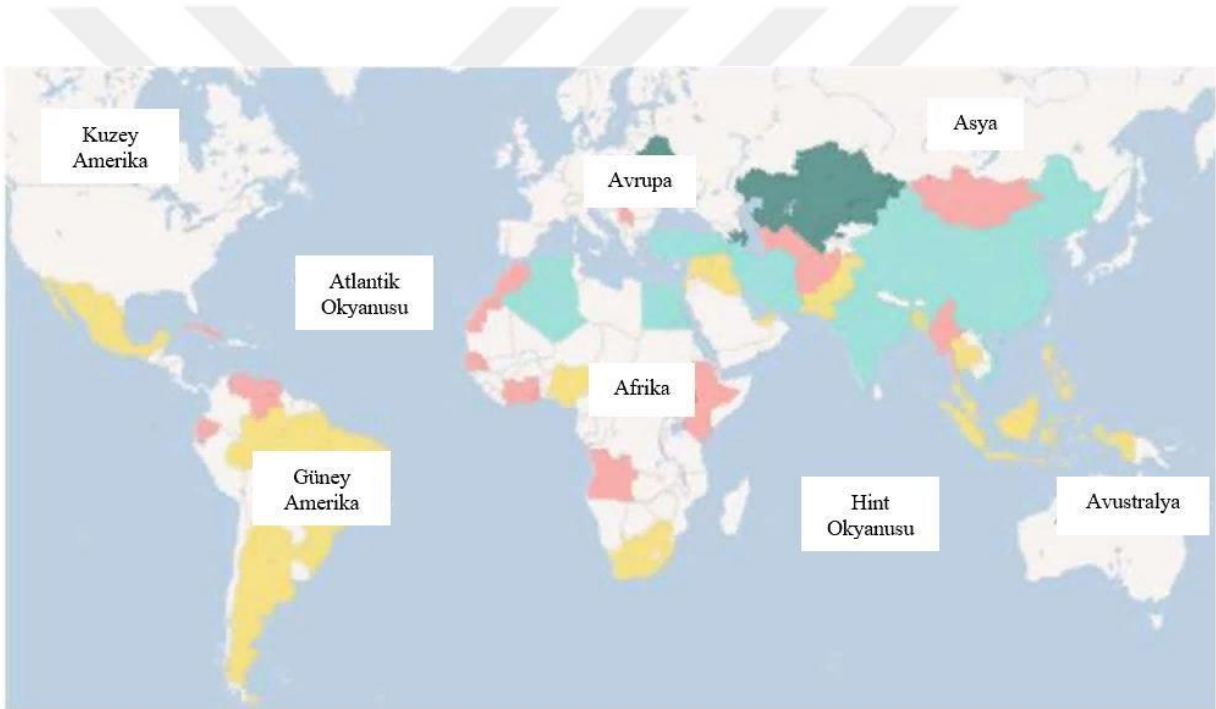
BRICS, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın devletlerarası bir birliğidir.

SCO, Şanghay İş birliği Örgütü olarak bilinen Hindistan, Kazakistan, Çin, Kırgızistan, Tacikistan, Pakistan ve Özbekistan gibi ülkelerin oluşturduğu bir topluluktur.

APEC, Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği olarak bilinir ve şu anda 21 üye ülkeye sahiptir.

AEB, uluslararası bir bölgesel ekonomik entegrasyon örgütü olup Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'dan oluşmaktadır.

Rus ihracat merkezi, Rusya'nın öncelikli ihracat alanlarını içeren dört ülke grubunun güncel haritasını oluşturmuştur.

Şekil 3.2 Rusya'nın ihracat alanları

- Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Beyaz Rusya gibi eski SSCB ülkeleri, zaten ticari ve ekonomik ilişkilerin kurulduğu ülkelerdir (3 ülke, 35,9 milyar \$).
- Çin, Hindistan, Vietnam, Türkiye, Mısır, Cezayir ve İran gibi Asya ve Orta Doğu'nun büyük ülkeleri, Rusya'nın dostça ortaklarıdır (7 ülke, 46,9 milyar \$).
- Latin Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya'da bulunan büyük pazarlar ise büyüme potansiyeline sahip pazarlardır (15 ülke, 15,7 milyar \$).
- Sırbistan, Fas, Kenya ve diğer bazı ülkeler, Rus tedarikini artırma potansiyeline sahiptir (15 ülke, 4,6 milyar \$).

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, yeni ticari ve ekonomik ilişkilerin inşasının yanı sıra dost devletlerle mevcut bağları güçlendirmeyi mümkün kılmıştır. Rus ekonomisi, ülkenin dış ekonomik kalkınma stratejisi doğrultusunda alternatif ticaret yollarını ve satış pazarlarını aramak ve inşa etmek için hız kesmeden devam etmektedir.

3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Son on yılda Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkiler, küresel politikanın kilit unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu iki ülke arasındaki gerilim ve çatışmalar artarken, yaptırımlar diplomatik alanda etkili bir araç olarak önem kazanmıştır.

İlişkilerde önemli bir dönem, Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesidir. Bu eylem, ABD ve Avrupa müttefikleri tarafından yaptırımların uygulanmasını hızlandıran bir katalizör olmuştur. Yaptırımlar, Rus ekonomisinin belirli bireyleri, şirketleri ve sektörleri hedef almıştır.

ABD tarafından uygulanan yaptırımlar, iki ülke arasındaki çeşitli ekonomik ilişkilere doğrudan kısıtlamalar getirmiş, Rusya'nın sermaye piyasasına erişimini sınırlamış ve Rusya'ya teknoloji ile bazı ekipmanların ihracatını engellemiştir. Yaptırımlar, önemli sektörleri içeren büyük petrol, makine, taşımacılık, savunma, metalurji şirketleri ile bazı bankalar, 275 kişi ve 476 şirket gibi önemli sektörlerle yöneliktir.

Yaptırımlar, ABD veya müttefikleri için kritik olan şirketlere (örneğin, roket motorları üreten Energomash gibi) uygulanmamıştır. Uygulanan sınırlamaların etkinlik derecesini değerlendirmek oldukça zordur, çünkü bunlar diğer ekonomik faktörlerle birleşmiştir. Bu faktörler arasında Rusya'da 2014'ten bu yana ekonomik büyümenin %3'ten %0,7'ye düşmesi, rublenin dolar karşısında %50'den fazla değer kaybetmesi, ülkedeki enflasyonun artması, bütçe açığının büyümesi, Rusya'dan sermaye çıkışının artması, ülkede yoksulluğun artışı, ekonomik çeşitlenmenin yavaş olması, yolsuzluk, olumsuz demografik koşullar vb. bulunmaktadır. Genel olarak, yaptırımlar ve yukarıda belirtilen faktörler Rus ekonomisine ciddi zarar vermiş olsa da, uzmanlar, Rus ekonomisinin zamanla toparlandığını ve ABD'nin başlangıçta beklediği etkiyi taşımayan ekonomik önlemlerin politik etkilerini sürdürdüğünü belirtmektedir. (Lyudmila Yurievna Ananievna. Vliyanie sanktsiy na rossiysko-amerikanskije otnoşeniya // Obrazovatelny portal «Spravochnik». — 23.02.2021. — URL https://spravochnik.ru/mezhdunarodnye_otnosheniya/vliyanie_sankciy_na_rossiysko_amerikanskije_otnosheniya/, Erişim tarihi: 02.12.2023).

Ülkeler arasındaki diplomatik ilişkiler daha da gerilmiştir. Siber saldırılara, seçimlere müdahalelere ve diğer bölgelerdeki çatışmaların desteklenmesine yönelik suçlamalar,

diplomatik söylemdeki savaşı şiddetlendirmiştir. Batılı ülkelere yönelik yaptırımlara karşı Rusya, ABD dahil olmak üzere batı ülkelerine karşı karşı-yaptırımlar uygulamıştır. Belirli ürünlerin ithalatının yasaklanması, ulusal bağımsızlığın bir göstergesi ve yaptırımların etkilerini hafifletme çabası olarak görülmüştür.

Rusya ve ABD arasındaki ilişkiler bir dizi küresel çatışmayı etkilemektedir. Suriye ve Libya krizleri, bu iki devlet arasındaki rekabetin sahalarına dönüşmüştür. İki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği, diyalog için hazırlıklıları, her iki ülkenin iç ve dış politikasındaki değişiklikleri ve küresel jeopolitik kaymalar gibi bir dizi faktöre bağlıdır.

Şekil 3.3 ABD ve AB yaptırımları (AB'ye göre ABD yaptırımları daha fazladır)

Kaynak: EPRS

2014 yılından itibaren, özellikle Obama Yönetimi tarafından büyük ölçüde kısıktırılan Ukrayna krizi bahanesiyle, ABD'nin Rusya'ya yönelik 'sistemik frenleme' politikasına yönelik adımlar atılmış ve etkileşimin temelini çökertme yoluna gidilmiştir. Donald Trump'ın seçim zaferi sonrasında, ABD Başkanı birkaç kez Rusya ile ilişkileri daha sürdürülebilir bir zeminde yeniden kurma arzusunu ifade etmiş olmasına rağmen, Washington tarafından düşmanca bir çizgi sürdürülmüştür. 2014-2021 yılları arasındaki süreçte yürütülen çatışma bağlamında, ABD Rusya'ya karşı çeşitli yöntemleri kullanmıştır. Bunların arasında:

- ✓ Ekonomik yaptırımlar;
- ✓ Askeri-politik araçlar;
- ✓ Propaganda ve diğer yöntemler bulunmaktadır.

Şekil 3.4 Rusya ile ABD arasındaki ticaret hacmi

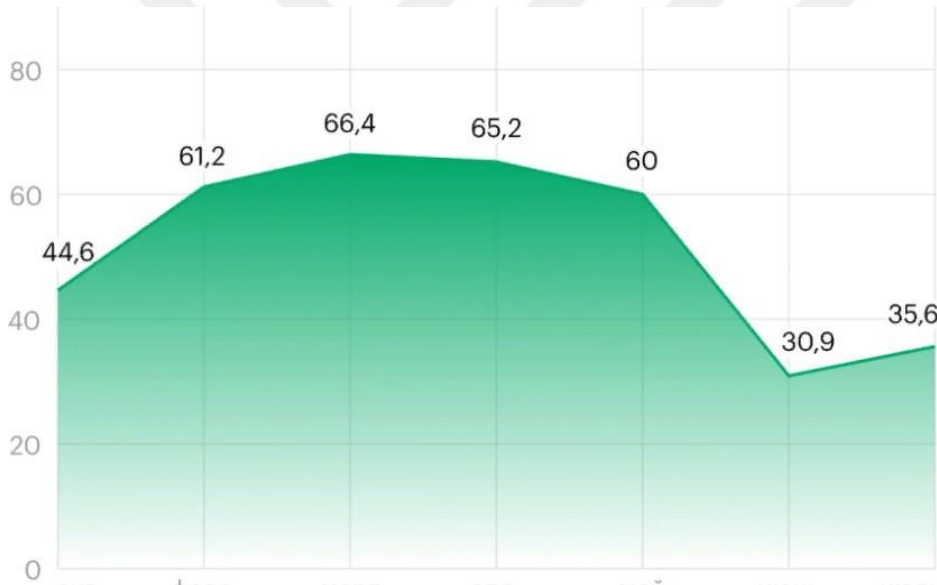
Kaynak: US Census Bureau

Toplamda, 2014-2021 yılları arasında çeşitli Amerikan kısıtlamaları altında 288 Rus vatandaşı ve 485 kuruluş etkilenmiştir. 2014-2021 yılları arasındaki Rusya-Amerikailişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden biri, ABD'nin iç politik konjonktürü olmuştur. Bu konjonktürün bir parçası, Rusya'nın Amerikan seçimlerine müdahale iddiaları ve Rus fobiye içeren temelsiz iddiaların partiler arası mücadelede kullanılmasıdır. Rusya ise ulusal çıkarlarını koruma amacıyla Amerika'nın dostane olmayan eylemlerine karşı önlemler almaktadır. Bu önlemler asimetrik ve ayna nitelikli olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Aynı zamanda, Rusya, ABD hükümetinin karşılıklı ve eşit iş birliğine gerçekten hazır olması durumunda, ilişkilerin normalleşme olasılıklarını kapatmamaktadır. Ancak, genel olarak, Rusya ve ABD arasındaki iş birliği olanakları, Rusya-Amerika ilişkilerindeki genel olumsuz durum nedeniyle sınırlıdır. Diplomatik mülkiyet sorunu hala çözülmemiş bir sorun olarak durmaktadır. Ayrıca, silah kontrolü konusu da endişe yaratmaktadır. Ancak aynı zamanda, uluslararası ve bölgesel konularda ikili temaslarda bir artış gözlemlenmektedir.

Şekil 3.5 Rusya'dan ABD'ye ithalat 2023

Kaynak: US Census Bureau

Şekil 3.6 ABD' den Rusya'ya ihracat 2023

Kaynak: US Census Bureau

Yakın yıllarda, uzmanların öngörülerine göre, Rusya-Amerika ilişkilerinin genel ortamının çatışmalı bir nitelikte olması beklenmektedir. En ciddi sorunlar stratejik istikrar ve bununla bağlantılı olarak nükleer silahların yayılmasını önleme konularında gözlemlenmektedir. Daha az önemli ancak yine de çatışmalı olan diğer konular arasında enerji ve uluslararası hukuk sorunları bulunmaktadır. Bütün bunların yanında, Rusya ve ABD'nin ekonomik bağlantılarını istikrar aşırarak bir kompleksin olmaması, Rusya-Amerika ilişkilerinin gelişimini zorlaştırmaktadır. Bölgesel düzeydeki durum ise potansiyel olarak çatışmalı olup devam etmektedir. Birçok anlaşmazlık, ABD ve Rusya arasında soğuk savaş

döneminden miras kalmıştır. En büyük çelişkiler Avrupa'da gözlemlenmektedir. Orta Asya konusunda da karşıt görüşlere sahiptirler. Ancak aynı zamanda, bölgesel düzeyde, Rusya-Amerika etkileşiminin yapıcı olabilecek koşulları oluşturabilecek bir dizi stabilizasyon faktörü bulunmaktadır. Yakın gelecekte, Asya-Pasifik bölgesinin Rusya-Amerika etkileşiminde önemli bir rol oynaması beklenmektedir. (Kak sanktsii vliyayut na otnoşeniya mejdu Rossiei i ŞŞA: analiz i posledstviya // Nauçnie.Ru — portal dlya studentov i aspirantov. — 26.10.2023. — URL <https://nauchniestati.ru/spravka/vliyanie-sankcij-na-rossijsko-amerikanskieto-otnoşeniya/>, (Erişim tarihi: 20.12.2023).

Zorluklara rağmen, yaptırımlar aynı zamanda diplomatik çözüm arayışlarına yönlendirici bir etken olabilir. Her iki ülke, ilişkileri geliştirmeye katkıda bulunan ortakçıkarlar ve iş birliği alanları bulabilir.

Sonuç olarak, Rusya ve ABD arasındaki ilişkiler, yaptırımların uygulandığı dönemde karmaşık ve çok yönlü kalmaktadır. Yaptırımlar ekonomi ve diplomasi üzerinde etkiler yaparken, aynı zamanda uluslararası ilişkiler alanında yeni olanakların keşfedilmesine teşvik edici bir güç olabilir. Gelecek, her iki tarafın da dünya istikrarı çıkarları doğrultusunda diyalog ve yapıcı iş birliğine hazır olma derecesine bağlıdır.

3.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti

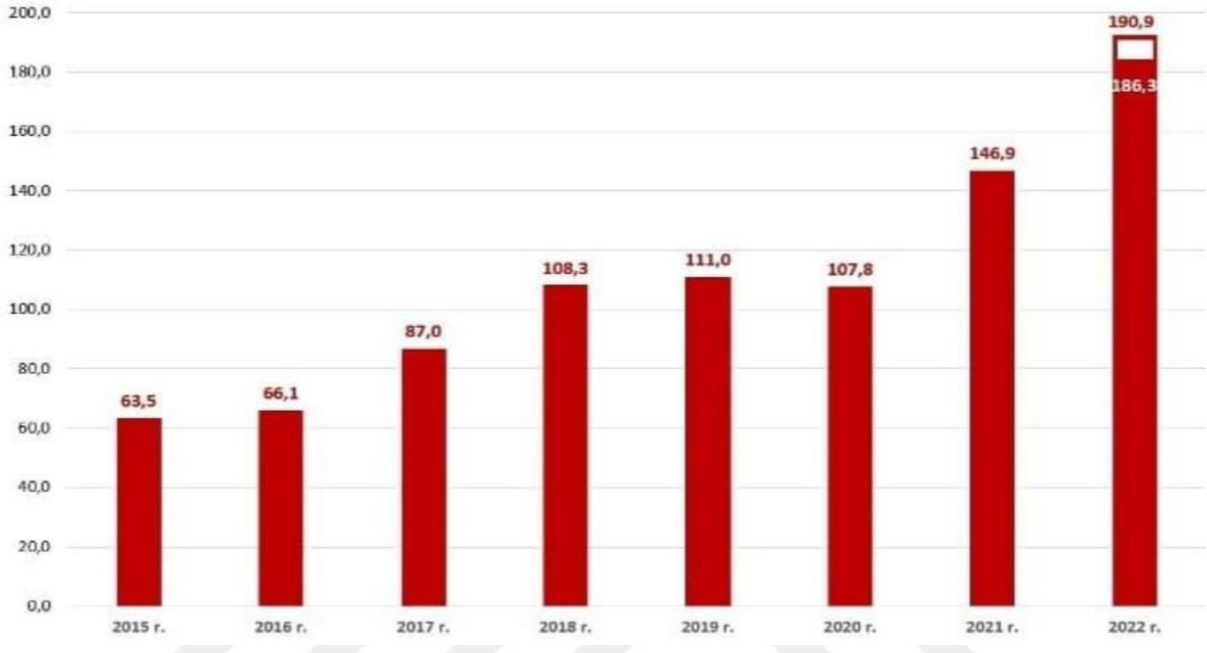
Rusya, Batı'nın yaptırımlarına karşı Çin ile stratejik bir ortaklık geliştirmeyi tercih etmiştir. Son yıllarda Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler, birçok alanda hızla ilerlemiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi önemli ölçüde artmıştır. Şu anda Rusya'nın Çin'e ihracatı, Batı ortaklarına olan ihracatından daha fazladır. Bu sayede Rusya, yaptırımların etkisini dengeleme imkânı bulmuştur.

2022'de Çin, Rusya'dan gaz ve petrol alımlarını artırmaya başlamıştır. Ayrıca, Rus tarım ve gıda endüstrisi ürünleri de Çin'e olan ihracatta artış göstermektedir. Bunun yanı sıra, Çin otomobil ve inşaat makineleri ihracatı da Rusya'ya doğru artış göstermiştir. Ayrıca, Çin yatırımcılarının Rusya'da petrol ve gaz kimyası, kereste işleme tesislerinin inşasına katılımı da tartışılmaktadır.

Ancak, bazı Çinli üreticiler hala Rus pazarını terk etmiştir. Örneğin, Huawei Rusya'daki geliştirme merkezini kapatmış ve akıllı telefonların ve baz istasyonlarının doğrudan Rusya'ya gönderimini durdurmuştur. Batı pazarları, yıllık geliri 100 milyar doları aşan bir şirket için Rus pazarlarından daha önemli olduğundan bu tercih yapılmış olabilir.

Yine de akıllı telefonlar paralel ithalat yoluyla hâlâ Rusya'ya girmeye devam etmektedir. Baz istasyonlarının teslimatı ise muhtemelen hükümet düzeyinde müzakere

edilmiş ve doğrudan değil, aracılar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, Çin mallarının Rusya'ya gönderimi AB veya ABD'nin kısıtlayıcı listelerine dahil olan ürünlerin ithalatından daha yavaş büyümektedir. Çoğu zaman Çinli şirketler, yaptırım riskleri nedeniyle arzı artırmaya hazır değildir ve devletlerarası düzeyde yaptırımları atlatmak kolay bir süreç değildir.

Şekil 3.7 Rusya ve Çin arasındaki ticaret hacmi

Kaynak: russian-trade.com

Aynı zamanda, 2022 yılında Rusya ve Çin arasındaki ticaret hacmi, çeşitli tahminlere göre (resmi veriler henüz Rusya veya Çin tarafından yayınlanmamıştır), 186,3 milyar dolardan 190,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu da Çin'i Rusya'nın en büyük dış ticaret ortağı haline getirmiştir ve hızla ilerlemektedir. ('Otkritiy jurnal' <https://journal.open-broker.ru/research/torgovlya-pod-sankciyami/>, Erişim tarihi: 11.10.2023).

Bununla birlikte, Rusya'nın Çin'e olan bağımlılığı da risklere neden olabilir. Çin, Rusya'nın enerji sektörü için birçok ticaret fırsatı sunmakla birlikte, Çin'in ekonomik ve siyasi gücü, potansiyel bir risk olarak ortaya çıkabilir. Ayrıca, Rusya'nın Çin ile olan ilişkileri, Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı yaptırımların kalkması durumunda zarar görebilir. (Rossiysskiy sovet po mejdunarodnim delam, Sergey Sanakoev, 3 Mart 2022, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/kitay-nikogda-i-ni-pri-kakikh-usloviyakh-ne-prisoedinitnya-k-lyubym-sanktsiyam-i-odnostoronnim-aktsi/>, Erişim tarihi: 11.10.2023).

Sonuç olarak, Rusya ve Çin arasındaki stratejik ortaklık, Rusya için bir çıkış yolu olabilir, ancak bu ortaklık, Rusya'nın Batılı ülkelerle olan ilişkilerini değiştirmesini

gerektirebilir. Rusya'nın Çin ile olan ilişkileri ekonomik ve stratejik açıdan önemli olmasına rağmen, uzun vadeli olarak sürdürülebilir olup olmayacağı belirsizdir.

3.1.3. Körfez Ülkeleri

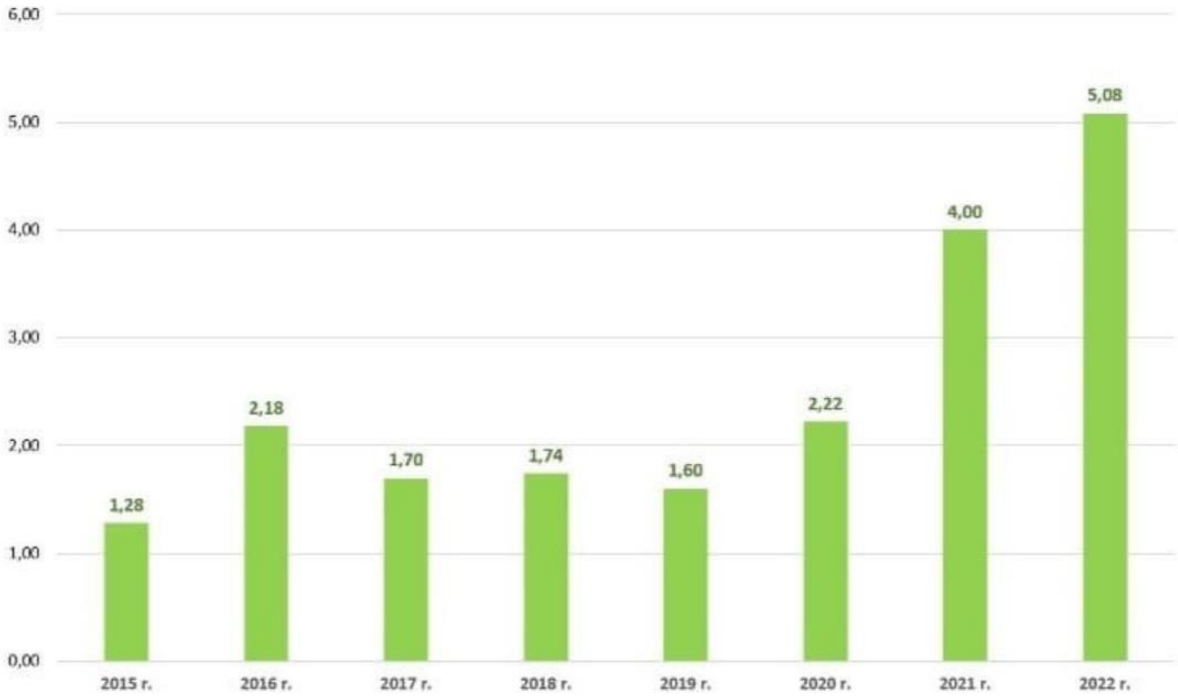
Rusya'nın Körfez ülkeleri ile olan bağlantıları, bu yaptırımları etkilemektedir. Özellikle enerji sektörü üzerindeki yaptırımlar, Körfez ülkeleri için önemli bir fırsat sunmaktadır. Rusya, dünyanın en büyük petrol üreticilerinden biri olduğu için petrol gelirleri de ülke için kritik bir konudur. Ancak, yaptırımlar nedeniyle Rusya, petrol ihracatında zorluklar yaşamaktadır.

Bu durumda, Körfez ülkeleri devreye girer. Özellikle Rusya'nın en büyük petrol alıcısı olan Çin'in yanı sıra, Körfez ülkeleri de Rusya'nın petrol ihracatına destek vermektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'ın Ekim 2019'da Rusya'yı ziyaretinde, enerji bakanları arasında petrol fiyatlarını destekleme konusu ele alınmıştır.

Körfez ülkeleri aynı zamanda Rusya ile diğer alanlarda da iş birliği yapmaktadır. Özellikle Rusya'nın Suriye politikası, Körfez ülkeleri arasında özellikle Suudi Arabistan gibi ülkelerin tepkisine neden olmuştur. Ancak, son dönemde yapılan görüşmelerde, Körfez ülkelerinin Suriye konusunu da ele aldığı bilinmektedir.

Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları, Rusya'nın Körfez ülkeleri ile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Ancak, Körfez ülkeleri hem petrol ihracatı hem de diğer alanlarda Rusya ile iş birliği yapmaya devam etmektedir.

Çin ve Hindistan'ın enerji ihtiyaçları ve Suudi Arabistan ve BAE'nin enerji politikası, yaptırımlara rağmen Rusya'nın enerji piyasasında aktif bir rol oynamasını sağlamaktadır. Özellikle Suudi Arabistan ve BAE, Batı dünyasının Rusya'yı sıkıştırma politikasında bir bağlantı olarak görülmektedir. Çünkü bu ülkeler daha fazla petrol üretseydi, zaten rekor seviyeye ulaşmış olan enerji fiyatlarının düşmesine neden olacaktı. Bu da Rus ekonomisinin çöküşünü hızlandıracağına inanılıyordu. Ancak, 5 Ekim 2022'de OPEC ve OPEC+ grubu, günlük petrol üretimini 2 milyon varil azaltma kararı almıştır. (Salma El Wardany-Grant Smith-Fiona MacDonald-Golnar Motevalli, "OPEC+ Rebuked by US After Cutting Output to Keep Prices High", Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-05/opec-panel-recommends-2-million-barrel-cut-to-output-limits>, Erişim tarihi: 13.10.2023).

Şekil 3.8 Körfez ülkeleri ile ticaret hacmi

Kaynak: ria.ru

Kısaca, Rusya ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin derin bir hale gelmesi görülmektedir. Bununla birlikte, Moskova-Riyad hattı boyunca enerji ilişkileri yoğunlaşmıştır. Mesela, iki devlet enerji fiyatları konusunda ortak bir duruş sergilese de olumlu olmuştur. Suudi Arabistan, Rusya aracılığıyla Kuzey Kutbu'nda aktif bir oyuncuya dönüşmektedir. Bu bağlamda Ocak 2018'de Suudi Aramco ve Novatek şirketleri arasında bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Riyad, Kuzey Kutbu'nda doğal gaz ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) üretiminde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. (Richard Clifford, “When the Kingdom Comes: Saudi Arabia in the Arctic”, The Polar Connection, <https://polarconnection.org/saudi-arabia-arctic/>, Erişim tarihi: 13.10.2023).

3.1.4. Afrika

Son yıllarda, Rusya Afrika ile olan bağlarını güçlendirmeyi ve genişletmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle, Afrika, Rusya için stratejik bir ortaklık haline gelmiştir.

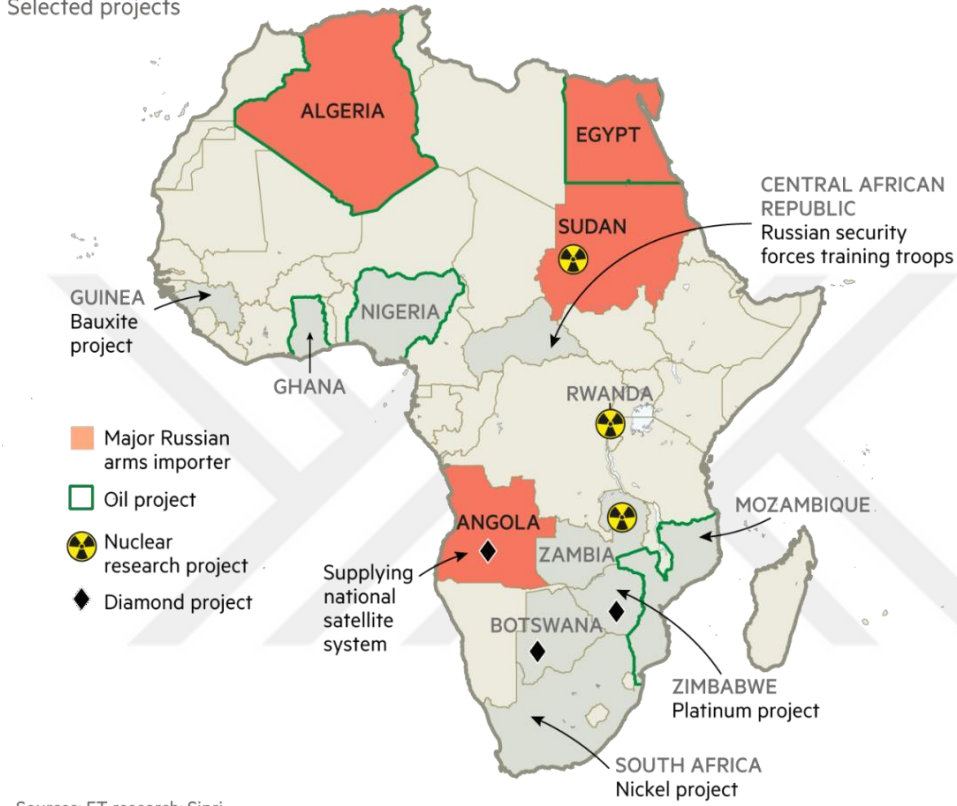
Ancak, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Rusya'nın Afrika'ya olan bağımlılığını artırmıştır. Rusya, Avrupa piyasalarına erişimini kaybettiği için Afrika piyasalarına yönelik bir dış politika stratejisi benimsemiştir.

Rusya, Afrika ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmek için birçok adım atmıştır. Petrol ve doğal gaz çıkarımı, nükleer enerji santralleri, madencilik, tarım ve gıda ürünleri üretimi gibi alanlarda birçok projeye sahiptir.

Ekonomik ilişkilerin yanı sıra, Rusya aynı zamanda askeri, siyasi ve diplomatik açıdan da Afrika'da var olmaya çalışmaktadır. Askeri tatbikatlar düzenlemekte, askeri teçhizat satmakta ve askeri üsler kurmaktadır. Aynı zamanda siyasi ve diplomatik açıdan da aktiftir ve birçok ülke ile ikili anlaşmalar imzalayarak bu ülkelere destek sağlamaktadır.

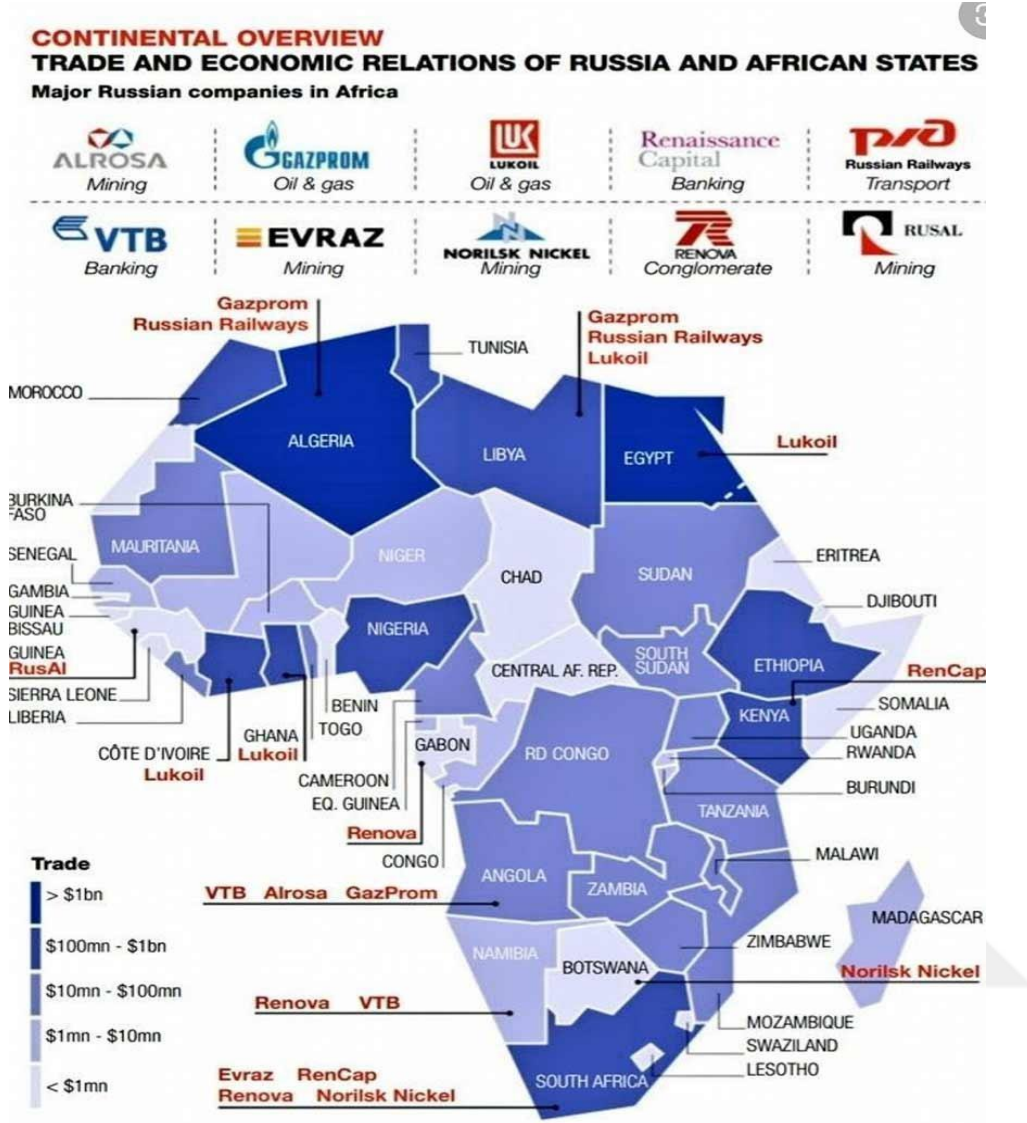
Russia widens scope in Africa

Selected projects

Şekil 3.9 Rusya Afrika'daki kapsamını genişletmektedir.

Rusya için öncelikli hedef, Güney Afrika, Mısır, Nijerya gibi büyük devletler ve Arap Mağrip Birliği, Sahel Beşliği gibi önemli alt bölgesel kuruluşlarla ticaret ilişkilerini serbestleştirmektir. Bu sayede ticaret, ekonomik ve endüstriyel iş birliği için uygun bir ortam oluşturulması hedeflenmektedir. Rusya-Afrika ilişkilerinin istenen serbestleştirilmesi, uzun vadede ticari, ekonomik ve endüstriyel ve yatırım iş birliğinin tüm yönleri için uygun bir ekosistem oluşturmalıdır.

Şekil 3.10 Afrika ile ticari ve ekonomi ilişkiler

Kaynak: finrock.ru

2021 Ocak ayından bu yana Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi'nin faaliyete geçmesiyle birlikte, Rus şirketleri için 1,34 milyar insana ve yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip tüm Afrika ticaret alanına erişim fırsatları sunulmaktadır.

Rusya'nın enerji kaynakları, gıda ve sanayi ürünleri gibi ihracat alanları GAC'ye yönelik olarak geliştirilmelidir. Ayrıca tarımsal sektörün bilimsel ve teknolojik bileşenlerinin geliştirilmesi, hayvancılık ve tarımsal ürün işleme gibi konularda Rusya'nın liderlik rolü oynaması gerekmektedir.

Rusya, tarımsal ürünlerin üretimi için bilimsel araştırmaların ve teknolojilerin bölgeye aktarılmasına öncülük etmelidir. Bu sayede Afrika'daki açlık ve yetersiz beslenme sorunlarına çözüm bulunabilir.

COVID-19 pandemisi sürecindeki deneyim, Rus bilim ve endüstrisinin epidemiyoloji ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesindeki lider konumunu göstermiştir. Bu kritik dönemde, GAC ile iş birliği, ortak bilim merkezlerinin kurulması ve tıbbi ilaç üretiminin organizasyonu gibi alanlarda genişletilmelidir.

Eğitim ve bilim alanındaki iş birliği genellikle Rusya ile GAC arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmuş ve öncelikle Rus üniversitelerinde bölge ülkeleri için uzmanların eğitime odaklanmıştır. Ancak, Afrikalı öğrencilerin ABD ve diğer gelişmiş ülkelerdeki üniversitelere kabul olanaklarının azalmasıyla birlikte, yüksek nitelikli uzmanların eğitiminde liderlik Çin Halk Cumhuriyeti'ne geçmektedir. Rusya, bölgedeki bazı ülkelerde yüksek ve ek yüksek öğrenim programlarını teşvik etmeli ve bu alandaki yeteneklerini aktif olarak desteklemelidir.

Afrika kıtası, yeni yüzyılın başından bu yana rekor sayıda dijitalleşmeyle karakterizedir. Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti ile birlikte, dijital iletişim ağlarını kurma, bilgi güvenliğini sağlama ve 'dijital uçuşumu' azaltmaya yönelik uzmanlığını ve teknolojisini sunabilir. Rus programlama öğretim modeli, Afrika'daki çoğu devletin orta ve yüksek öğrenim sistemlerine entegre edilebilir.

Afrika, büyük potansiyele sahip geniş ve yoğun nüfuslu bir kıta olarak Rusya için büyük jeopolitik öneme sahiptir. Rusya'nın Afrika ülkeleriyle olan ticaret yapısı şu anda son derece avantajlıdır. Olumlu ticaret dengesi Rusya lehine gelişmektedir ve bu tablonun gelecekte de devam etmesi beklenmektedir. Bu durum, Rus ithalatının GAC'den artması için önemli bir fırsat penceresi açacaktır.

Rusya'ya yönelik Avrupa Birliği yaptırımları, Rusya'nın Afrika ile olan ilişkilerini kısıtlayabilir. Ancak, Rusya'nın Afrika'ya olan bağımlılığı göz önüne alındığında, bu yaptırımların etkisinin sınırlı olması muhtemeldir. Rusya'nın, Afrika ile olan ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerini güçlendirmeye devam etmesi beklenmektedir. (Tsentr sotsialno-ekonomiçeskih i geopolitiçeskih issledovaniy, Profesör Stanislav Tkachenko, Erişim tarihi: 06.11.23)

3.1.5. Türkiye

Rusya, son yıllarda Türkiye ile olan ilişkilerini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Enerji, turizm, ticaret ve savunma sanayi gibi birçok alanda iş birliği içinde olan bu iki ülke arasındaki ilişkiler, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları sebebiyle bazı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'nin Rusya ile iş birliği ve Rusya'dan yapılan ithalatın artması, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne olan bağımlılığını azaltmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik yaptırımları, bu iş birliğine engel teşkil etmektedir.

Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin NATO üyeliği ve bölgesel güç olma özelliğiyle dikkat çekmektedir. Bu durum, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Rusya ile daha fazla iş birliği yapmasını engellemeyi hedeflediği bir noktadır. Ancak, Türkiye için Rusya ile ilişkilerin önemi her geçen gün artmaktadır.

Türkiye, NATO üyesi olması, AB ile Gümrük Birliği'ne üye olması ve Ukrayna'nın stratejik ortağı olmasıyla bilinir. Ancak resmi Ankara, Rusya'ya karşı yaptırım rejimine katılmamıştır. Özellikle Ukrayna'daki Rus özel operasyonunun başlamasıyla birlikte Türkiye, Rus iş dünyası, oligarşiler ve turistler için bir tür sessiz liman haline gelmiştir.

Bu eğilim, Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Soçi'deki toplantısı sırasında daha da pekişmiştir. İki lider, Rus gazının ruble cinsinden kısmi olarak hesaplanmasına karar vermiş ve Türkiye ayrıca Rus ödeme sistemi 'Mir' i beş bankasında tanıtmayı kabul etmiştir. YILMAZ İrem İpek Tez çalışmasındabelirttiği gibi lakin bu durum, Türkiye'ye yapılan uyarılar da dâhil olmak üzere, Batı ülkeleri tarafından olumsuz bir tepkiye yol açmıştır. VakıfBank, Halkbank, Ziraat Bankası, İş Bankası ve DenizBank, "Mir" sisteminin üyeleri idi ve ABD Hazine Bakanlığı'nın bu bankalara, Rusya'nın yaptırımları atlatmak için yardım etmemeleri konusunda uyarıda bulunmasının ardından, DenizBank (BAE'ye ait) ve İş Bankası Eylül 2022'de 'Mir' kullanılarak gerçekleştirilen işlemleri durdurduklarını duyurmuştur. Ziraat Bankası, Halkbank ve VakıfBank ise bir hafta sonra bu bankaların izinden giderek 27 Eylül'de 'Mir' sisteminden çıkmıştır. Türkiye ve Rusya arasındaki "Mir" kullanımı, Rusya'nın Mastercard ve Visa kartlarının kullanımını yasaklamasının ardından kritik bir hal almış ve bu nedenle "Mir" üzerindeki kısıtlamalar ciddi sonuçlar doğurmuştur. Rus tur operatörleri derneği ATOR, Rusların kartla ödeme yaparken sorun yaşayabileceğini belirterek Rus turistlere nakit para ile seyahat etmelerini önermiştir. (Yılmaz. İ, 2023: 46)

Türkiye'nin yaptırımlara karşı 'özel' tutumunun çeşitli nedenleri vardır. Birincisi, Türk yetkililer yaptırımları etkili bir dış politika aracı olarak görmemekte ve bu nedenle katılmamaktadır. Ankara, yaptırımların verimsiz olduğunu ve karşı üretkenlikleri teşvik ettiğini savunmaktadır.

İkincisi, Ankara'nın Rusya Federasyonu'na karşı yaptırım rejimine katılmayı reddetmesi başarılı arabuluculuk için Moskova ile diyalogun sürdürülmesi ihtiyacını açıklamaktadır. İstanbul'da imzalanan Tahıl Girişimi ve Ortak Koordinasyon Merkezi'nin

kurulmasından sonra tahılların Afrika ve Orta Doğu ülkelerine tedarik edilmesini sağlamaya yönelik «besleyici arterin» korunmasını yaptırımların engelleyeceği iddiası da bu bağlamda ortaya çıkmıştır.

Üçüncüsü, yaptırımlar konusu Ankara için son derece hassas bir meseledir, çünkü Türkiye uzun yıllardır AB, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yaptırımları altındadır, özellikle savunma ve sanayi alanında. Türkiye'nin yaptırımlara karşı çekingenliği bu bağlamda anlam kazanmaktadır.

Dördüncüsü, ülkede Batı karşıtı düşünceler artmaktadır. Türk halkının çoğu Ukrayna'daki çatışmanın faillerini Rusya değil, ABD ve NATO olarak görmektedir. Bu nedenle, onları Rusya ile iş birliği yapmaktan vazgeçmeleri için ikna etmek oldukça zordur.

Buna ek olarak, Türkiye AB üyesi olmadığı için teknik olarak yaptırım paketlerine katılmamakta özgürdür. Türk yetkililer birkaç kez teorik olarak BM düzeyinde tanıtılan yaptırımlara katılmaya hazır olduklarını belirtmiş olsalar da bu senaryonun gerçekçi olmayışı ve BM'nin Rusya ile doğrudan bir çatışmanın önlenmesine izin verme olasılığı düşünüldüğünde, Türkiye'nin bu tutumu anlaşılabilir hale gelmektedir.

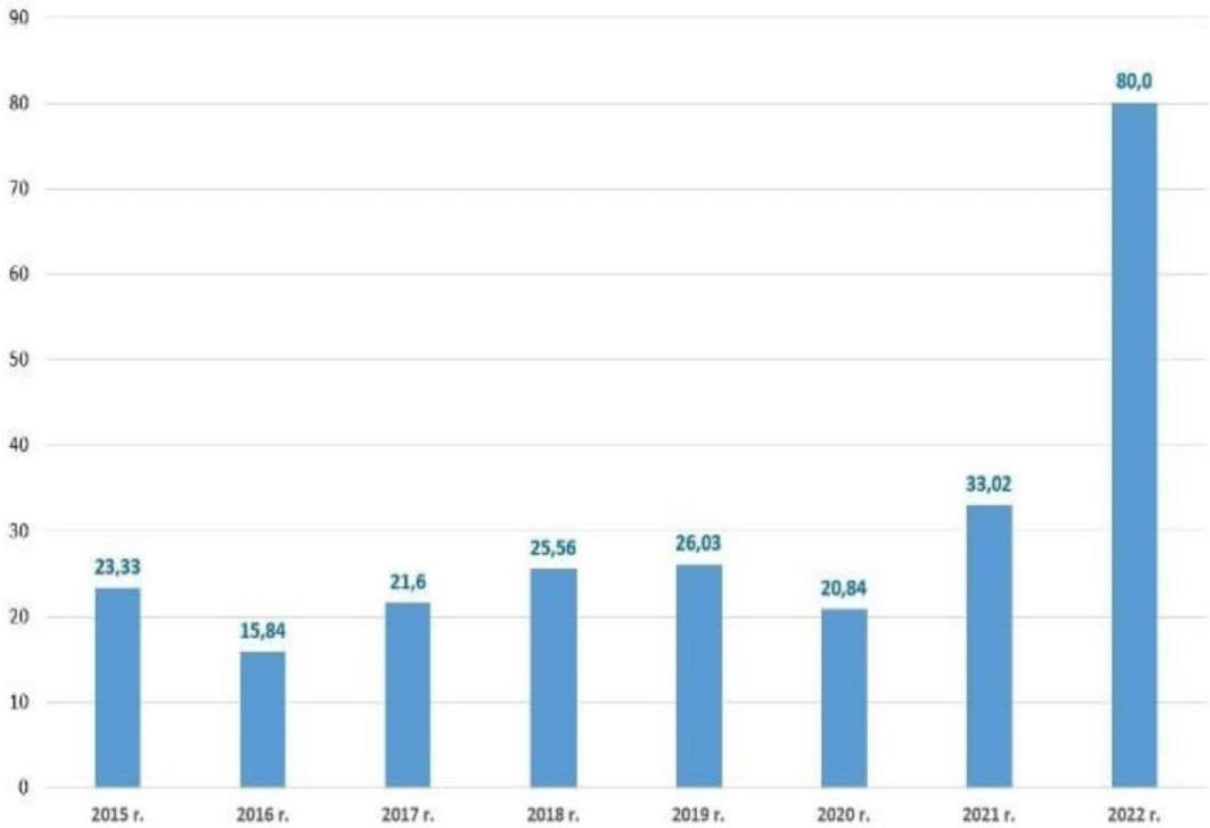
İç politik faktörler de Türkiye'nin yaptırımlara karşı duruşunda önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'deki ekonomik durumun kötüleşmesi, Rusya'nın Türk ekonomisi için önemli bir ticaret ortağı ve kaynak olması, yaptırımların uygulanmasının Türk ekonomisine ve seçmenine olumsuz bir etki yapacağı anlamına gelmektedir.

Ticaret ve ekonomik alanlarda Rusya'nın Türkiye için arzu edilen bir ortak olmaya devam etmesine rağmen, Rusya Federasyonu'nun güvenlik, askeri-teknik iş birliği ve savunma alanında bir rakip olduğu unutulmamalıdır. Türkiye'nin Rusya ile olan ilişkileri, iç politika, ekonomik bağımlılık ve bölgesel faktörler gibi birçok karmaşık etkenin birleşimiyle şekillenmektedir.

Seçimlere birkaç ay kala, Türkiye'deki ekonomik durum hızla kötüleşmekte; enflasyon ve lira kuru tüm zamanların en yüksek seviyelerine çıkmaktadır. Rusya, genellikle opak olsa da hala Türkiye için önemli bir ticaret ortağı ve kaynağı olma özelliğini korumaktadır. Ülkenin enerji kaynakları, Rus pazarları ve Rus turistlerine olan kritik bağımlılığı göz önüne alındığında, Rusya'ya yönelik yaptırımların Türk ekonomisine ve seçmenine büyük bir şok etkisi yapması beklenmektedir.

Ticaret ve ekonomik açıdan Rusya, Türkiye için arzu edilen bir ortak olmaya devam ederken, Rusya Federasyonu'nun güvenlik, askeri-teknik iş birliği ve savunma alanında bir rakip olduğu unutulmamalıdır. NATO ile sorunlu olsa da Ankara'nın Moskova ile olan çaresiz dostluğunu güçlendiren bir ortaklık söz konusudur.

Ankara'nın özel ilgi gösterdiği F-16 ve diğer silahlarla ilgili iş birliğinin yeniden başlatılması, birkaç milyar dolarlık 'Rosatom'’un Türk bankalarına tek seferlik transferinden daha az çekici bir teklif değildir. Ayrıca, Türkiye'nin Rusya'nın Türkiye'nin ana ticaret ortağı olması yerine Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini göz ardı etmemek önemlidir (EvgeniyaGaber, 11 Ağustos 2022, <https://inosmi.ru/20220811/sanktsii-255455188.html>). (Erişim tarihi: 06.11.2023).

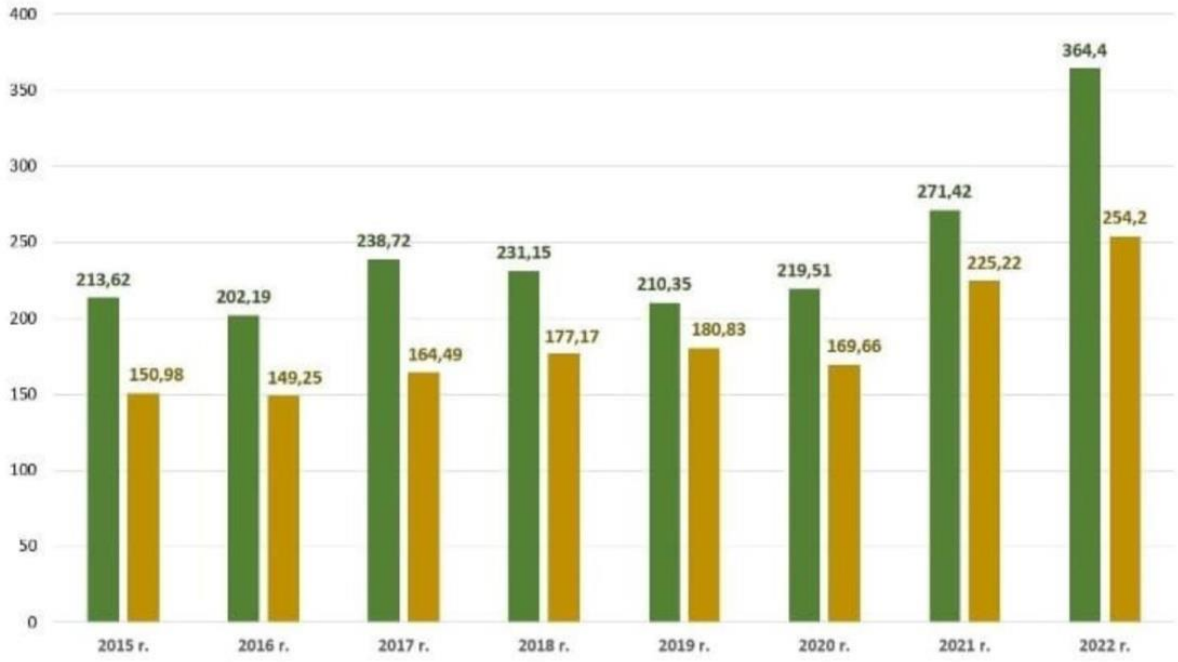
Şekil 3.11 Türkiye ile ticaret hacmi

Kaynak: russian-trade.com

Türkiye, şu anda Rus petrolü, gazı ve tahıllarını satın alıp bunları üçüncü ülkelerde satmak suretiyle ticaret yapmaktadır.

Avrupa ülkelerinin Rusya'ya yönelik yaptırımları, Türkiye için bir fırsat penceresi açmıştır. 2022 yılında, Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na olan emtia ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre %150 artarak 6,9 milyar dolara ulaşmıştır. Rusya Federasyonu'na yapılan mal tedarikçileri arasında Türkiye, Çin ve Belarus'a geriden gelerek üçüncü sırada yer almıştır.

Türkiye'nin ihracatının artması, ticaret dengesindeki büyük açığın kapatılması açısından kritik öneme sahiptir.

Şekil 3.12 Türkiye ile ithalat ve ihracat

Kaynak: trendeconomy.ru

Mali ve ticari bağların genişlemesi, Moskova ve Ankara'nın ekonomik zorluklarla başa çıkmak için birbirlerine yönelmelerini göstermektedir. Türkiye, Rus enerji kaynaklarına ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyarken, Rusya da uluslararası izolasyonunu azaltmak ve ekonomik krizle başa çıkmak için Türkiye'ye bel bağlamaktadır.

Rus parasının Türkiye'ye taşınmasıyla birlikte, Ruslar arasında muhaliflerden oligarklara kadar bir dizi kişinin Türkiye'ye göç ettiği görülmüştür. Türkiye'nin Rusya'ya enerji sektöründe güçlü bağları devam ederken, Türkiye Rus petrolü ve gazı satın almamacını iki katına çıkarmıştır. Rusya, Türkiye'de 2021 yılının tamamı için iki kat daha fazla olan yaklaşık 500 şirket açarak bu ticari bağları daha da güçlendirmiştir. Türkiye'nin Rusya'ya olan ihracatı, Rusların Türkiye'de çeşitli ürünleri satın almaya başlamasıyla temmuz ayında geçen yıla göre %75 artmıştır. (The Wall Street Journal, 25 Ağustos 2022, Otnoşeniya s Turtsiey pomogayut Rossii obhodit zapadnye sanktsii)

Sonuç olarak, Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları nedeniyle zorluklarla karşı karşıya olsa da bu ilişkiler Türkiye'nin bağımsızlığına katkıda bulunmaktadır. Her iki taraf için de karşılıklı fayda sağlayan bu ilişkilerin, ekonomik ve stratejik anlamda daha da güçlenebileceği düşünülmektedir.

3.1.6. Orta Asya Ülkeleri

Orta Asya bölgesi ile Rusya arasında geçmişten gelen bir dizi faktör bulunmaktadır; ortak Sovyet tarihi, geniş sınırlar, sağlam ticaret ilişkileri, güneyden gelen aşırılıkçılar ve terörizm tehditleri gibi etmenler bunlardan sadece birkaçıdır.

Bugün itibarıyla, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi beş Orta Asya ülkesi sadece Moskova'ya değil, aynı zamanda Çin, Avrupa ve hatta ABD gibi diğer büyük aktörlere de ilgi göstermektedir. Batı'nın uyguladığı yaptırım baskısına rağmen, Orta Asya ülkeleri Rusya ile ticari ve diplomatik ilişkilerini sürdürme konusunda karardır. Ancak, Ukrayna krizi ve küresel değişiklikler, bölgesel iş birliği ve entegrasyon potansiyeline yavaş yavaş yansımaktadır.

Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Rusya'nın Orta Asya ülkeleri ile ilişkileri üzerinde önemli bir etkiye neden olmuş, Rusya'nın ekonomisine zarar verirken Orta Asya ülkeleri ile olan ticaret ve ekonomik ilişkilerini de etkilemiştir. Rusya, bu ülkelerle hem ekonomik hem de stratejik açıdan önemli bir bağa sahiptir, zira bu ülkeler Rusya ile yürütülen ticaret sayesinde önemli ölçüde ekonomik bağımlılık içindedirler. Ayrıca, Rusya, Orta Asya ülkelerine enerji kaynakları sağlama ve bölgedeki güvenlik tehditlerine karşı iş birliği yapma konusunda aktif bir rol oynamaktadır.

Rusya'nın ekonomik zorlukları, Orta Asya ülkelerinin Rusya ile olan ticaretini azaltma ve bölgedeki ekonomik bağımlılıklarını azaltma eğiliminde olabileceğini göstermektedir. Ancak, yaptırım baskısının başlamasından bu yana geçen yıl, Rusya'nın Batı pazarlarında bazı ürünleri satın alamaması nedeniyle Avrasya Ekonomik Birliği ülkeleri ve Asya bölgesindeki diğer bazı ülkelerle ticaret ilişkilerini geliştirmeyi başardığı görülmektedir. Bu durum, sadece Çin ve Türkiye gibi bağımsız politika izlemeye çalışan ülkelerle ilişkileri değil, aynı zamanda Orta Asya ülkelerinin ekonomik kalkınma şanslarını hızlandırmak adına ortaya çıkan durumu da yansıtmaktadır. (<https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiya-i-tsentrlnaya-aziya-poiski-formatov-vzaimodeystviya/>, Erişim tarihi: 20.11.23)

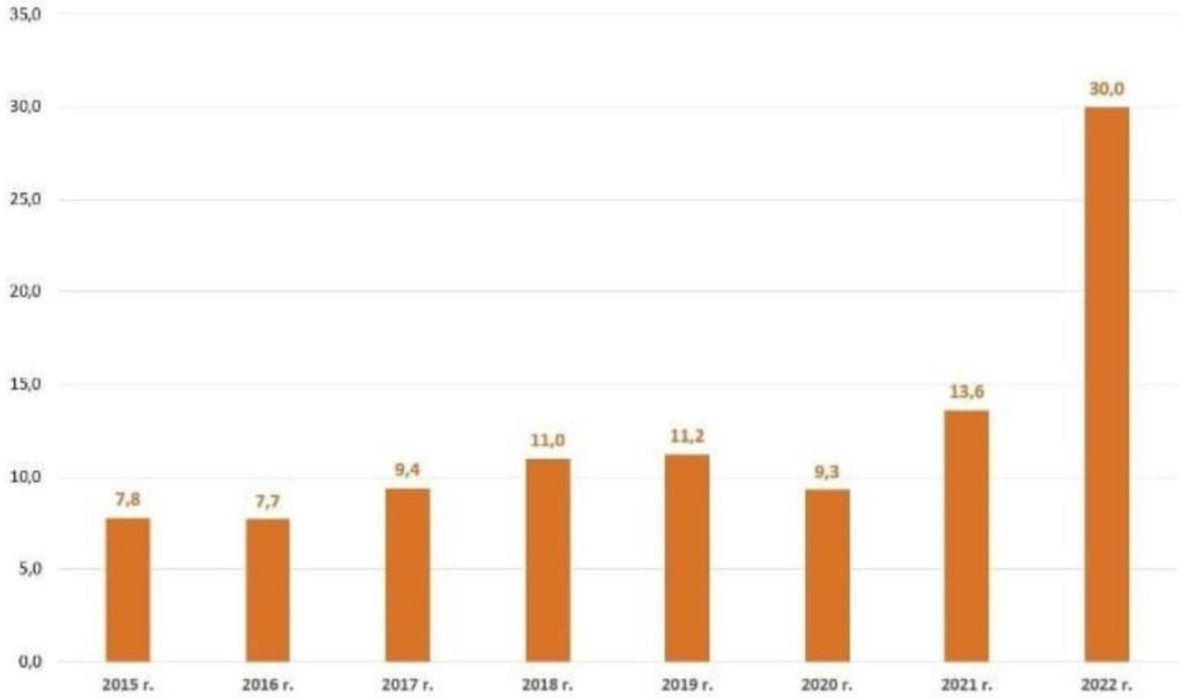
Bu bağlamda, Ukrayna'daki askeri çatışmaya rağmen, Rusya'nın komşu Asya ülkelerinin resmi olarak Moskova'ya karşı yaptırım uygulamaması şaşırtıcı değildir. Bu durum, bu ülkeler arasında ticaret cirolarında keskin bir artışa neden olmuştur. Özellikle Eurostat'a göre, Avrupa'dan Rusya'ya yapılan ihracatta büyük bir düşüş yaşanmasına rağmen (2021'in aynı dönemine göre Kasım ayına kadar %47 düşüş), Avrupa ülkelerinin Ermenistan, Kazakistan, Gürcistan, Özbekistan, Kırgızistan ve hatta Belarus'a yaptığı sevkiyatlar belirgin bir şekilde artmıştır. Toplam büyüme %48 oranında olup 20,3 milyar avroyu aşmıştır. Aynı zamanda, uzmanlar bu artışın büyük ölçüde Rus karşıtı yaptırımlara maruz kalan mallar için

(%95 oranında) olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'na göre 2022 yılında AB'den Kırgızistan'a yönelik ihracatın %84, Ermenistan'a %72, Tacikistan'a %21, Gürcistan'a %19 ve Kazakistan'a %14 arttığını göstermektedir.

Bu yılın sonunda, Rusya ile Orta Asya arasındaki ticaret ve ekonomik göstergelerin rekor seviyede olması beklenmektedir.

3.1.7. Hindistan

Hindistan, Rus enerji kaynakları ve silahlarının önde gelen alıcısı konumundadır. Rusya ile Hindistan arasındaki ticaret hacmi, 2022'de 30 milyar doları aşmıştır. Bu büyüme eğilimi devam etse de, geçen yıl ülkeler arasındaki ticaret ilişkileri önemli ölçüde değişim göstermiştir.

Şekil 3.13 Hindistan ile ticaret hacmi

Kaynak: ria.ru

2022'de Rus ihracatındaki artışın çoğu, Rus petrol arzındaki artışa dayanmaktadır. Hindistan, Asya'daki ikinci en büyük alıcı olarak Çin'i geçmiş ve Rusya, Irak ve Suudi Arabistan'ın önünde Hindistan'a (%22) en büyük petrol tedarikçisi olmuştur. Bunun yanı sıra, Rusya Federasyonu, Hindistan'a gübre ve bazı tarım ürünleri konusunda da artan bir tedarik sağlamıştır.

2022'nin ilk on ayında Hindistan, Rus mallarını 28 milyar dolara satın almış, ancak Rusya'ya sadece 2,3 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştirmiştir. Bu, önceki yılın aynı dönemine göre %14'lük bir azalmayı temsil etmektedir.

Rusya, Hindistan için önemli bir enerji ve askeri teçhizat kaynağı olma özelliğini sürdürmektedir. Ancak, 2008'den bu yana artan yaptırımlar, iş birliğini zorlaştırmıştır. Hindistan, ABD'nin uluslararası finans sistemine olan entegrasyonu nedeniyle tek taraflı kısıtlamalara dirense de birçok özel Hint şirketi Rusya ile iş yapmaktan kaçınmayı tercih etmektedir.

Hindistan'ın ekonomisi büyük ölçüde özel sektör tarafından belirlendiği için, bu durum Moskova ile ekonomik etkileşim için fırsatları kısıtlamaktadır. Savunma ve enerji alanındaki işlemler çoğunlukla devlet şirketleri tarafından yürütülmektedir.

Hindistan ve Rusya arasında ekonomik bağları güçlendirmenin bir yolu, 'rupiden rubleye' mekanizmasının kullanılmasıdır. Yani, ithalat ve ihracat işlemleri için Hint ve Rus para birimlerinin kullanılması. Ülkeler, ulusal para birimleriyle ticarete geçiş konusunda anlaşmıştır. Aralık 2022'nin başlarında, bir dizi Rus bankası Hint bankalarında yerel para biriminde hesap açma izni aldı ve bu hesaplarda rupiler birikmeye başlamıştır.

Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımlarına rağmen, Hindistan ve Rusya arasındaki ticaret 2022'de keskin bir şekilde artmıştır. 2022'nin nisan ayından aralık ayına kadar Hindistan'ın Rusya'dan yaptığı ithalat, bir önceki yılın üç katına çıkarak 32,8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artışın temel nedeni, dünya enerji piyasalarındaki değişikliklerle ilişkilendirilen Rus petrol ithalatındaki artıştır. Ancak, aynı dönemde Hindistan'dan Rusya'ya yapılan ihracat üçte birinden fazla azalmış ve 2,2 milyar dolara gerilemiştir. Bu dengesizlik, ticaret mekanizmasının etkisiz olduğunu göstermektedir. (Valday Mejdunarodniy diskussionniy klub, Amit Bandari, *Ekonomičeskie svyazi İndii i Rossii v usloviyah sanktsiy*, 11.04.2023)

Gelecekteki gelişmeler iki senaryo etrafında şekillenebilir:

- Hintli ihracatçılar, Rusya'nın altyapı oluşturmadığı rupiler karşılığında mallarını daha kolay ihraç edebilirler.
- Ülkeler, yaptırımlar nedeniyle Rusya'ya göndermeyi durdurdukları ürünlerin Hindistan üzerinden paralel ithalatını düzenleyebilirler.

Muhtemelen bu iki senaryonun bir kombinasyonu gerçekleşecektir. (<https://journal.open-broker.ru/research/indiya-vygodit-iz-nirvany/>, Erişim tarihi: 25.11.23)

3.1.8. Latin Amerika Ülkeleri

Rusya, son dönemde Latin Amerika ülkeleri ile olan ilişkilerini sürekli olarak güçlendirmektedir. Bu artışın arkasındaki temel dinamikler arasında Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik uyguladığı yaptırımlar ve ABD'nin Latin Amerika ülkelerine yönelik baskılar önemli bir rol oynamaktadır.

Rusya'nın Latin Amerika ile ilişkileri, özellikle Venezuela, Küba, Nikaragua ve Bolivya gibi ülkelerdeki siyasi krizlerle yakından bağlantılıdır. Bu ülkeler, ABD'nin etkisi nedeniyle ekonomik zorluklar yaşarken, Rusya bu ülkelerin ekonomik taleplerini karşılamak adına yardımlarda bulunmaktadır.

Özellikle Venezuela ve Brezilya gibi ülkelerle gerçekleştirdiği petrol ve doğalgaz ticareti, Rusya'nın Latin Amerika'daki etkisini artırmaktadır. Ayrıca, Rusya Latin Amerika ülkelerine silah satışları ve nükleer enerji santralleri gibi büyük projelerde aktif bir rol oynamaktadır.

Latin Amerika ülkeleri, ABD'nin baskılarına rağmen Rusya'ya karşı herhangi bir yaptırım uygulamamıştır. Bu durum, Rus hükümeti için bölgedeki ülkelerle olan ekonomik iş birliğinin stratejik bir önem taşıdığını göstermektedir. Brezilya, Ekvador, Meksika ve Arjantin gibi ülkeler, Rusya'nın en önemli ekonomik ortakları arasında yer almaktadır. Nikaragua, Peru ve Kolombiya gibi ülkelerle de olumlu beklentilere sahiptir.

Rusya ve Ekvador arasındaki ticaret, üretim, yatırım ve bilimsel-teknolojik alanlardaki iş birliği oldukça önemlidir. Ekvador, Brezilya'nın hemen ardından Rusya'nın Latin Amerika'daki ikinci büyük ticaret ortağıdır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2021'de 1,92 milyar doları aşarak bir önceki yıla göre %28,8 artmıştır. Ekvador'un Rus dış ticaret cirosundaki payı %0,245 seviyesinde bulunmakta ve Rus ihracatının yapısal olarak mineral ürünler (%53,4), kimya sanayi ürünleri (%29,9), ahşap ve kâğıt ürünleri (%13,2), metal ürünleri (%1,4) ve makine ve ekipmanlar (%1,2) gibi sektörlerle hâkim olduğu görülmektedir.

Rusya'nın Ekvador'a yönelik ihracatı, 2021'de özellikle gıda ürünleri ve tarımsal hammaddelerde %99,7'lik bir paya odaklanmıştır. Canlı ağaçlar, kesilmiş çiçekler, diğer bitkiler, balık, kabuklular, yumuşakçalar, kakao ve kakao ürünleri gibi kategorilerde büyük artışlar yaşanmışken, yenilebilir meyveler ve fındıklarda belirgin bir kısıntı gözlenmiştir.

Ekvador, Rusya'ya yönelik herhangi bir yaptırımı hızlandırmak konusunda aceleci bir tutum sergilememekte ve büyük olasılıkla ticari ve ekonomik iş birliğinin daha da güçlenmesini desteklemektedir. Diğer yandan, Ekvador'un son yıllarda dış ticarete olan ilgisi belirgin bir artış göstermiştir. Bu bağlamda, 2021'de Ekvador'dan Rusya'ya ihraç edilen

ürünlerin hacmi yaklaşık 1 milyar doları bulmuş ve bu ihracatın çoğunluğunu muz, çiçek ve karides gibi ürünler oluşturmuştur.

Rusya'nın Latin Amerika ülkelerine olan toplam ihracatı sadece 400 bin dolarla sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, Ekvador'dan gelen kesilmiş çiçeklerin büyük bir kısmı ve Rus pazarına neredeyse tüm muzlar Ekvador kaynaklıdır. Ekvadorlu çiftçilerin gösterdiği aktif hoşnutsuzluklar, ülkeler arasındaki ticaret ilişkilerinin daha da güçlenmesine katkı sağlayabilir. Özellikle, Rusya'ya yapılan muz tedarikinin büyük bir kısmını oluşturan Ekvador, Rus yaptırımlarına karşı çıkan muz üreticilerinin mart ayında Guayas eyaletinde düzenlediği protestolarla gündeme gelmiştir (Ekvador'un Rusya'ya en büyük muz tedarikçisi olmaktadır ve Rusya pazarına tüm ihracat malzemelerinin yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır).

Ekonomik iş birliğinin en önemli yönü, doğrudan yabancı yatırımlardır. Ancak şu ana kadar Rusya'dan Ekvador'a yönelik yatırım miktarı sınırlı olup, yatırım projeleri de oldukça kısıtlıdır. 2000'li yılların başından bu yana, Rus girişimciler özellikle petrol arama, barışçıl nükleer enerji ve hidroelektrik santralleri inşa etme alanında çeşitli projeler gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, Ekvador'daki Toachi-Pilaton kompleksinin merkez istasyonu, Rus Eximbank'ın kredi fonları (153 milyon dolardan fazla) ve Inter RAO PAO şirketinin uzmanları tarafından inşa edilmiştir. Ayrıca, Rusya'nın Rosneft NC PAO şirketi, Amazon Selva'da petrol sahasında çeşitli keşiflere imza atmıştır. Gelecekteki yatırım iş birliğinin gelişimi, Ekvador'un bu alandaki hazırlığına ve Rusya'ya yönelik yatırım konusundaki tutumuna büyük ölçüde bağlı olacaktır. Peru, Rusya için gelecek vaat eden bir ticaret ortağıdır ve bu ülke, Rus karşıtı yaptırımları desteklemeden Rus-Peru iş birliğini güçlendirmeyi planlamaktadır. İki ülkenin 2021 ticaret hacmi 612,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yıla göre %49,6 artış göstermiştir. Ancak, Peru'nun Rusya'nın dış ticaret cirosundaki payı yalnızca %0,078 olup, dünya sıralamasında 77. sıradadır ve tüm Latin Amerika ülkeleri arasında 5. sıradadır.

Peru'ya yapılan Rus ihracatının 2021 yapısında kimya endüstrisi ürünleri %61,9'luk bir paya sahiptir. Ayrıca, metaller ve bunlardan elde edilen ürünler (%11,4), gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeler (%9,7), mineral ürünler (%6,6), odun, kâğıt hamuru ve kâğıt ürünleri (%6,5), ile makine, ekipman ve taşıtlar (%2,5) arasında önemli bir pay bulunmaktadır. İhracattaki en büyük artış gübreler, tahıllar, plastikler, demirli metaller ve bunlardan elde edilen ürünler, organik kimyasal bileşikler, kauçuk, kimyasal filamentler gibi ürün kategorilerinde görülmüştür. Öte yandan, ihracattaki en büyük kısıntı mineral yakıtlar, petrol ve damıtma ürünleri ile bitümlü maddelerden kaynaklanmıştır.

Rusya, 2021'de Peru'dan gıda ve tarımsal hammaddelerin (%91,0) yanı sıra kimya sanayi ürünlerinin (%3,9), tekstil ve ayakkabıların (%1,5), makinelerin, ekipmanların, araçların (%1,4), metallerin ve bunların ürünlerinin (%2,1) yanı sıra gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeleri (%2,1) ithal etmiştir. En büyük talep, yenilebilir meyve ve fındık, balık, kabuklular, yağlı tohumlar ve meyveler, nükleer reaktörler, kazanlar, inciler, reçineler, sakızlar, bıçak ürünleri gibi ürün kategorilerinde gözlenmiştir. Peru, Rusya'daki en büyük avokado ihracatçısı olma özelliğini taşımaktadır. İthalatta 2021'de maksimum kısıntı, kahveve çay, baharat, bakır, kakao gibi ürün kategorilerinde gözlemlenmiştir. (Otçet o vneşney trgovle mejdu Rossiey i Peru v 2021 g.: tovarooborot, eksport, import, struktura, tovarı, dinamika. — Vneşnyaya trgovlya Rossii: <https://russian-trade.com/reports-and-reviews/2022-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-peru-v-2021-g/>, Erişim tarihi: 14.10.2023).

Bugün Peru için, Rusya pazarındaki varlığını genişletmek adına büyük fırsatlar bulunmaktadır. Ancak, lojistik konusundaki erken çözüme ihtiyaç duyulan bir sorun ortaya çıkabilir. Geleneksel olarak, Peru ürünleri her zaman Rusya'ya Amsterdam üzerinden ulaştırılmıştır. Ancak günümüzde, Pasifik rota seçenekleri, Çin veya Vladivostok üzerinden değerlendirilebilir.

Peru ve Rusya arasındaki yatırım iş birliği, büyük projelerle şekillenmektedir. Bu projeler arasında, Ica bölgesinde faaliyet gösteren Peru madencilik şirketi Cosapi Minería'da Rus madencilik üretim yönetim sisteminin 'Karier' projesi öne çıkmaktadır. Bu projenin yatırım miktarı 750 bin dolardır. Ekonomik iş birliği beklentileri, gelecekte tekstil ürünleri üretimi alanında da artış gösterebilir. Peru'nun büyükelçisi Juan del Campo, giyim üretimi için Peru'da büyük fırsatların bulunduğunu ve bu alanda aktif çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Nikaragua, Sovyet döneminden bu yana Rusya için güvenilir bir ortak olmuştur. Bugün, bu ülke Rus karşıtı yaptırımlara katılmayarak, ekonomik iş birliğini Rusya ile daha da güçlendirmeyi planlamaktadır. 2021'de Rus-Nikaragua ticaret hacmi bir öncekiyıla göre %186,5 artarak 161,5 milyon dolara ulaşmıştır. Ancak, Nikaragua'nın Rus ticaret cirosundaki payı dünya sıralamasında 117. sıraya denk gelen %0,021 seviyesindedir.

Rusya'nın Nikaragua'ya yaptığı ihracatın yapılanmasında kimya sanayi ürünleri (%50,27), metal ve bunların ürünleri (%20,74), gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeler (%15,02), makine ve ekipmanlar (%12,83) öne çıkmaktadır. İhracattaki en büyük artış, farmasötik ürünler, siyah metaller, kara taşımacılığı araçları, gübreler, yağlar, baskı endüstrisinin ürünleri, un ve tahıl endüstrisinin ürünleri gibi kategorilerde görülmüştür. Ancak tahıllarda belirgin bir kısıntı gözlenmiştir. (Otçet o vneşney trgovle mejdu Rossiey i Nikaragua v 2021 godu: tovarooborot, eksport, import, struktura, tovarı, dinamika. —

Vneşnyaya trgovlya Rossii: <https://russian-trade.com/reports-and-reviews/2022-02/torgovlya-mezhdu-rossiey-i-nikaragua-v-2021-g/>, Erişim tarihi: 15.10.2023).

2021'de Nikaragua'dan Rusya'ya yapılan ithalatta ise gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeler (%94,4), tekstil ve ayakkabılar (%4,8) ön planda olmuştur. Maksimum artış yağlı tohumlar ve meyveler, kahve ve çay, giyim eşyaları, tütün, alkollü içecekler ve sirke gibi kategorilerde kaydedilmiştir. En büyük kısıntı ise balık ve kabuklular, bakır ve bakır ürünleri, hazır tekstillerde gözlenmiştir. Ticaret iş birliğinin daha da geliştirilmesi için ortakların lojistik zorlukları aşmaları gerekmektedir, bu çözüldüğünde Rus-Nikaragua ticaret hacminde önemli bir artış beklenmektedir.

Son yıllarda, iki ülke arasındaki yatırım iş birliği aktif olarak gelişmiştir. GLONASS ölçüm toplama istasyonu, Mechnikov'un mevsimsel gribine karşı aşı üretimi için ortak girişim, Yota de Nicaragua S.A. gibi büyük yatırım projeleri önemli bir rol oynamaktadır. Managua'daki Augusto Sandino Uluslararası Havaalanı'nın altyapısı ve Bluefields'daki deniz limanının genişletilmesi gibi projeler, finansal sektörden bir dizi Rus yatırımcı tarafından 2022'de hayata geçirilmiştir.

Rusya'nın Latin Amerika ülkeleriyle iş birliği, ekonomik yaptırımların olumsuz etkilerini en aza indirme ve ulusal mal piyasasında istikrarsızlaşmayı önleme amacını taşımaktadır. Bu, Latin Amerika ülkeleri için Rusya mal piyasasındaki paylarını genişletme ve ciddi ekonomik faydalar elde etme fırsatı sunmaktadır. Rusya ile Latin Amerika ve Karayipler ülkeleri arasındaki ekonomik iş birliğinde, ekonomik alanın yanı sıra diğer alanlarda (siyasi, bilimsel, teknik, eğitim, çevresel, kültürel) ortaklıkların artması öngörülen yeni bir aşama planlanmaktadır.

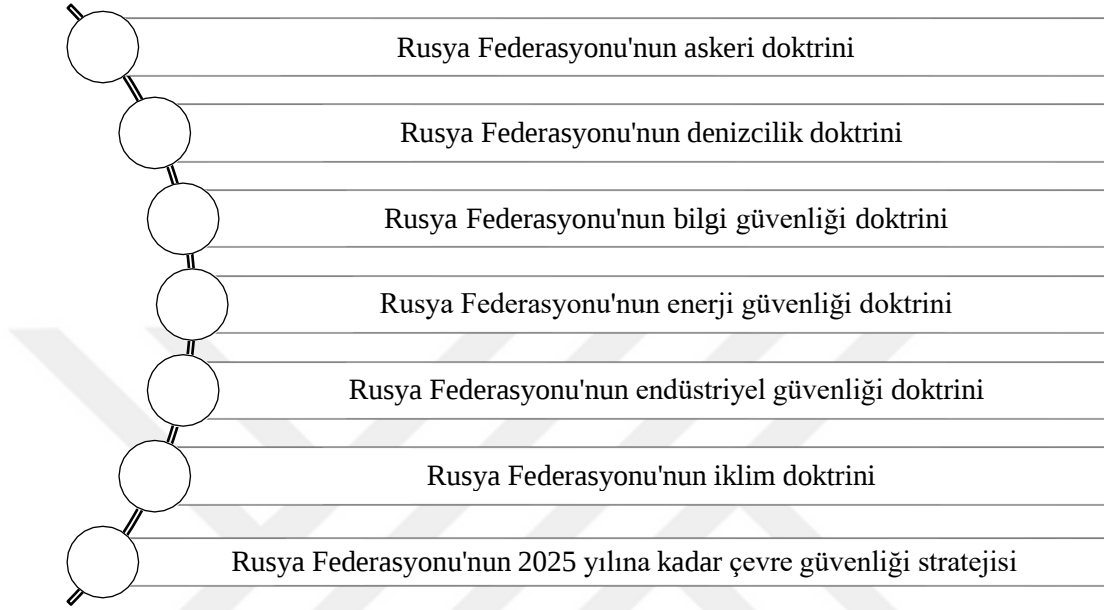
Rusya'nın Latin Amerika'daki varlığı hem bölge hem de Rusya için stratejik öneme sahiptir. Latin Amerika ülkeleri, Rusya ile olan ticari bağlarını sürdürerek ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunabilirler. Aynı zamanda, Rusya da Latin Amerika'daki petrol, gaz ve diğer doğal kaynaklar aracılığıyla enerji ihtiyacını karşılayabilir. Sonuç olarak, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları, Rusya'nın Latin Amerika ülkeleriyle olan ilişkilerinde artışa neden olmuştur ve bu ilişkilerin her iki taraf için de stratejik bir önem taşıdığı söylenebilir.

3.2. Ekonomik Yaptırımlar Bağlamında Rusya'nın Güvenliği

Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliği, toprakları ve vatandaşlarını çeşitli tehdit ve tehlikelere karşı koruyarak ülkenin uzun vadeli gelişme potansiyelini güvence altına alır. Bu,

geleneksel olarak askeri, gıda, bilgi, devlet, teknolojik ve ekonomik güvenliğin temel unsurlarını içerir ve Rus devletinin ulusal çıkarlarının ayrılmaz bir parçasıdır.

Ulusal güvenlik meseleleri Rusya'da en üst düzeyde yönetilmekte olup, güvenliğin temeli devlet kültür politikasının bir parçasıdır. Devletin ulusal güvenlik politikasını belirleyen düzenleyici belgeler genel olarak şekil 3.14'de sunulmuştur.

Şekil 3.14 Rus Ulusal Güvenlik Politikasının Düzenleyici Belgeleri

Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliği, devletin, toplumun ve bireyin hayatı çıkarlarının iç ve dış tehditlere karşı korunmasını sağlayarak yaşamın çeşitli alanlarında doğrudan etkilidir.

Rusya'nın güvenliği, ekonomik istikrarı, enerji kaynaklarına erişimi ve askeri gücüne bağlıdır. Ancak, modern Rusya, bir dizi zorluk ve tehditle karşı karşıyadır. Bu zorluklardan biri, Batı'nın uyguladığı yaptırım politikasıdır, ki bu yaptırımlar ekonominin stabilitesini zayıflatarak, istihdamı ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Bu durum, iç siyasi istikrarı da olumsuz yönde etkilemiş ve siyasi bir krizin kaynağı haline gelmiştir.

Diğer bir etki alanı, yaptırımların enerji kaynaklarına erişimi sınırlayarak Rusya'nın enerji güvenliğini etkilemesidir. Rusya'nın enerji sektörü, özellikle doğal gaz ihracatı, yaptırımlar nedeniyle zorluklarla karşılaşmış ve enerji alt yapısının modernizasyonu aksatılmıştır.

Son olarak, yaptırımlar Rusya'nın askeri güçlerini de etkilemiştir. Ukrayna krizi nedeniyle savunma harcamalarını artırma ihtiyacı doğmuş, ancak finansal sektörün zayıflaması nedeniyle askeri modernizasyon projeleri gecikmiştir.

Bu bağlamda, Rusya'nın ulusal güvenliği, iç ve dış tehditlere karşı etkili bir şekilde mücadele edebilmesi için ekonomik, enerji ve askeri alanlarda stratejik çözümler geliştirmeyi gerektirmektedir.

Batı'nın uyguladığı yaptırımlar, bireyler ve tüzel kişilere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar genellikle engelleme ve sektörel olmak üzere iki temel türe ayrılabilir. Uzmanlara göre, Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımları, bilgi, siyasi ve ekonomik baskı araçlarını içeren uzun vadeli bir nitelik taşımaktadır. Bazı analistlere göre, yaptırımların ana hedefi, ülkedeki sosyo-ekonomik durumu istikrarsızlaştırmak ve daha sonra iktidar rejimini değiştirmektir. Bu kışkırtıcı eylemlerin başında ise Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir.

Ekonomik faktörlerin, ülkenin ulusal güvenliğini sağlama süreçleri üzerindeki etkisi tartışmalıdır. Özellikle Ukrayna kriziyle ilgili olarak Rusya'ya yönelik yaptırımlar, Rusya'nın Kırım'a katılmasına ve bu olaylara karşı alınan önlemlerle birlikte, milli güvenliği daha da zorlaştırarak sürdürülebilirlik tehditleri oluşturmuştur.

Batı'nın yaptırımlarının Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğinin çeşitli bileşenleri üzerindeki etkilerinden bahsedilebilir. Rusya Federasyonu'nun egemenliği ve ulusal güvenliği, temel olarak ekonomiye dayanmaktadır. Yaptırım koşullarında, Rus ekonomisi önemli ölçüde zayıflamıştır, ki devlet yetkilileri de bunu inkâr etmemektedir. Özellikle enerji ve finans sektörleri büyük ölçüde etkilenmiştir. Batılı ülkelerin dış pazarlarına yönlendirilen birçok büyük Rus projesi askıya alınmıştır. Aynı zamanda yaptırımlar, iç pazarın gelişmesini teşvik eden bir itici güç haline gelmiştir. Teknolojik güvenlik alanında bazı tehditler ortaya çıkmış ve yoğunlaşmıştır. Batı ülkelerinin uyguladığı yaptırımlar, Rusya'nın ileri teknoloji alanındaki egemenliğini bir kez daha göstermiştir.

Rusya Federasyonu'nun teknolojik güvenliğine yönelik dış tehditler, özellikle Rusya'nın bilimsel ve teknolojik potansiyelinin güçlendirilmesine odaklanan gelişmiş tesislerin ilgisizliği ve ileri teknolojilere erişimin «engellenmesi» ile belirlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve AB, Rusya Federasyonu'nu izole etmeyi amaçlayan bir politika benimsemiş durumdadır. Bu politikanın ana unsurları, bilimsel ve teknik alanlarda Rusya ile olan bağları «kısıarak» diğer ülkeleri Rusya Federasyonu ile iş birliklerini sınırlamaya yönlendirmektir. Rusya Federasyonu'nun teknolojik güvenliği üzerindeki dış tehditler, iç sorunlarla birlikte karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Gıda güvenliği, Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğinin temel bileşenlerinden biridir. Ancak, Batı'dan uygulanan yaptırımların etkisiyle gıda güvenliği sorunu önemli ölçüde artmıştır. Bir ülkenin gıda ürünlerinin %20'sinin yurt dışından ithal edildiğinde gıdaya bağımlılık olarak kabul edildiği

geleneksel anlayış, yaptırımların uygulanması öncesinde Rusya için %40'ın üzerindeydi. Batı'nın yaptırım politikasıyla karşı karşıya kalan Rusya, ithal ikame sorununu çözme yolunda yerli tarımsal üretimi canlandırma ve geliştirme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca, eski Sovyet Cumhuriyetlerinden tarım ürünlerinin tedarikini yeniden sağlamak ve Avrasya tarım pazarını oluşturmak da düşünülen seçenekler arasındadır.

Askeri güvenlik alanında da bazı tehditler ortaya çıkmaktadır, sadece Avrupa'da füze savunma sisteminin konuşlandırılmasıyla sınırlı değildir. Yaptırımların neden olduğu dış askeri tehlikeler arasında uzaya silah yerleştirilmesi, küresel etki ve Rusya Federasyonu'nun çıkarlarına tehdit oluşturan siyasi rejimlerin komşu devletlerde kurulması gibi unsurlar bulunmaktadır.

Ancak, Rusya'nın dünya siyasetinde ve güvenliğinde oynadığı önemli rol göz ardı edilemez. Suriye ve Orta Doğu'da aktif bir aktör olan Rusya, nükleer güç olarak küresel sahnede lider aktörlerden biridir. ABD ile birçok kez karşı karşıya gelmiş olmasına rağmen, Rusya'nın dünya çapında önemli bir etkisi vardır.

Sonuç olarak, AB ve Rusya arasındaki siyasi gerilim ve ekonomik yaptırımlar, Rusya'nın ulusal güvenliği üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Ancak, her iki tarafın da rolünü göz önünde bulundurarak, tüm tarafların çözüm arayışına yönelmeleri ve saldırganlıktan kaçınmaları önemlidir. Bu nedenle, yaptırımların etkileri konusunda dikkatli bir diyalog yürütülmesi, Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ilişkilerin yeniden normalleştirilmesine yardımcı olabilir.

3.3. İkili Siyasi İlişkiler ve Diplomasi

Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasındaki ikili ilişkiler 90-lardan başlangıç almaktadır. Aralık 1991'de Bialowieza Anlaşmaları imzalanmıştır ve Rusya Federasyonu'nun kuruluşu gerçekleşmiştir. Daha sonra, 1993'te Maastricht Antlaşması'nın imzalanıp onaylanmasının ardından Avrupa Birliği (AB) kurulmuştur. Yeni koşullarda, Rusya ve AB, birbirlerini önemli jeopolitik ortaklar olarak görmüştür ve bu durum, 1994 tarihli AB-Rusya İş birliği ve Ortaklık Anlaşması'na yansımıştır. AB-Rusya ortaklığının gelişmesi beklenen ana alanlar şunlardır:

- ✓ Siyasi ilişkiler;
- ✓ Ticaret ve ekonomi, enerji ve ekoloji;
- ✓ İnsan hakları ve özgürlükleri;
- ✓ Eğitim;
- ✓ Bilim ve teknolojinin gelişimi;

- ✓ Finans alanında iş birliği.

AB, Rusya için enerji kaynakları, yarı mamul ürünler ve diğer hammaddelerin yanı sıra yüksek teknoloji mallar, yeni teknolojiler ve yatırımların en büyük tedarikçisi olan önemli bir pazardır. Tersine, AB, Avrupa mallarının pazarlanması için geniş bir pazar olan Rusya'ya ilgi duymaktadır. AB ve Rusya Federasyonu coğrafi olarak komşudur ve ortak sınırlara sahiptir, bu da onları Doğu-Batı iletişim hattı boyunca önemli ulaşım koridorları haline getirir. Avrupa ve Rusya, Rusya'nın barış gücü olarak hareket etmek de dahil olmak üzere Avrupa siyasi ve askeri süreçlerine defalarca aktif olarak katıldıkları uzun bir yakınlı ilişkisi geçmişi sahiptir. AB'nin dış politika önceliklerinden biri olan uluslararası güvenlik ve çatışma çözümünde iş birliği de önemli bir odak noktasıdır.

Öte yandan, Avrupalı politikacılar, Charles de Gaulle'den bu yana, İngiltere'den Urallara kadar tek bir Avrupa alanının yaratılmasından bahsettiler ve bu, Rusya'nın Avrupa entegrasyon sürecine doğrudan dahil edilmesini gerektiriyordu. AB ayrıca, insan hakları alanındaki güvenilirliğini ve demokratik ve sivil toplum standartlarını Rusya'ya genişletmeyi ve böylece ülkenin iç politikasını kaldıraç kazanmayı amaçlamaktadır.

AB'nin doğuya doğru genişlemesi, Rusya Federasyonu'nun AB ülkeleri ile sınırındaki Kaliningrad bölgesinin yerleşkesiyle iletişim sorununu gündeme getirdi ve vizesiz rejimin kurulması için diyalogları başlattı. Ancak, birçok temas ve iş birliği noktasına rağmen, AB ile Rusya Federasyonu arasında ulusal çıkarlardaki farklılıklardan kaynaklanan nesnel çelişkiler bulunmaktadır. Özellikle:

- ✓ Doğu Ortaklığı programı, Sovyet sonrası alanda liderlik konusunda AB ile Rusya Federasyonu arasında bir mücadeleye yol açmaktadır;
- ✓ AB'nin enerji tedarikçilerini çeşitlendirme arzusu, Rusya Federasyonu'ndan gelen gaz arzının payının azalmasına ve ayrıca "Güney Akım" ve "Kuzey Akım-2" gibi projelerin dondurulmasına yol açmaktadır;
- ✓ AB ve Rusya Federasyonu, Suriye'deki çatışma, Sovyet sonrası alandaki çatışmalar gibi birçok bölgesel çatışmanın düzenlenmesine çeşitli konumlardan bakmaktadır;
- ✓ AB, odak noktasını ABD ve Çin gibi ortaklarla ilişkilere yoğunlaştırırken, Rusya Federasyonu ile ilişkiler iyi komşuluk sistemine dayanmaktadır;
- ✓ AB'nin doğuya doğru genişlemesi, ABD'den temettü almak için Rusya ile siyasi sermaye olarak çatışmayı kullanan Rusya Federasyonu'na (Baltık Devletleri, Polonya, vb.) karşı olan ülkeleri olumsuz yönde düşünen Avrupa Birliği'ne dahil etmiştir.

Ortaklık Anlaşmasının imzalanmasından bu yana geçen ilk yirmi yıl, Rusya Federasyonu ve AB ilişkilerinin karmaşık bir evrimine tanıklık etmiştir. 2005 yılında hazırlanan yol haritası, ekonomik iş birliği, güvenlik, adalet ve insan hakları, eğitim ve bilim gibi ortak alanların oluşturulmasını öngörmüştür.

Karşılıklı ticaret değişiminin ekonomik göstergelerindeki artışa rağmen, Rusya Federasyonu ve AB ilişkileri birçok zorluğa rağmen yavaş gelişmiştir. Vizesiz rejim (2002 yılında başlatılan) ve ortak ekonomik alan kurma (2001 yılı) girişimleri, on yıllardır devam eden müzakerelerin somut sonuçlarını ve uygulama planlarını içermeksizin güzel niyetli girişimler olarak kalmıştır.

İkili ilişkilerin evrimi, Rusya'nın 2012 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılmasıyla önemli bir adım atmış olsa da 2014'te yaşanan kriz ve ilişki vektöründeki değişim, AB ile olan ticari ve ekonomik avantajların gerçekleştirilmesinde Rusya'nın tereddüt etmeden ilerlemesine engel olmuştur.

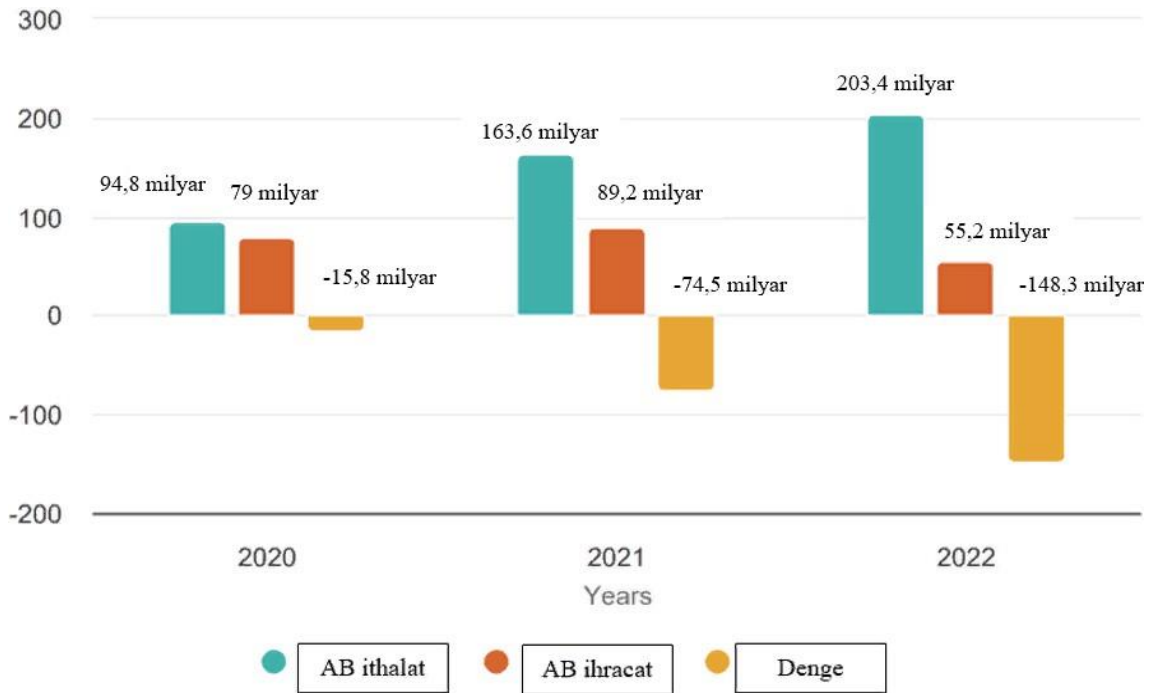
2013-2014 yılları arasında Ukrayna'daki şiddetli iktidar değişikliği ve Kırım'ın Rusya'ya katılmasıyla ilgili olaylar sonrasında, Avrupa Birliği (AB), Rusya'nın pozisyonuna baskı uygulamak amacıyla Ukrayna meselesinde AB ve ABD gerekliliklerini yerine getirilmesini hedefleyen bir dizi siyasi ve ekonomik yaptırım uygulamıştır. Bu yaptırımlar, Kırım'ın Ukrayna'ya devredilmesi ve Ukrayna'nın doğusundaki çatışmanın çözümüne odaklanmıştır. Siyasi yaptırımlar, Rusya ile AB arasındaki iş birliğini genişletmeye yönelik müzakerelerin dondurulmasına ve Rusya'nın uluslararası müzakere formatlarından dışlanmasına neden olmuştur.

Rusya Federasyonu ile Avrupa Birliği arasındaki çağdaş dönem dış ticaret iş birliği, 2014 yılından itibaren gelecekteki ayrılığın belirginleştiği bir dönemle başlamıştır. RF ve AB arasındaki ticaret göstergelerinin değişimi Tablo 2.3'te sunulmuştur.

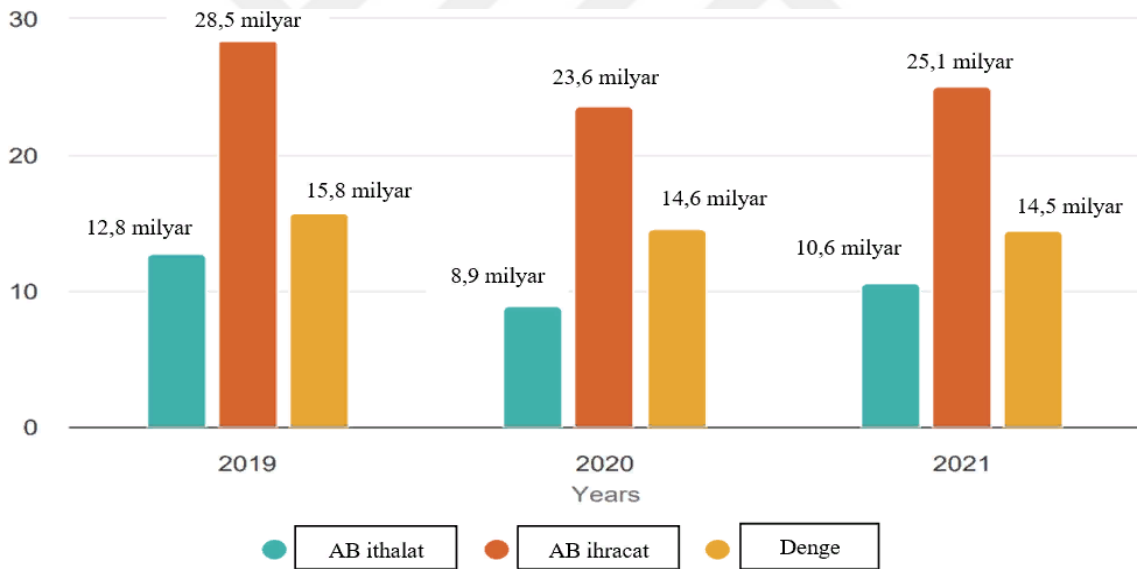
Tablo 3.1 Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği arasındaki karşılıklı ticaret hacmi, 2014-2022 yılları arasında milyon dolar cinsinden ölçülmüştür.

Gösterge	2014 yıl	2015 yıl	2016 yıl	2017 yıl	2018 yıl	2019 yıl	2020 yıl	2021 yıl	2022 yıl
AB'ye İhracat	224409	136779	130618	130158	205109	189200	136700	158500	221700
AB'den İthalat	118053	65422	69909	81183	89283	88600	82100	89300	62000
Ticaret Dengesi	106355	71356	60708	48975	115826	100600	54600	69200	159700
Ticaret Ciro	342462	202201	200527	211341	294392	277800	218800	247800	283700

Kaynakça: 2014-2021 g. – Torgovo-ekonomičeskoe i investitsionnoe sotrudničestvo Rossiya - ES v mae 2021 g., https://www.economy.gov.ru/material/file/99663f4ac8c7b40b03888bc8f10036a4/TEC_EU_May_2021.pdf (Erişim tarihi: 13.12.23)

Şekil 3.15 Mal ticareti, milyar avro (European Commission, Trade Picture)

Şekil 3.16 Hizmet ticareti, milyar avro (European Commission, Trade Picture)

Ekonomik yaptırımlar, bir dizi Rus şirketine, ödeme işlemlerinin uygulanmasına, Rusya Federasyonu'ndaki teknoloji dağıtımının kısıtlanmasına, Avrupa bankalarındaki bazı şirketlerin ve bireylerin varlıklarının dondurulmasına yönelik tedbirleri içermiştir. Bu durum, Rusya Federasyonu'nun AB'nin ortaklarından çıkarılmasına rağmen, AB'nin genel olarak hem Ukrayna'daki durumla hem de Rusya'ya yönelik yaptırımlarla ilgili olarak kritik bir konumda bulunmasına neden olmuştur. Ancak, Rusya ile Avrupa güçleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, AB'nin uluslararası karakterinin özellikleri, süreksizliği ve önceliklerin

tutarsızlığına rağmen devam etmektedir. Bireysel Avrupa ülkeleriyle (örneğin İtalya, Almanya vb.) ikili ilişkiler, AB'den bağımsız olarak daha verimli bir şekilde gelişmektedir. (Zaharov Germanoviç Vladislav. Evropeyskiy soyuz i ego otnosheniya s Rossiyskoy Federatsiey // Obrazovatelnyy portal 'Spravochnik'. 16.10.2020. - URL. https://spravochnik.ru/mezhdunarodnye_otnosheniya/evropeyskiy_soyuz_i_ego_otnosheniya_s_rossiyskoy_federatsiey/) (Erişim tarihi: 24.11.2023).

Şubat 2022'de, AB'nin önemli liderleri olan Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Makron ve Almanya Başbakanı Olaf Scholz, Moskova ile Kiev arasındaki çatışmayı önleme amacıyla bir araya gelmiştir, ancak bu çabalar başarısız olmuştur. Ekim 2022'nin sonunda, sekiz aylık mücadelelerin ardından, Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier, Ukrayna krizinin Moskova ile Berlin arasındaki ilişkilerde 'çıgır açan bir kopma' ya neden olduğunu belirtmiştir. (<https://www.reuters.com/world/europe/no-room-old-dreams-german-president-says-russia-ties-2022-10-28/>, Erişim tarihi: 12.12.2023).

Bu dönemde, Avrupalılar, anlaşmazlığın çözümünde önceki arabuluculuk rollerini kaybetmişlerdi; mart ayında, bu rolü Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan devralmıştır. Rusya-Ukrayna arasındaki son yüz yüze müzakereler İstanbul'da, AB'nin katılımı olmaksızın gerçekleşti ve ağustos ayında sona erdi, ardından Kasım ayında 'tahıl anlaşması' yeniden müzakere edilmiştir. Macron ve Scholz ile olan temaslar giderek azaldı, düzenli telefon görüşmelerine indirgenmeye başlanmıştır. Rusya'nın AB ile siyasi organlardaki temasları da kesilmiştir.

Ekonomik ilişkilerdeki bozulma da belirgin hale geldi. FinExpertiza tarafından yapılan hesaplamalara göre, 2021'in sonunda AB, Rus dış ticaretinin %36'sını (Rusya'nın ihracatının %38,3'ü ve ithalatın %32'si) oluşturuyordu. Ticaretin temeli enerji iş birliği idi, ancak 2022'nin 23 Şubat'ında, yani Moskova'nın DPR ve LPR'nin bağımsızlığını tanımasının ardından uygulanan dokuz yaptırım paketi ticareti ciddi şekilde zayıflatmıştır. 2022'nin mart ayına kadar, Rusya, AB'nin bireylere ve tüzel kişilere uyguladığı kısıtlamaların sayısında İran'ı geride bırakmıştır.

Yaptırımlar, Rus petrolünün deniz yoluyla, kömürle, çelikle, diğer çeşitli minerallerin tedarikiyle sınırlanmış, Rus petrol ve gaz fiyatları üzerinde maksimum tavan anlaşmalarına varılmıştır. Elektronik ve endüstriyel ekipman gibi önemli ürünlerin ithalatı yasaklanmıştır. Rus pazarı, 3000'den fazla yabancı şirketin faaliyetlerini askıya aldı ya da terk etti - bu veriler, Rostrud tarafından İzvestia'ya Mart'tan Temmuz'a kadar bildirildi. AB ve ABD tarafından belirlenen kilit Rus bankalarının çoğu, uluslararası SWIFT sisteminden çıkarıldı ve varlıkların dondurulması dahil bir dizi kısıtlamaya maruz kalmıştır. Rus Merkez Bankası'nın yabancı

bankalardaki 300 milyar dolarlık varlıkları da dondurulmuştur. Rus iş adamlarının önemli bir kısmının mülkiyeti de el konulmuştur.

AB, ABD'nin ardından Rusya ile doğrudan hava iletişimini durdurdu, Rus uçaklarının uçuşlarını yasakladı ve Avrupa havayollarının rekabet gücünü zayıflatan Rus toprakları üzerinden uçuş yasağı almıştır. Avrupa, kendi topraklarında limanlarını kullanma olasılığını kısıtladı ve Rus kamyonlarının kendi topraklarında çalışmasını yasaklamıştır. Eylül ayında AB düzeyinde vize verme ve ikamet izni alma konusunda kısıtlamalar getirilmiştir. Rus- Avrupa ve Rus-Amerikan eğitim ve bilim değişimleri dondurulmuştur. 2022'de Rusya, AB ve ABD arasında diplomatik temsilciliklerin izole edilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Mayıs ayına gelindiğinde, AB, ABD ve İngiltere'de Rus devlet medyasının faaliyetleri yasaklanmıştır.

Eski Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Minsk anlaşmalarının Ukrayna'yı militarize etmek için kullanıldığı yönündeki açıklamaları, AB ile Rusya arasındaki ilişkilerde benzeri görülmemiş bir güven krizine işaret etmiştir. Rus-Avrupa ilişkilerinde, 1960- 1970'lerde Batı Avrupa'ya gaz ve petrol tedariki karşılığında yapılan temel anlaşmaların temeli atıldığı dönemdeki gibi bir temel sarsılmıştır. SSCB'nin 1970'lerden 1980'lere kadar bu tür ekipmanlara sahip olması ve Afganistan'daki savaşa rağmen Avrupa'nın gaz alması, o dönemin siyasi gerilimine rağmen iş birliğini sürdürmeye işaret etmiştir.

Dünya genelinde ekonomik, ticaret, lojistik ve emtia piyasalarındaki çalkantılı dönem, mevcut siyasi ve ekonomik uçurumun on yıldan fazla bir süredir aşılmasının beklendiği bir döneme işaret etmektedir. Eğer mevcut eğilimler 3-5 yıl daha devam ederse, Rusya ve AB arasındaki karşılıklı yararlı iş birliğine dönme olasılığı zor bir hale gelebilir. Bu durum özellikle insani boyutuyla dikkate değerdir, çünkü insan bağlarının kopması, Avrupa ve Rusya arasındaki karşılıklı anlayışın ve güvenin zayıflamasına neden olabilir.

SONUÇ

Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar, ABD ve Avrupa Birliği tarafından birlikte gerçekleştirilmiştir. Yaptırım uygulamaları ve uzatma kararları, Rusya Federasyonu dış politikasının batılı devletlerle, batılı devletlerin etkisinde kalan devletlerle ya da uluslararası örgütlerle olan seyrini 2014 Kırım Krizinden günümüze etkilemiştir. ABD için Rusya ile olan ekonomik ilişkiler belirleyici etkiler oluşturmaya da AB için bu durum olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Genel olarak, yaptırımların politik ve hukuki nedenlerle uygulandığı ve Rusya'nın uluslararası sistemden tam olarak olmasa bile G8 örneğinde olduğu gibi belirli merhalelerle uzaklaştırıldığı, küresel arenada olumsuz bir devlet imajı oluşturma amacını taşıdığı da söylenebilir. İkinci hedef olarak ise Rus ekonomisini zayıflatma ve Putin'e karşı sosyalgerilim yaratma çabası yönünde hedefler taşıdığı izlenimi de uyandırabilir. Batılı ülkelerin Rusya'ya yönelik sürdürdüğü bu ekopolitik strateji Rus dış ticaretinin ithalat sektörlerini aksatmaya yöneliktir. Üstelik bu tür ciddi ekonomik hamlelerin Rus ekonomisi üzerindeolumsuz sonuçlar oluşturduğu ekonomik verilerle ortaya konulmuştur.

Batılı ülkelerin uyguladığı ekonomik yaptırımların Rus ekonomisi üzerindeki olumlu yönleri için şu sonuçlara varılabilir:

- ✓ Ulusal ekonominin ana sektörlerine yönelik devlet desteği sağlanmıştır.
- ✓ Devlet, ekonomi üzerindeki katılım ve denetimini arttırmıştır.
- ✓ Devlet, ithalatın eksik olduğu sektörlerde hafif sanayi ve küçük işletmelerin gelişimini hızlandırmıştır.

Günümüzde, Rusya, batı ülkeleriyle olan dış ekonomik ilişkilerini daha az avantajlı koşullarda yeniden kurmaktadır. Bu nedenle, devlet Asya ülkelerine daha fazla odaklanmış ve iç ekonominin gelişimine özel bir önem vermiştir.

Rusya için en büyük tehdit, bilgi yoğun ve hassas endüstriler, enerji ve doğal kaynaklar üretimi konusundaki teknolojik gerilikleri hedefleyen yaptırımlardır. Bu yönüyle, bu tür yaptırımlar diğerlerinden daha tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Çünkü tüketim mallarına yönelik kısıtlamaların aşılabilir olmasıyla birlikte, teknolojiye erişimdeki kısıtlamalar daha kalıcı ve derinlemesine olabilir.

Rusya'ya yönelik yaptırım baskısının artması kaçınılmazdı ve nihayet Rusya-Ukrayna savaşı bu süreci hızlandırmıştır. Yaptırımlar ekonomiye büyük zorluklar getirirken, aynı zamanda yeni fırsatlar da sunmuştur. Özellikle, yerli üretimin gelişmesine ivme kazandırmak için Dünya Ticaret Örgütü'nden çıkılmalı, koruyucu tarifeler getirilmeli, finansal kaynaklar

altın ve döviz rezervlerine değil, gerçek sektörler yönlendirilmeli, küçük ve orta ölçekli işletmeler vergiden muaf tutulmalı ve Merkez Bankası millileştirilmeliydi. Ülkenin bugün havacılık endüstrisini, ilaç üretimini, geniş tüketim mallarının üretimini vb. yeniden inşa etmesi gerekiyordu. Ancak, tüm bunları hızlandırılmış bir tempoda yapmak, kaçınılmaz boşluklar ve kayıplarla birlikte gelecektir.

Askeri operasyonun durdurulmasının ardından durumun normale döneceği ve yaptırımların kaldırılacağı yanılgısıyla ekonomi politikasında değişiklik yapmamak hatalı olacaktır. Aslında, ana yaptırımların kaldırılmayabileceği ve halkın ekonomik durumunun uzun süre kötüleşmesine katlanmak zorunda kalmayacağı bir durum ortaya çıkabilir. Bununla birlikte, dış politika ile iç politika ve ekonomik politika bütünleştirilmeli ve sürdürülmelidir; aksi takdirde, uzun vadede toplumsal reaksiyonun gidişi olumsuz bir senaryoya göre şekillenebilir.

Yaptırımlara karşı başlıca karşı önlem olarak, yerli üretimin geliştirilmesi ve Rus pazarının yerli ürünlerle doldurulması stratejisi benimsenmelidir. Bu adım, sadece ekonomik bağımsızlığı artırmakla kalmayacak, aynı zamanda alternatif para birimlerine geçişin öncüsü olacak, bu da Batı'nın ekonomik egemenliği için bir tehdit oluşturacaktır. Ayrıca, dost devletlerin belirlenmiş bir listesi oluşturulmalı ve bu ülkelerle karşılıklı kazançlı ekonomik ilişkiler yeniden canlandırılmalıdır.

Bu stratejiyi hayata geçirmek adına Moskova'nın öncelikle gaz ve petrol sevkiyatlarını Avrupa'dan diğer bölgelere (örneğin Çin ve Hindistan) daha yüksek miktarda yönlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca, ABD'ye uranyum ve gübre tedarikine ambargo uygulaması, İran ve Kuzey Kore ile ekonomik ilişkileri geliştirmesi ve Venezuela, Küba gibi ABD ile karşıt durumda olan Latin Amerika ülkeleriyle ittifak kurması önemlidir. Bu adımlar, Rusya'nın ekonomik çeşitlenmeyi sağlaması ve Batı'nın ulusal çıkarlarına ve kolektif güvenliğine etkin bir biçimde saldırarak, yapıcı bir diyalog ortamı yaratmasına olanak tanıyabilir.

Yaptırımların etkileri zamanla dinamik ve değişken olabileceğini ayrıca önlemlerin etkinliğinin, jeopolitik bağlam ve tarafların diyalog ve uzlaşmaya olan hazırlıkları dahil olmak üzere bir dizi faktöre bağlı olduğunu belirtmek önemlidir.

Durum, politik kararlara, küresel ekonomideki değişikliklere ve ülkeler içindeki çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir. Ekonomik yaptırımların yanı sıra politik, askeri, siber ve gizli önlemlerle birlikte uygulandığı düşünüldüğünde, büyük güçler arasındaki çatışmalarda yaptırımların sağladığı faydalara dair önemli öğretiler çıkabilir. Bu konuda Türkiye Savunma Sanayisine yönelik ABD ve Batı ülkelerince yapılan yaptırımlar ve yaptırımlar karşısında Türkiye'nin yerli ve milli savunma teknolojisindeki başarıları akla getirilebilir. Rusya veya

Çin gibi büyük güçler, emtia, mallar, kritik materyaller ve finans gibi alanlarda dünya pazarlarına yoğun bir şekilde entegre olmuşlardır. Bu durum, ekonomik büyüklük ve siyasi/askeri güçlerini artırarak, ekonomik baskılara karşı daha az savunmasız hale gelmelerine neden olur. Yaptırımların ekonomik etkisini savuşturmak, yaptırım uygulayan ülkelerin önlem almasını ve uluslararası müttefikler arasında destek bulmasını sağlamak için daha büyük kaynaklara sahip olmalarını gerektirir. Örneğin Rusya-Ukrayna savaşına rağmen Almanya başta olmak üzere pek çok Batılı ülkelerin Rusya'dan enerji, uranyum, çelik ya da tahıl ürünü ithal etmesi bu duruma örnek verilebilir. Bu gözlemler ve son gelişmelerin analizisönucunda, aşağıdaki sonuçlara varılabilir:

- ✓ Büyük güç çatışmalarında, yaptırımlar başlangıçta hedefin mal ve sermaye erişimine sadece artımsal bir etkiye sahip olabilir; ancak, zamanla tahrip edici etkileri artar. Bu nedenle, yaptırımların uygulanması uzun vadeli bir taahhüdü ve sürekli bir uygulamayı gerektirir.
- ✓ Hedef alınan büyük bir güç tarafından ilk yaptırımlara karşılık olarak uygulanan karşı önlemlerin maliyeti ciddi olabilir. Bu, yaptırımların sürdürülmesine yönelik içsiyasi desteği zayıflatmak amacıyla tasarlanmıştır. Batılı politika yapıcılarının, büyük güç çatışmalarındaki yaptırımlara uzun vadeli politik destek sağlamak için içdestek veya vergi indirimleri gibi önlemler alması gerekmektedir.
- ✓ Hedef ülkeye karşı tutarlı ve koordineli yaptırımların sürdürülmesi politikanın etkinliği ve dayanıklılığı için oldukça kritiktir ve G7 ülkelerinin stratejik çıkarlarını uyumlu hale getirmek için sürekli iş birliği gerektirir. Gelecekteki yaptırım senaryoları için planlama dahil edilmelidir.

Aslında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısının, savaşın maliyetlerini hesaplamak için henüz erken olabilir. Zararlar hala artmakta ve savaşın gerçek boyutu, verilerin kısmen gizlenmesi nedeniyle net olarak görülememektedir. Lakin jeopolitik sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Uzun vadeli yaptırımların küresel ticaret ve finansı etkileme olasılığıyla birlikte, sadece Avrupa için değil Doğu-Batı ilişkileri için de gerçek bir 'Zeitenwende'yi yani 'çağlar dönüşümünü' işaret etmektedir. Ukrayna'daki savaş, İkinci Dünya Savaşı'nın yaralarını yeniden açmıştır ve Doğu Avrupa, tekrar Rus saldırısına karşı güvenlik zaafiyetine uğramıştır. Ancak bölgedeki hükümetler, Putin'in taleplerine boyun eğmek yerine, Ukrayna'ya ekonomik ve askeri destek sağlamak ve Rusya'ya karşı koordineli yaptırımlarla mücadele etmek için Amerika Birleşik Devletleri ve G7 müttefikleri ile çalışma kararlılığı göstermektedir. Bu ülkeler için, işgal sadece bir toprak anlaşmazlığından ibaret değildir; aynı zamanda varoluşsal bir mesele olarak kabul edilmekte ve Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminde ABD'nin desteğine

güvendiği bir dönemi yansıtmaktadır. İronik bir şekilde, Putin, Batı ülkelerinin bir araya gelerek güçlü bir şekilde hareket etmesini sağlamıştır. Bu durum ise Batı ittifakını güçlendirmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı, bir dizi önemli değişikliğe yol açmıştır. Bu saldırganlık, Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ne olası üyeliği sürecini hızlandırmış ve yıllarca iç çekişme yaşadıktan sonra NATO'nun canlanmasına ve genişlemesine destek sağlamıştır. Bununla birlikte, savaş ve Batı'nın uyguladığı yaptırımlar, Rus ekonomisini daha bağımsız ve daha az verimli hale getirmiştir. Savaşın maliyetleri ve kayıpları, vasıflı vatandaşlarının büyük ölçekte göç etmesi, Batı mallarına ve teknolojilerine erişimin azalması ve Rusya'ya doğrudan yapılan yabancı yatırımların çekilmesi gibi faktörlerle devam etmektedir. Bu durum, ülkenin kaynaklarını geliştirmesini ve dünya pazarlarında rekabet etme yeteneğini ciddi şekilde etkilemektedir. Enerjiyi silah gibi kullanma politikası, Rus ekonomisi için kalıcı ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Avrupa, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişini hızlandırmıştır. Çin ve Hindistan gibi ülkeler, Avrupa'nın deneyiminden ders çıkararak enerji ithalatındaki bağımlılıklarını azaltmaya yönelik adımlar atmaktadır. Rusya'nın güvenilir olmayan bir tedarikçi olarak ün kazanması, ticaret akışlarını ve Rus kaynaklarının geliştirilmesine yönelik yatırımları engelleyebilir. Bu durum, sadece petrol ve gaz değil, aynı zamanda tarım ürünleri, gübreler ve hammadde tedariklerinde Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak için tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılmasını da teşvik etmektedir.

Bununla birlikte bu olaylar Rusya ve İran'ı daha yakın ekonomik ortaklar haline getirmektedir ve Rus savaş çabasının İran ve diğer ülkelerin silahlarını yenilemesine yardımcı olmaları gerektiğini daha da vurgulamaktadır. Uzun süredir devam eden boş vaatlerin ardından, Rusya'nın İran endüstrisine yatırım yapmaya, iki taraflı ticareti artırmaya ve iki otoriter hükümet arasındaki siyasi bağları derinleştirmeye başladığı görünmektedir. Son olarak ve oldukça endişe verici olarak, savaş ekonomisini ve geleneksel askeri gücünü zayıflattıkça, Rusya Çin'e daha fazla bağımlı hale gelmektedir; bu durum, enerji satın alımları aracılığıyla Rusya'ya ekonomik bir destek sağlayan Çin ile ilişkileri daha da güçlendirmektedir. Ayrıca, Rusya'nın savaş malzemesi sağlamayı düşündüğü iddia edilmekte ve bu da ABD-Çin gerilimlerini artırmaktadır. Bu durum, bu işlemlere dahil olan Çinlibireyler ve kuruluşlar üzerinde yeni yaptırımların uygulanmasına yol açabilir; eğer Çin ordusuna ana tedarikçiler dahil edilirse, yaptırımlar ayrıca büyük Çin finansal kurumlarını da kapsayabilir ve bu durum, dünya finansal piyasalarında ciddi bir sorunlara neden olabilir.

KAYNAKÇA

- Alekseeva, T. A. (2007). *Političeskaya filosofiya: ot konceptsiy k teoriyam*. ROSSPEN.
- Amirova S.A. (2022) *Ekonomiçeskie sanktsii: teoriteçeskie i istoriçeskie aspekti. Voprosi ustoyçivogo razvitiya obşestva*. № 4. s. 138–143.
- Arhipova, A. Y. ve Puzakovoy, E. P. (2013). *Mejdunarodnie otnoşeniya. Mejdunarodniy biznes*.
- Ayvazov, A. N. (2013). *Periodiçeskaya sistema mirovogo kapitalistiçeskogo razvitiya. Sodeystvie tsivilizatsiy*. № 3. s.254.
- Bandari, A. (2023). Valday Mejdunarodniy diskussionniy klub, *Ekonomiçeskie svyazi İndii i Rossii v usloviyah sanktsiy*.
- Bapat vd., (2013). *Determinants of Sanctions Effectiveness: Sensitivity Analysis Using New Data. International Interactions*. s. 79–98.
- Bisultanova, A. A. (2015). *Rossiyskaya bankovskaya sistema v usloviyah sohraneniya sanktsiy*. s. 209-214.
- Borisenko, V. İ. (2017). *Vneşnetorgavaya deyatelnost Rossii v usloviyah zarubejnih sanktsiy. Ekonomika i upravlenie: aktualnie voprosi teorii i praktiki: Materialı VII mejdunarodnoy nauçno-praktiçeskoy konferencii*. s. 32-37.
- Braterskiy, M. V. (2009). *Torgovo-ekonomiçeskie sanktsiy: effektivnost, tsena, problemi ispolzovaniya, Bezopasnost Evraziy*, s.335-348.
- Cazairi İ. (2015). *Doklad spetsialnogo dokladçika po voprosu o negativnom vozdeistviy odnostoronnih prinuditelnih mer na osuşestvlenie prav çeloveka. Generalnaya assambleya OON. Sovet po pravam çeloveka*. 10 avgusta.
- Christie, E. (2016). *'The design and impact of Western economic sanctions against Russia'*.
- Cooper, Z. ve Lorber, E. (2016). *Sanctioning the Dragon*. The National Interest, s. 36-42.
- Davis, L. ve Engerman, S. (2003) *Sanctions: Neither War nor Peace. Journal of Economic Perspectives*.
- Dmitrieva, N. İ. (2015). *Ekonomiçeskie sanktsiy kak instrument politiçeskogo davleniya. Gosudarstvennoe upravlenie. Elektronniy vestnik*. s. 120-143.
- Dolmatova, V. vd., (2022) *Vliyanie antirossiyskih sanktsiy na ekonomiku Rossiyskoy Federatsii*. № 2. s. 130–134.
- Drezner, D. (2015). *Targeted Sanctions in a World of Global Finance, International Interactions*. s.755–764.

- Drezner, D. W. (1999). *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*. Cambridge, s.4-6.
- Eaton, J. ve Engers, M. (1999). *Sanctions: Some Simple Analytics*. *American Economic Review*.
- Feaver, P. ve Lorber, E. (2015). *The Sanctions Myth*. *The National Interest*, s. 22-27.
- Godovannik, E. D. (2015). *Ekonomičeskie sanktsiy: istoričeskiy aspekt*. *Natsionalnaya ekonomika: teoriya i praktika*. s. 64-87.
- Helwig vd., (2020). 'EU-Sanktionspolitik in geopolitischen Zeiten', *Zeitschrift für Integration*, s. 278-94.
- Hogan, A. E. (1908). *Pacific Blockade*. Oxford.
- Hufbauer vd. (2009). *Economic Sanctions Reconsidered*. Third Edition. Peterson Institute for International Economics.
- Keşner, M. V. (2015). *Ekonomičeskie sanktsiy v sovremennom mejdunarodnom prave: Monografiya*. M.
- Kirshner, J. (1997). 'The microfoundations of economic sanctions', *Security Studies*, s. 32-64.
- Knobel, A. U. vd., (2019). *Sanktsii: vseriez i nadolgo*.
- Malsin, J. (2022). *The Wall Street Journal* (2022) *Otnoşeniya s Turtsiey pomagayut Rossii obhodit zapadnie sanktsii*.
- Maynard, J. (1920). *The Economic Consequences of the Peace*. New York: Harcourt, Brace, and Howe.
- Miadzvetskaya, Y. ve Challet, C. (2022). 'Are EU restrictive measures really targeted, temporary and preventive? The case of Belarus', *Europe and theWord: a Law Review*. s. 1-20.
- Otırba, A. ve Kobayakov, A. (2014). *Kak pobejdat v finansovih voynah*.
- Pape, R. (1997). *Why Economic Sanctions Do Not Work*. *International Security*. s. 90–136.
- Pelzman, B. ve Perez-Lopez. (1983). *Stakes and Risks in Economic Sanctions*. *The World Economy*.
- Peter, H. (2023). *The Limits of Economic Warfare: What Sanctions on Russia Can and Cannot Achieve*. *Foreign Affairs*.
- Portela, C. (2022). 'EU-Sanktionen gegen Russland: Ein Überblick', *Osteuropa*, s. 103-113.
- Potkina, İ. V. (2019). *Vneşnetorgovata deyatel'nost Rossii: vizovı voennogo vremeni*. V knige 1917 god: revoliuciya, gosudarstvo, obşestvo i tserkov. Moskva. s. 83-109.
- Raizberg, vd., (1999). *Sovremenniy Ekonomičeskiy Slovar*.
- Romanova, M. E. (2014). *Evropeyskoe tamojennoe pravo*, Minsk.

- Spartak, A. N. (2022). *Perehod k novomu mirovomu ekonomičeskomu poryadku: etapi, klyučevie čerti vizovi i reşeniya dlya Rossii*. Rossiyskiy vneşneekonomičeskiy vestnik. s. 7-29.
- Şakirov, A. R. (2011). *Sostoyanie i perspektivi razvitiya sistemi ekonomičeskih sanktsiy SŞA*, Vestnik MGİMO Universiteta. s.190–200.
- Van, B. (2009). *Economic Diplomacy and the Geography of International Trade*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Veber M. (2016). *Hozyastvo i obşevstvo: očerki ponimayuşei sotsiologii*. Sotsiologiya. İzdatelskiy dom GU-VŞE.
- Vinogradova, E. V. (2016). *Ekonomičeskie sanktsii kak instrument mejdunarodnoy politiki. Ekonomičeskie i sotcialnie problemi Rossii*. s. 9-23.
- Vlasov, A. A. (2019). *Vneşnetorgovaya deyatelnost Rossii v mejdunarodnom oborote: pravovie aspekti*. s. 20-28.
- Vlazneva, S. A. ve Mişina, N. A. (2015). *Prodovolstvennaya bezopasnost Rossii v period sanktsiy*. s. 153-166.
- Wessel vd., (2021). ‘*The future of EU foreign, security and defence policy: Assessing legal options for improvement*’, *EuropeaLaw Journal*, s. 26.
- Wilson, W. (1919). *Fragment reçi Vudro Vilsona opublikovannoi v knige «Wilson's ideals»*.
- YILMAZ İrem İpek. (2023). *Ukrayna Savaşı ve ABD Hegemonyası: Ekonomik Yaptırımların Neo-Gramscian Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Middle East Technical University, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Bachmann, S. (2014). Malaysia Airlines Flight MH17: The Day Russia Became a State Sponsor of Terrorism, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2487133, (Erişim tarihi: 05.01.2023)
- Bank of Russia. Monetary Policy, <https://www.cbr.ru/eng/dkp/>, (Erişim tarihi: 08.05.2023)
- Borozna, A. (2022). The Sources of Russian Foreign Policy Assertiveness. Palgrave Macmillan, <https://www.springerprofessional.de/en/eurasian-integration-and-russia-china-alignment/20084800>, (Erişim tarihi: 15.01.2023)
- Borrell, J. (2022) ‘Beyond sanctions: what future for Russia?’, Working Paper 6/22, Instituto Complutense de Estudios Internacionales, <https://www.ucm.es/icei/file/wp0622-1?ver>, (Erişim tarihi: 15.10.2022)

- Council Decision (CFSP) 2022/346 of 1 March 2022 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022D0346>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Implementing Regulation (EU) 2015/357 of 5 March 2015 implementing Regulation (EU) No 208/2014 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015R0357>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Implementing Regulation (EU) 2022/1270 of 21 July 2022 implementing Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2022/1270/oj, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Implementing Regulation (EU) 2022/2476 of 16 December 2022 implementing Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2476>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Implementing Regulation (EU) 2022/427 of 15 March 2022 implementing Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2022.087.01.0001.01.ENG>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council of the European Union. (2014, July 29). Statement by the President of the European Council Herman Van Rompuy and the President of the European Commission in the name of the European Union on the agreed additional restrictive measures against Russia. Press release, <https://www.consilium.europa.eu/media/22015/144158.pdf>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Regulation (EU) 2022/263 of 23 February 2022 concerning restrictive measures in response to the recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and the ordering of Russian armed forces

- into those areas, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R0263>, (Erişim tarihi: 28.12.2023)
- Council Regulation (EU) 2022/576 of 8 April 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022R0576>, (Erişim tarihi: 28.12.2023)
- Council Regulation (EU) 2022/577 of 8 April 2022 amending Regulation (EC) No 765/2006 concerning restrictive measures in view of the situation in Belarus and the involvement of Belarus in the Russian aggression against Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R0577>, (Erişim tarihi: 28.12.2023)
- Council Decision 2014/119/CFSP of 5 March 2014 concerning restrictive measures directed against certain persons, entities and bodies in view of the situation in Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014D0119>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32014D0145>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council Implementing Regulation (EU) 2022/1906 of 6 October 2022 implementing Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R1906>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council of the European Union (2014, July 29). EU restrictive measures in view of the situation in Eastern Ukraine and the illegal annexation of Crimea. Press Release, <https://www.consilium.europa.eu/media/22023/144159.pdf>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council of the European Union (2014, March 3). 3305th Council meeting Foreign Affairs. Press release, <https://www.consilium.europa.eu/media/28852/141294.pdf>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)
- Council of the European Union (2022, June 3). Russia's aggression against Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions. Press release,

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/>, (Erişim tarihi: 24.12.2023)

Council of the European Union. (2014, September 11). Reinforced restrictive measures against Russia. Press Release, <https://www.consilium.europa.eu/media/21992/144868.pdf>, (Erişim tarihi: 18.12.2023)

Council Regulation (EU) 2022/334 of 28 February 2022 amending Council Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R0334>, (Erişim tarihi: 28.12.2023)

Dreyer, I. ve Popescu, N. (2014). Do sanctions against Russia work. European Union Institute for Security Studies, <https://www.iss.europa.eu/content/do-sanctions-against-russia-work>, (Erişim tarihi: 23.01.2023)

European Council (2022, May 20). Conclusions on Ukraine, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/05/31/european-council-conclusions-on-ukraine-30-may-2022/>, (Erişim tarihi: 28.12.2023)

Galtung, J. (1967). On the effects of international economic sanctions, with examples from the case of Rhodesia. *World Politics*, 19(3), 378-416, <https://doi.org/10.2307/2009785>, (Erişim tarihi: 27.01.2023)

Gibson, D. (2022). Russia responds to international sanctions – an overview of Russian countersanctions and further measures against so-called “unfriendly states”, <https://www.gibsondunn.com/russia-responds-to-international-sanctions-an-overview-of-russian-countersanctions-and-further-measures-against-so-called-unfriendly-states/>, (Erişim tarihi: 02.03.2023)

Grajewski, N. (2022). As the world shuns Russia over its invasion of Ukraine, Iran strengthens its ties with Moscow. Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/as-the-world-shuns-russia-over-its-invasion-of-ukraine-iran-strengthens-its-ties-with-moscow%EF%BF%BC/>, (Erişim tarihi: 16.03.2023)

İstoriya ekonomiçeskih sanktsiy. Bankovskaya entsiklopediya, <https://web.archive.org/web/20141227114330/http://banks.academic.ru>, (Erişim tarihi: 11.10.2022)

- Kravchenko, L. *Ekonomičeskie sanktsiy protiv Rossii*, <http://ekonomika.eizvestia.com/full/271-kak-sankcii-es-udaryat-po-rossii>, (Erişim tarihi: 23.01.2023)
- Lance, D. ve Engerman, S. (2003). History lessons. Sanctions: Neither war nor peace. *Journal of economic perspectives*, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/>, (Erişim tarihi: 27.01.2023)
- Leukavets, A. (2022). The Role of Belarus in the Ukrainian Crisis. *Focus Ukraine*, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/role-belarus-ukrainian-crisis>, (Erişim tarihi: 27.03.2023)
- Mişustin, M. (2022). Government meeting. <http://government.ru/en/news/45441/>, (Erişim tarihi: 13.02.2024)
- Otero, M. (2022). Can the Russian economy withstand the sanctions. *Real Instituto Elcano*, <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/can-the-russian-economy-withstand-the-sanctions/>, (Erişim tarihi: 09.04.2023)
- Portela, C. 'Sanctions, conflict and democratic backsliding', Brief No6, EUISS, June 2022, <https://www.iss.europa.eu/content/sanctions-conflict-and-democratic-backsliding>, (Erişim tarihi: 15.04.2023)
- President of Russia (2014, March 18). Address by President of the Russian Federation, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, (Erişim tarihi: 27.02.2023)
- S&P Global (2020). Russian food self-sufficiency programme is succeeding, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/ci/research-analysis/russian-food-selfsufficiency-programme-is-succeeding.html>, (Erişim tarihi: 19.04.2023)
- Schmidt-Felzmann, A. (2008). All for one. EU member states and the Union's common policy towards the Russian Federation. *Journal of Contemporary European Studies*, <https://doi.org/10.1080/14782800802309771>, (Erişim tarihi: 26.04.2023)
- Szep, V. (2020). New intergovernmentalism meets EU sanctions policy: the European Council orchestrates the restrictive measures imposed against Russia. *Journal of European Integration*, <https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1688316>, (Erişim tarihi: 28.04.2023)
- The State Duma. (2022, February 22) The State Duma ratified Treaties of Friendship with the Donetsk and Lugansk People Republics, <http://duma.gov.ru/en/news/53516/>, (Erişim tarihi: 24.12.2023)
- Trading economics (2022). EUR-RUB exchange rate, <https://tradingeconomics.com/russia/currency>, (Erişim tarihi: 30.04.2023)

- United Nations, General Assembly. (2022). Eleventh emergency special' session on the aggression against the Ukraine, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/a_es-11_1.1_e.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2023)
- Ustav OON, glava VII: Deystviya v otnoşenii ugrozi miru, naruşeniy mira i aktov agresii, <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/chapter-7>, (Erişim tarihi: 11.08.2023)
- Veebel, V. ve Markus, R. (2015). 'Lessons from the EU-Russia sanctions 2014-2015.' *Baltic Journal of Law & Politics*, <https://doi.org/10.1515/bjlp-2015-0015>, (Erişim tarihi: 03.05.2023)
- Zaharov, V. G. (2020). Evropeyskiy soyuz i ego otnoşeniya s Rossiyskoy Federatsiey // Obrazovatelnyy portal 'Spravochnik', https://spravochnick.ru/mezhdunarodnye_otnosheniya/evropeyskiy_soyuz_i_ego_otnosheniya_s_rossiyskoy_federatsiey/ (Erişim tarihi: 24.11.2023).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Zhanar BAGİTZHANOVA
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Atyrau Şehir Lisesi
Lisans Diploması	L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi
Yabancı Dil / Diller	Rusça, İngilizce, Fransızca
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	UNESCO Paris CONCORDE ve FİDJİP Uluslararası Akademi (21.01.2018-31.01.2018) Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (04.06.2018-20.06.2018; 12.06.2019-28.06.2019; 06.01.2020-07.03.2020)
Çalıştığı Kurumlar	Enframe EXPO&Communications